ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1855. ΤΟΜΟΣ ΣΤ'. ΦΥΛΛ. 132.

ΤΑ ΠΕΡΙΑΠΤΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΛΑ')

—o—

Μόλις δὲ κατώρθωσε νὰ διαρύγῃ τὰς βασιλικὰς τιμὰς τὰς ὁποίας ἀπέδιδε πρὸς αὐτὸν ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν πρώην συμμαθητῶν του, καὶ ἀνεχώρησεν ἀφοῦ πρῶτον παρήγγειλε τὸν Λοδοβίκον νὰ ἔλθῃ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Ἐν τοσούτῳ, λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τῆς περιστάσεως περὶ ἧς ὡμιλήσαμεν, ἔγραψε πρὸς τὸν Κ. Γροσενστεῖν τὸ ἑξῆς ἐπιστόλιον, θέλων πρὸ πάντων νὰ τὸν ἐκφοβίσῃ.

« Ὁ κάτοχος τῆς Σφραγίδος εἰδοποιεῖ τὸν Κ. βαρόνον ὅτι εἶναι πάντη περιττὸν νὰ μεταχειρίζεται κατ' αὐτοῦ τὰς ῥαδιουργίας εἰς ἃς φαίνεται ὅτι καταφεύγει. Γνωρίζει τὰ πάντα, καὶ δύναται νὰ κάμῃ τὸν Κ. βαρόνον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ μετανοήσωσι διὰ τὰς φανερὰς καὶ κρυφίας ἐχθροπραξίας των. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἐλαφρῶς τοὺς ἐναντίον του ἐργαζομένους μικροὺς ὑπηρέτας, ὥστε ν' ἀποστραφῶσι τὴν τέχνην αὐτήν· προλαμβάνει ὅμως νὰ ἀναγγείλῃ πρὸς τὸν Κ. βαρόνον ὅτι ἐὰν ποτὲ ἀνανεωθῇ ἡ ἀπόπειρα, θέλει ἐπιπέσει κατὰ τοῦ ἀληθοῦς πρωταγωνιστοῦ, καὶ θέλει τὸν τιμωρήσει.

« MENS CONSCIA RECTI. »

Ἡ εἴδησις τῶν συμβάντων εἰς τὸ καφενεῖον ἦτο ἤδη γνωστὴ εἰς τὸν Κ. Γροσενστεῖν, ὅτε ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν ἥτις τὸν κατετάραξε.

— Ποίου εἴδους ἄνθρωπος εἶναι αὐτός! ἀνέκραξεν ἔξω φρενῶν. Καὶ ἔτρεχεν ὡς μαινόμαινος εἰς τὸν θάλαμόν του, ὅτε μικρός τις ὑπηρέτης τῆς Κ. Λέφτ ἐνεχείρισε πρὸς αὐτὸν γραμμάτιον περιέχον τὰ ἑξῆς·

« Εἶδα τὸν δαίμονα καὶ συνωμίλησα ἐν ἐκτάσει μετ' αὐτοῦ. Καὶ φαίνεται μὲν ἐπικίνδυνος, ἀλλ' εἶναι κοινωνικός. Νομίζω ἄρα κατορθωτὴν καὶ ἀσφαλεστέραν τοῦ πολέμου εἰρήνην συνθήκης. Ἐλθὲ νὰ συσκεφθῶμεν. »

— Ἡ Ἀμαλία ἔχει ἴσως δίκαιον, εἶπεν ὁ Γροσενστεῖν· φθάνει νὰ μάθωμεν ἐπὶ ποίοις ὅροις . . . Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐντὸς ὀλίγου εὑρίσκονται τὰ μέσα

διὰ νὰ ἐξοφλήσῃ τις τὸ χρέος του διὰ μικρῶν . . . Ἂς ἴδωμεν. Βερνέλ!

— Ἐξοχώτατε!

— Ὑπάγω εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κ. Ζὲρτ, καὶ ἂν τύχῃ ἀνάγκη εἰδοποιήσέ με.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Φρεδερῖκος ἐδιπλασίαζε τὴν δραστηριότητά του· τὴν πάλην ἀρχίσασαν ἤδη, ἔβλεπε πολλὰ ἐπικίνδυνον, καὶ ἑπομένως εἶχεν ἀνάγκην ὅλων του τῶν δυνάμεων. Μελετήσας καλῶς τὰ νέα του καθήκοντα, ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὰ ἀμέσως. Ὅθεν ἀνέβη εἰς τὸ ὄχημά του, περιῆλθεν ὅλα τὰ μέρη τῆς δικαιοδοσίας του, ἐγνώρισε τοὺς ὑποδεεστέρους του, καὶ τοὺς κατέπλησε διὰ τῶν εἰδικῶν γνώσεων, διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ διὰ τῆς εὐπροσηγορίας του. Ἐνὶ λόγῳ ὁ νέος ἐπιθεωρητὴς ἐπέτυχε παντοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἐλητμόνησε καὶ τὰς ῥαδιουργίας τῆς αὐλῆς. Λαβὼν ἀφορμὴν μετέβη εἰς τὸ παλάτιον, συνωμίλησε μετὰ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως, ἔδειξε τοσοῦτον σέβας πρὸς αὐτὸν καὶ τοσαύτην πεῖραν τῶν ὑποθέσεων τοῦ ὑπουργήματός του, ὥστε τὸν ἐγοήτευσε.

— Τῇ ἀληθείᾳ, Κ. Νέοβεργ, εἶπεν ὁ γραμματεὺς, μ' ἐκπλήττετε. Σᾶς λέγω μετὰ πάσης εἰλικρινείας, ὅτι δὲν ἐπερίμενα ἀπὸ νέον ἄνθρωπον ὁποῖος εἶσθε τοσαύτην γνῶσιν τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν καθηκόντων ὑπηρεσίας εἰς ἣν δὲν ἐνησχολήθητε μέχρι τῆς σήμερον. Σᾶς γνωρίζω χάριν διὰ τὰς ἰδιαιτέρας πληροφορίας τὰς ὁποίας μ' ἐδώκατε. Ἕως τώρα κατὰ δυστυχίαν τὰ τῆς διοικήσεως, βιάζομαι νὰ τὸ εἰπῶ, δὲν ἐγίνοντο γνωστὰ οὔτε εἰς αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἑπομένως πολλαὶ καταχρήσεις συνέβησαν. Ἡ ὑψηλότης του, εἶμαι βέβαιος, θὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ζῆλόν σας. Ἐπέστρεψε σήμερον τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ κυνήγιον· θὰ συνεργασθῶ μετ' ὀλίγον μετ' αὐτοῦ, καὶ θὰ τὸν ὁμιλήσω σπουδαίως . . . Ἐλπίζω ὅτι θὰ παρουσιασθῆτε αὔριον.

— Ὅπως μὲ ὁδηγήσετε . . . ἡ ἐπιθυμία μου βεβαίως εἶναι μεγάλη.

— Αὔριον, μάλιστα, αὔριον. Ὑγιαίνετε, Κ. βαρόνε, σᾶς περιμένω.

Καὶ λαβὼν αὐτὸν φιλικῶς ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν προέπεμψε μέχρι τοῦ ἀντιθαλάμου.

Ὁ δὲ Φρεδερῖκος ἐπιστρέψας εἰς τὸ κατάλυμά του ὅλος εὐχαριστημένος, εὗρε τὸν Λοδοβῖκον ἀνήσυχον, καὶ σκοπεύοντα νὰ ὀργανίσῃ στάσιν μαθὼν ἐὰν δὲν ἐπανήρχετο. Εὗρε δὲ συγχρόνως καὶ νέαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀγνώστου, ἧς τινος τὸ περιεχόμενον τὸν κατετρόμαξεν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περιεῖχε δύω παραγγελίας, περὶ τῆς ἀξίας τῶν ὁποίων ἂς κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης.

Πρώτη παραγγελία. Τὸ ἑσπέρας τῆς ὑποδοχῆς νὰ δώσῃς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος δύο ῥαπίσματα εἰς τὸν ἱππότην Λουδόλφον, ἐπιστήθιον τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ.

Δευτέρα παραγγελία. Νὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὴν Κ. Ζὲρτ, εὕνουν τοῦ ἡγεμόνος, νὰ σὲ δεχθῇ κρυφίως εἰς τὸν κοιτῶνά της τὸ μεσονύκτιον.

Προσεπιστέλλοντο δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα περίαπτα, ὡς δακτύλιον χρυσοῦν ἐφ' οὗ ἦτο γεγραμμένον τῆς Ἀμαλίας τὸ ὄνομα, κτλ. κτλ.

Ζ'.

Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ περίκομψον ὄχημά του διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν αὐλὴν, ὁ ξενοδόχος ἐνεχείρισε πρὸς αὐτὸν φάκελλον μικρὸν μὲν ἀλλὰ βαρὺν, τὸν ὁποῖον ἀποσφραγίσας εὗρε ποσότητά τινα φλωρίων καὶ τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν·

« Φίλτατε Φρεδερῖκε! Ἐλησμόνησα νὰ σὲ εἰπῶ ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἀγαπᾷ νὰ παίζωσιν οἱ παρ' αὐτῷ πολυδάπανον παιγνίδιον, νὰ χάνωσι καὶ νὰ κερδαίνωσιν ἀδιαφόρως· διότι τὸ θεωρεῖ ὡς ἴδιον χαρακτῆρος μεγαλοπρεποῦς. Παῖξε ἀδιακόπως καὶ ἀδιακόπως χάνε, κέρδαινε καὶ διπλασίαζε. Θὰ τὸ παρατηρήσῃ καὶ θὰ σὲ γνωρίζῃ χάριν.

» Μὴ λησμονῇς τὸν Λουδόλφον καὶ τὴν Ἀμαλίαν. Ἡ πάλη ἤρχισε, τέκνον μου. Ἀνάγκη νὰ καταφέρῃς ταχεῖαν καὶ δυνατὴν πληγὴν ἂν θέλῃς νὰ μὴ καταστραφῇς. Οἱ ἀνταγωνισταί σου εἶναι δαίμονες· μὴ λησμονῇς ὅμως ὅτι εἰς τὸν νέον διάβολον πρέπει νὰ ἀντιτάττωμεν ἕνα καὶ μισόν. Ἔσο βέβαιος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἂν ἀκολουθήσῃς τὰς ὁδηγίας μου. Ἀλλὰ δὲν ἀνησυχῶ· τὸ παρελθόν σου μ' ἐγγυᾶται διὰ τὸ μέλλον· τὸ μὲν θάῤῥος καὶ ἡ ἀταραξία σου ἀρκοῦσι διὰ τὸν Λουδόλφον, ἡ δὲ ἐνθύμησις τῆς Κωνσταντίας διὰ τὴν Ἀμαλίαν.

» Μὴ λησμονῇς τὸ περίαπτον.

» M. C. R. »

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ὁ Φρεδερῖκος ἀναβὰς εἰς τὴν ἄμαξαν ἔρθασεν ἐν τάχει εἰς τὸ παλάτιον. Εὗρε δὲ ἀπείρους τοὺς κεκλημένους. Καὶ ὅτε ἀνηγγέλθη τὸ ὄνομα τοῦ βαρόνου Νέοβεργ, συμβούλου καὶ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοσίων κτημάτων, περιέργεια ἐζωγραφήθη εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα, καὶ ὅλοι ἐστράφησαν πρὸς αὐτόν.

Ἡ ἐντύπωσις ὑπῆρξεν ἄριστη· διότι ὁ Φρεδερῖκος ἦτο ὡραῖος, ὑπέρτερος καὶ τῶν ὡραιοτέρων νέων ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν αἴθουσαν. Αἱ κυρίαι τοὐλάχιστον ἐξέφρασαν ἅπασαι τοιαύτην γνώμην, ἐνῷ οἱ κύριοι ἀνυψοῦντες τοὺς ὤμους,

— Σύμβουλος καὶ ἐπιθεωρητής! ἐψιθύρισαν· τί γελοῖον! αὐτὸ τὸ ἀμύσακον παιδίον! . . . Ποῦ εἶχε τὸν νοῦν του ὁ Κ. Γροσενστεῖν;

— Παράδοξον! ἀνεφώνησάν τινες κυρίαι. Διὰ τί δὲν ἐφαίνετο ἕως τώρα ὁ βαρόνος Νέοβεργ; εἶναι ὡραῖος, φιλτάτη μου! ἡ συναναστροφή μας ἐνέρδησε τὰ μέγιστα. Ὁ Κ. Γροσενστεῖν εἶναι ἐνίοτε εὐτυχὴς εἰς τὰς ἐκλογάς του.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Φρεδερῖκος ἐλθὼν πρὸς τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα συνέλιψε φιλικῶς τὴν χεῖρά του, καὶ μετὰ ταῦτα διευθυνθεὶς θαῤῥαλέως πρὸς τὴν Ἀμαλίαν, ἱσταμένην πρὸς τὴν ἄνω ἄκραν τῆς αἰθούσης, καὶ διασχίσας τοὺς περὶ αὐτὴν τὴν ἐχαιρέτισε μειδιῶν, καὶ εἶπε·

—Πρώτη μου φροντὶς, Κυρία, εἶναι νὰ σᾶς ὑποβάλω τὰ σεβάσματά μου . . . Ὁ καιρὸς μ' ἐφάνη τόσῳ ἀτελείωτος ἀφοῦ εὐτύχησα νὰ σᾶς ἰδῶ τὴν τελευταίαν φορὰν, ὥστε ἀδύνατον νὰ περιμένω μίαν στιγμὴν περισσότερον.

— Τῇ ἀληθείᾳ, Κ. βαρόνε! σᾶς εὐγνωμονῶ τῳόντι . . . ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἶσθε εἰλικρινής.

— Καὶ διὰ τί ἀμφιβάλλετε; ἀπεκρίθη ἐντόνως ὁ Φρεδερῖκος.

— Θαυμάζω τὴν μετριοφροσύνην σας. Θέλετε νὰ μὴ ἀμφιβάλλω διὰ τὴν εἰλικρίνειάν σας!

— Πῶς; δὲν πρόκειται περὶ ἐμοῦ, κύριε. Ποῖος τολμᾷ νὰ εἰπῇ ὅτι ἀφοῦ σᾶς ἰδῇ τις μίαν φορὰν, δὲν περιμένει ἀνυπομόνως τὴν εὐτυχίαν νὰ σᾶς ἰδῇ καὶ δευτέραν;

Ἡ φιλόφρων αὕτη ἀπάντησις τόσῳ μᾶλλον εὐηρέστησε καθόσον ἦτο ἀπροσδόκητος. Βεβαίως θὰ ἠρυθρία ἡ Ἀμαλία ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρυθριᾷ εἰσέτι, καὶ ἂν τὸ κοκκινάδιόν της δὲν ἐπεσκίαζε τὸ φυσικὸν ἐρύθημα. Ἀπεκρίθη λοιπὸν διὰ μόνου τοῦ βλέμματος, καὶ ἔκτοτε ὅλοι οἱ παρεστῶτες ἐνόησαν τὴν ἀξίαν τοῦ νεήλυδος, καταβαλόντας καὶ τοὺς εὐνουστέρους τῆς αὐλῆς.

Ἡ συνομιλία ἐξηκολούθησε καὶ περαιτέρω μετὰ τῆς αὐτῆς ζωηρότητος καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας τοῦ Φρεδερίκου. Ἐν τοσούτῳ ἦλθε καὶ ὁ βαρόνος Γροσενστεῖν· ἀλλ' ὁ νέος σύμβουλος, διατηρῶν τὴν ἀταραξίαν ἐκείνην ἥτις διπλασιάζει τὴν ἐπιτυχίαν διότι τρομάζει τοὺς ἀντιπάλους, μόλις ἐπρόσεξεν εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ· ἐξηκολούθησε δὲ διαλεγόμενος μετὰ τῆς σουλτάνας καὶ θριαμβεύων.

— Φίλε μου, εἶπε γέρων τις αὐλικὸς θεὶς τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ γείτονός του, ἰδοὺ ἥλιος ἀνατέλλων. Καὶ ἔδειξε τὸν Φρεδερῖκον.

— Καὶ πόθεν ἀνατέλλει; τίς εἶναι ὁ ὁρίζων του;

— Τῇ ἀληθείᾳ οὔτε τὸν εἶδα, οὔτε τὸν ἐγνώρισα. Βλέπω μόνον τὸ μέλλον του.

— Συνειθίζετε, φίλε μου, νὰ παίζετε, ἠρώτησε τὸν Φρεδερῖκον ὁ ἰδιαίτερος γραμματεύς.

— Μάλιστα, καὶ πολύ.

— Λοιπὸν, ἰδοὺ ἑτοιμάζονται.

— Καλὰ . . . πλὴν περιμένω πάντοτε ἀπὸ τὴν καλοσύνην σας. . .

— Μὴν ἀνησυχῆτε· θὰ ἔλθω νὰ σᾶς εἰδοποιήσω ὅταν ἡ Ὑψηλότης του ζητήσῃ νὰ σᾶς ἰδῇ. Τὸν ὡμίλησα τὰ δέοντα. . .

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔσφιγξε τὴν χεῖρά του. Ὁ δὲ Φρεδερῖκος καθήσας παρὰ τράπεζαν ἤρχιζε νὰ παίζῃ, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ γενναιότης του κατετρόμαζε τοὺς ἀνταγωνιστάς του. Τὴν ὥραν ἐκείνην εἰσῆλθε καὶ ὁ ἡγεμὼν, καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν του ἀπηγόρευσε νὰ σηκωθῶσιν οἱ καθήμενοι ἢ νὰ διακόψωσι τὰ παιγνίδιά των. Ἀφοῦ δὲ περιῆλθε τὴν αἴθουσαν ἔχων ἦθος ἀνάλγητον μὲν ἀλλ' ἱλαρὸν, καὶ ἀποτείνων λόγους τινὰς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν, ἐστάθη πλησίον τινων παιζόντων.

Ὁ Φρεδερῖκος ἐκέρδαινε τότε καθ' ὑπερβολὴν, καὶ μετὰ μεγίστης ἀδιαφορίας ἔῤῥιπτεν, οὕτως εἰπεῖν, τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἐκέρδαινεν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν βλέπων μακρόθεν ἐμειδία. Ὁ Φρεδερῖκος ἐκέρδησε καὶ πάλιν.

— Διπλᾶ! ἀνέκραξεν ἀδιαφόρως. Στοιχηματίζετε;

— Ὄχι! ἀπεκρίθη ὁ ἀνταγωνιστής του σηκωθεὶς ὠργισμένος. Ἄλλος δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐκέρδησε.

— Διπλᾶ! εἶπεν ἐκ νέου ὁ Φρεδερῖκος, τὸ ἦθος ἔχων πάντοτε ἀδιάφορον· καὶ ἔχασε.

— Διπλᾶ! Καὶ πάλιν ἔχασε.

— Λοιπὸν διπλᾶ! ἐπανέλαβε γελῶν.

Τὴν φορὰν ταύτην ἐκέρδησεν· ὁ δὲ ἀντίπαλός του, μὴ τολμῶν νὰ παίξῃ ἐκ νέου, ἐσηκώθη. Ἀλλ' ἐπί τινα ὥραν οὐδεὶς συγκατένευσε νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ· ἐπὶ τέλους εἷς ἐξ ὅλων τὸ ἀπεφάσισεν.

— Ἀ! εἶπε γελῶν ὁ Φρεδερῖκος . . . εἷς ἐναντίον ὅλων! . . . Λοιπὸν ἔγεινα τραπεζίτης;

Ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἐφάνη ἀστεία εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐγέλασεν.

— Ἔρχομαι νὰ σᾶς προσκαλέσω, εἶπε πρὸς τὸν Φρεδερῖκον ὁ ἰδιαίτερος γραμματεύς· ἡ Ὑψηλότης του σᾶς ζητεῖ.

Ὁ Φρεδερῖκος ἠκολούθησε τὸν γραμματέα. Ὅστις τὸν ὡδήγησε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ἱστάμενον παρὰ τὴν ἑστίαν, ὅστις, ἔχων ἤδη ἀγαθὰς πληροφορίας περὶ αὐτοῦ, ἤκουσε τὰς πρώτας φράσεις του μετὰ πολλῆς εὐμενείας. Καθόσον δὲ ἐπροχώρει ἡ συνδιάλεξις ὁ ἡγεμὼν ἐφαίνετο ἔτι μᾶλλον εὐχαριστημένος. Καὶ ὁ μὲν Φρεδερῖκος, εὐγνωμονῶν διὰ τὴν τόσην συγκατάβασιν, ἤρχισε νὰ ἐξηγῇ τὰς ἰδέας του περὶ τῶν καθηκόντων του, γενομένης τῆς συζητήσεως ζωηροτέρας· ὁ δὲ ἡγεμὼν ἐπεδοκίμαζε πάντοτε καὶ ὑπηγόρευε τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἀνέπτυσεν ἀμέσως ὁ Φρεδερῖκος, καταδεικνύων τὴν ὀρθότητα αὐτῶν, καὶ ἐπιστηριζόμενος ἐπὶ παραδειγμάτων καθ' ἃ ἡ ἐφαρμογή των ὑπῆρξεν ὠφελιμωτάτη. Ἀλλ' αἴφνης ὑπολαβὼν ὁ ἡγεμὼν,

— Λοιπὸν, βαρόνε, εἶπε μὲ οἰκειότητα, ἐκπληροῖτε χρέη ἐπιθεωρητοῦ ἀπὸ εἴκοσι χρόνων;

— Ὑψηλότατε, ἀπεκρίθη ὑπομειδιῶν καὶ κύπτων εὐσεβάστως τὴν κεφαλὴν, μόλις εἶμαι εἰκοσιδύο.

Καὶ ὁ ἡγεμὼν γελάσας, ἐκτύπησε τὸν ὦμόν του, καὶ εἶπεν·

— Ἔχετε δίκαιον, ἡπατήθην. Ἤθελα νὰ εἰπῶ ὅτι πρὸ εἴκοσι χρόνων ἔπρεπε νὰ ἦσθε· τότε καλήτερα θὰ ἦσαν τὰ πράγματα.

Ἡ φράσις αὕτη ῥηθεῖσα μεγαλοφώνως, καὶ ἀκουσθεῖσα παρ' ὅλων, ἐπροξένησε τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστράφησαν πρὸς τὸν Φρεδερῖκον.

— Ἀλλὰ, ἐπανέλαβεν ὁ ἡγεμὼν, καιρὸς παντὶ πράγματι· ἄλλοτε ὁμιλοῦμεν περὶ ὑποθέσεων. Τώρα παίζετε, καὶ δὲν θέλω νὰ στερήσω τὴν συντροφίαν ἀπὸ τὸν . . . τραπεζίτην της.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐγέλασε, καὶ ἔνευσεν ἐπιχαρίτως πρὸς τὸν Φρεδερῖκον, ὅστις ἀποσυρθεὶς ἐπανέλαβε τὸ παιγνίδιόν του.

— Νὰ σὲ εἰπῶ, Λουδόλφε, εἶπε μετ' ὀλίγον ὁ

ἡγεμὼν, ἕνα μόνον ἀντάξιον σοῦ γνωρίζω ἐδῶ εἰς τὸ παιγνίδιον· τὸν Κ. Νέοῦβεργ.

Ὁ Λουδόλφος ἐνόησε τὴν προσταγὴν, καὶ ἦθος ἔχων ὡς πάντοτε αὐτάρεσκον, ἐκάθησεν ἀπέναντι τοῦ Φρεδερίκου, ὅστις μόλις τὸν εἶδε καὶ ἐταράχθη, ἐνθυμηθεὶς τί ἔμελλε νὰ πράξῃ· ἀλλ' ἡ ταραχή του ὑπῆρξεν ἀκαριαία. Ὅτε δὲ ἐκάθησεν ὁ Λουδόλφος, ἔδειξεν ὅτι ἤθελε νὰ σηκωθῇ.

— Θέλετε νὰ παίξετε μαζῆ μου, Κ. . . Λουδόλφε; ἠρώτησεν ἀνυπομόνως, καὶ ῥίψας βλέμμα καταφρονητικὸν εἰς αὐτόν.

— Ναί, βέβαια! ἀπεκρίθη ὁ Λουδόλφος ἀπορῶν συνάμα καὶ δυσανασχετῶν.

— Ἀ! ἀνέκραξεν ὁ Φρεδερίκος καθήσας ἐκ νέου ὑπεροπτικῶς.

Καὶ τὴν ὁμιλίαν καὶ τὰς κινήσεις αὐτὰς ἤκουσε καὶ ἴδεν ὁ ἡγεμών. Καὶ ἀπορήτας ἔβλεπε μακρόθεν καὶ τοὺς δύο. Ὁ Λουδόλφος ἑτοιμάσας τὰ χαρτία, ἔδωκε πρὸς τὸν Φρεδερίκον.

— Δὲν παίζω πλέον μὲ αὐτὰ τὰ χαρτία, ἀνέκραξεν ὁ Φρεδερίκος, ῥίψας αὐτὰ κάτω.

Ὅλοι οἱ παρεστῶτες ἐσηκώθησαν ὡς ἂν ἠλεκτρισθῆσαν συγχρόνως.

— Πῶς! πῶς! κύριε; ἠρώτησεν ὁ Λουδόλφος ψελλίζων.

— Ἔξω! ἔξω! καὶ μόνη ἡ θέα σου μὲ ταράττει· φύγε.

Καὶ μὲ τὸ χειρόκτιόν του ἐκτύπησε τὸν Λουδόλφον εἰς τὸ πρόσωπον.

— Κύριε! ἀνέκραξεν ὁ Λουδόλφος σηκωθεὶς ὡς μαινόμενος ἂν δὲν ἤμην ἐδῶ . . .

— Ἀ! Θεέ μου! ἀνερώνησεν ὁ Φρεδερίκος, τὸ ἐλησμόνησα.

Καὶ διευθύνθη ἀμέσως πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅστις παρετήρει ἀνησύχως τὴν σκηνήν.

— Ὑψηλότατε, εἶπε γονυπετήσας, ἐξαιτοῦμαι τὴν συγχώρησιν σας διότι παρεξέβην ἐπὶ παρουσίας σας, καὶ παρέβλαψα τὸ χρέος μου . . . ἀλλ' ἦτον δυνατὸν νὰ ὑποθέσω ὅτι ὁ ἄτιμος αὐτὸς θὰ ἐτόλμα . . .

— Ὁ ἄτιμος! . . . κύριε! ἐπανέλαβεν ἐντόνως ὁ ἡγεμών.

Ὁ δὲ Φρεδερίκος ἀνασηκωθείς·

— Πεῖον ἄλλο ἐπιθετον, εἶπε, νὰ μεταχειρισθῶ δι' ἄνθρωπον στιγματισθέντα ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην καὶ φέροντα ἔτι εἰς τὴν πλάτην τὰ στίγματα τῆς ἀτιμίας του;

Καὶ ὁ ἡγεμὼν ἀνασηκωθεὶς ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Φρεδερίκον, καὶ ἠρώτησε·

— Τί λέγετε, Κ. βαρόνε;

— Ὅ,τι λέγω εἶναι εὐκολώτατον ν' ἀποδειχθῇ . . . Ἀν ἀπατῶμαι, συγκατανεύω . . .

Ὁ δὲ Λουδόλφος λειποθυμήτας κατέπεσεν.

— Ἐπάρετέ τον! προσέταξεν ὁ ἡγεμὼν μὲ φωνὴν τρέμουσαν. Λουσκστεῖν! εἶπε πρὸς τὸν ἰδιαίτερόν του γραμματέα, συνοδευτέ τον καὶ ἔπειτα ἐπίστρεψε ἀμέσως. Σᾶς δὲ, Κ. σύμβουλε, σᾶς περιμένω αὔριον τὸ πρωΐ . . . καὶ τότε θὰ ἰδῶ ἂν πρέπει νὰ σᾶς συγχωρήσω.

Καὶ ἀπεχαιρέτισε τὸν Φρεδερίκον, ὅστις γονυπετήσας, ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγον μεταξὺ τοῦ θορύβου. Πάντες δὲ ἔσπευδον ν' ἀποσυρθῶσιν ὅτε διέβαινεν, ὡς ἂν ἦτο ἄγγελος ὀλέθρου. Αὐτὸς ὅμως διέβη ὑπερηφάνως, καὶ ἀναβὰς εἰς τὴν ἅμαξάν του, ἐπανῆλθε ταχέως εἰς τὴν οἰκίαν του.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. ΡΑΔ'.)

—o—

Πρῶτον διεῖλε τὴν σχολὴν εἰς πέντε τάξεις, ὑποδιελὼν τὰς πολυαριθμοτέρας εἰς τμήματα. Τίνες δὲ ἦταν οἱ μέλλοντες διδάσκειν καὶ τίνα τὰ διδασκόμενα; Τὰ περὶ τούτων ὧδε διέταξε· Τὴν μὲν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἀνέθηκεν ἀνδρὶ ἐπίσης πολλῆς σοφίας κατόχῳ τῷ ἀοιδίμῳ Κωνσταντίνῳ Βαρδαλάχῳ, συνεργοὺς προσλαβόντι τὸν Ἀπόστολον Ψαρᾶν καὶ ἑτέρους πολλοὺς καὶ καλοὺς διδασκάλους τὰ δὲ μαθηματικὰ ἀφῆκε τῷ καὶ πρότερον ταῦτα εὐδοκίμως διδάσκοντι Ἰωάννῃ τῷ Σελεπῇ· ξένας δὲ γλώσσας ὡς ἀναγκαίας ἐνέκρινεν εἰς τὸν κανονισμὸν τὴν Γαλικὴν καὶ τὴν τῶν κρατούντων, ὧν ἀξιολόγους προσεκάλεσε διδασκάλους· τῇ μὲν πρώτῃ, τὸν ἐπὶ φελελληνισμῷ καὶ ταῖς περὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴν μελέταις γνωστὸν Γαλάτην Ἰούλιον τὸν Δουιό· τῆς δὲ δευτέρας, ἕτερον· τῆς δὲ ὡς ἐπίσης ἀναγαίας εἰς τὴν ἐμπορικὴν Χίον εἰσαγθείσης ναυτικῆς ἐπιστήμης τὸν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἄγνωστον διδάσκαλον Ἀνδώνιον τὸν Σμύρνην, Ἰταλὸν τὸ γένος. Φιλοσοφίαν δὲ καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἀνεδέχετο καὶ μετὰ κλέους ἐδίδασκεν αὐτὸς ὁ Βάμβας, πάσας τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἀληθείας διὰ πειραμάτων ἐπιβεβαίων, ὡς ἔχων πρόχειρα πάντα τῆς φύσεως καὶ τῆς χημείας τὰ ἐργαλεῖα. Δυστυχῶς οὐδὲ νῦν ἔτι ἐν οὐδενὶ τῶν Γυμνασίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπάρχουσι καὶ ταῦτα μὲν οὕτω· Τάξιν δὲ καὶ πειθαρχίαν εἰσήγαγεν ἄγνωστον ἕως τότε εἰς Ἑλληνικὰ παιδευτήρια. Ἐν τῇ διοργανώσει καὶ τῇ διευθύνσει τοῦ περιφήμου ἐκείνου παιδευτηρίου, ὅπερ ταχεῖς παρήγαγε καρπούς, κατεφάνη ὁ διδασκαλικὸς καὶ διοικητικὸς νοῦς τοῦ Βάμβα. Τίς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων Χίων μετὰ θαυμασμοῦ δὲν ἐνθυμεῖται, ὅτι, καίτοι πλεῖστοι μὲν ἦταν οἱ ἐγχώριοι μαθηταί, πλεῖστοι δὲ οἱ πολλαχόθεν ὑπὸ τῆς φήμης τῆς σχολῆς καὶ τοῦ Σχολάρχου προσελκυσθέντες, ἀλλ' ὅμως οὐ μόνον θαυμαστὴ ὑπῆρχεν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς διεγερθεῖσα πρὸς τὰ μαθήματα ἅμιλλα καὶ ἡ πρόοδος, ἀλλὰ καὶ ἡ σώφρων καὶ χρηστὴ διαγωγὴ τῶν μαθητῶν λίαν ἀξιοπαρατήρητος. Ἦν δ' ὁρᾶν τῷ φιλέλληνι παρατηρητῇ ἀληθῶς λίαν εὐχάριστον τότε ἐν Χίῳ θέαμα. Τὸ ποῖον; Σχολάρχην παντοίᾳ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένον· διδασκάλους πολλῶν καὶ καλῶν μαθημάτων ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν νέων ἀκαμάτως ἀγωνιζομένους· πολλὴν καὶ καλὴν νεολαίαν ὑπὸ φιλοτιμίας γιγαντιαίως εἰς τὰ μαθήματα καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη προκόπτουσαν· τοσαύτην δὲ ἐν τῇ τῷ καθιδρύματι τάξιν καὶ εὐκοσμίαν, ὥστε τὸν εἰσιόντα, ὡς εἰς σεμνὸν ἱερὸν, θρησκευτικὸν σέβας κατελάμβανεν. Οὕτω θαυμαστῶς ἠδοκίμησεν ὁ Βάμβας! Πάντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ φωτισμὸς παντὸς ἔθνους καὶ ἡ διὰ τοῦ φωτισμοῦ ἠθοποιήσεις ἐπιφέρει τὴν εὐδαιμονίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ διοργάνωσις καὶ διεύθυνσις παιδευτηρίου, ὅπερ πραγματικῶς νὰ φωτίζῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ εἰς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν, εἶναι ἆρά γε ἔργον τοῦ τυχόντος; Δὲν εἶναι ἔργον τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ μόνου ἀνδρὸς, οἷος ὁ ὀργανώσας καὶ διευθύνας τὴν σχολὴν τῆς Χίου, καὶ εὐκόλως ὑπερνικήσας πάσας τὰς ἐν τοῖς τότε Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπικρατούσας κακὰς ἕξεις, καὶ ἀνελὼν πάσας τὰς ἐν τῇ πράξει ἀπαντωμένας δυσκολίας. Ὁ Βάμβας διευθύνων τὴν σχολὴν, καὶ διδάσκων καὶ φυσικὴν, καὶ χημείαν, καὶ φιλοσοφίαν, καὶ ῥητορικὴν, καὶ περὶ πάντων ἅμα ἐρρόντιζε· διότι δὲν εἶχε νοῦν ἐντὸς ἑνὸς μόνου ἀντικειμένου περιοριζόμενον, πάντων δὲ τῶν ἄλλων παραμελοῦντα· ἀλλ' ἅμα τοσαῦτα ἔργα ἐπιτελῶν, εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ καθέκαστα καὶ τὸ σύνολον τοῦ καθιδρύματος. Τοιοῦτος ὁ Βάμβας διδάσκαλος καὶ διευθυντής! Ἀλλὰ τίς δὲν ἤθελε θαυμάσει ἀκούσας, ὅτι μεταξὺ τοσούτων ἀσχολιῶν καὶ περὶ σπουδαίας συγγραφὰς ἠσχολεῖτο; Καὶ ὅμως εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ διαφόρους τότε συγγραφὰς ἐφιλοπόνει, ὧν δύο, ὀρθὰς τὴν ἐπανάστασιν, πρεσβεύπωσε, τὴν Ἠθικὴν, λέγω, καὶ τὸ τεχνολογικὸν μέρος τῆς Γραμματικῆς· τοῦτο μὲν ἐν Χίῳ κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Κοραῆ καὶ ἄλλων νεωτέρων, καὶ περὶ διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν μὴ διαδοθέν· τὴν δὲ μάλιστα κοινὴν καταστᾶσαν Ἠθικὴν αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ (1818)· ἡ δ' ἔκδοσις ταύτης εἰς μόνην ἀπέβλεπε κυρίως τὴν ἠθικὴ τοῦ Ἔθνους μόρφωσιν, ἥτις εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς πολιτικῆς ἀναρρώσεως παντὸς Ἔθνους, ὅπως καὶ ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ προηγεῖται τῆς πολιτικῆς πτώσεως· Ὅθεν καὶ, ἵνα εἰς πᾶσης τάξεως ἀναγνώστας εὔληπτος καὶ ὠφέλιμος κατασταθῇ, πρακτικωτέραν μετεχειρίσθη περὶ τὴν σύνταξιν αὐτῆς μέθοδον, καὶ πλείστοις ἐπλούτισεν ἱστορικοῖς παραδείγμασιν. Ἰδοὺ πῶς, ἄρα φωτίζων τοὺς νέους ἀπὸ τῆς ἕδρας καὶ ἐμπιέων τὶ πρὸς τὸν μέγον τοῦ Ἔθνους ἀγῶνα γεννᾶν εἰσήματα, καὶ πρὸς τὸν γενικὸν τοῦ Ἔθνους σκοπὸν ἄλλως ἐνήργει. Δικαίως ἄρα καὶ ἐν Χίῳ τὸ πρὸς τὸν Βάμβαν σέβας ἦτο ἀπεριόριστον, καὶ ἐκτὸς τῆς Χίου τὸ κλέος τοῦ Βάμβα πανταχοῦ διεφοίτα. Ὥστε οἱ φιλόκαλοι Χῖοι, τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τῶν ἰδίαν τέκνων μεταβολὴν ὁρῶντες, καὶ ἔτι μείζω ἀγαθὰ προσδοκῶντες, προθύμως ἀπεδέχοντο πᾶσαν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς προτεινομένην βελτίωσιν· τὸ μὲν λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Βάμβα, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος Καραῆ προτρεπόμενοι, καὶ βιβλιοθήκην πλουσίαν προσήρτησαν τῇ σχολῇ, καὶ διὰ τυπογραφίας ἐπλούτισαν, καὶ μέγας παρὰ πάντων ἐφεδοκᾶτο καρπὸς εἴς τε τὴν Χίον καὶ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ταύτης τῆς πόρρωθεν μὲν ὑπὸ Κοραῆ, ἐγγυτέρωθεν δὲ ὑπὸ Βάμβα δεδομένης ἐν Χίῳ διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ὠθήσεως. Ἀλλὰ, φεῦ τοῦ βασκάνου δαίμονος! καὶ σχολὴ, καὶ βιβλιοθήκη, καὶ τυπογραφία ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ καταντήσωσι τοῦ πυρὸς παρανάλωμα· ἡ δὲ τέφρα αὐτῶν νὰ κῆται τεθαμμένη ὑπὸ σορὸν αἱματόφυρτον ἐρειπίων τῆς ποτὲ περιφανοῦς ἐκείνης πόλεως!

Ἀλλ' ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ τερπνοῦ θεάματος τῆς ταχείας τότε παρ' ἡμῖν προόδου, ἰδοὺ αἴφνης πρὸ σκηνῶν οὐχὶ τέρψιν ἀλλὰ φόβον, καὶ οἶκτον, καὶ ἀγανάκτησιν, καὶ ἕτερα αἰσθήματα διεγειρουσῶν. Διὰ τούτων καὶ μετ' ἀντιστατούσης καρδίας ἀνάγκη νὰ παρέλθωμεν εἰς τὴν καλλίστην καὶ ἡδίστην τῆς ἐθνεγερσίας ἡμῶν σκηνήν. Ἄγε λοιπὸν, τῷ Βάμβᾳ ἐπακολουθοῦντες, διέλθωμεν αὐτὰς τροχάδην. Ὁ ἀπὸ πολλοῦ τὰς βάσεις τῆς τυραννίδος ὑποσείων ἀφανὴς τῆς παιδείας μοχλὸς, κατέστησεν ὑπόπτους καὶ διδασκάλους καὶ διδασκαλεῖα Ἀλλὰ τότε ἐν τῷ ἐκρήγνυσθαι ἤδη οὔσης τῆς διὰ τοῦ ἔτι ἀφανεστέρου τῆς ἑταιρείας μοχλοῦ ὑποκινηθείσης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, διδάσκαλος καὶ ἑτοῖρος ὢν ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Βάμβας, πῶς ἠδύνατο νὰ βραδύνῃ ἐν Χίῳ; Παραλαβὼν λοιπὸν τοὺς παρ' αὐτῷ μαθητεύοντας Ὑδραίους, κατεπλέει εἰς τὴν κλεινὴν Ὕδραν. Τίς ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ Ὕδρα τότε ἢ μᾶζε πλήθει τῶν εἰς τὸν ἀγῶνα χρηστιμευσουσῶν νηῶν; ὅτι εἶχεν ἀποτεταμιευμένον πολὺν εἰς τὸν ἀγῶνα ἀπαραίτητον πλοῦτον; καὶ ὅτι, τὸ κυριώτερον, ἠνδρίει υἱῶν γενναίων αἰσθημάτων, ἑτοίμων νὰ θυσιάσωσιν ὑπὲρ πατρίδος καὶ χρήματα καὶ ζωήν; Ἰδοὺ διὰ τί ὁ Βάμβας εἰς Ὕδραν μετέβη. Ἅμα δὲ μεταβάντος, ἀνεπετάσθη μετὰ χαρμοσύνων κραυγῶν καὶ καθ' Ἑλλάδα, ἡ τὸ πρῶτον ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀναπετασθεῖσα ἱερὰ τοῦ σταυροῦ σημαία, συναγαγοῦσα περὶ ἑαυτὴν τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζομένους. Ἐλευθερία ἢ θάνατος ἦτο ἡ ἀπόφασις, ἐλευθερία ἢ θάνατος ὁ ὅρκος, καὶ ἐλευθερία ἢ θάνατος ἀντήχησεν ἐξαίφνης πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ ἅμα κλαγγὴ πολεμικῶν ὅπλων κατὰ σπουδὴν ἁρπαζομένων· πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐδονήθη συνεταράχθησαν ἐν τοῖς τάφοις οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι· οἱ ἀπόγονοι ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ ἠθροίσθησαν παλλόντα τὰ στήθη οἱ δὲ τύραννοι κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου. Τί ἔποιει τότε ὁ Βάμβας; ὁ Βάμβας, ἀφεὶς τὰς εἰρηνικὰς μούσας, ἠκολούθησε τῇ ἐνναλίᾳ καὶ βουλαῖᾳ Ἀθηνᾷ. Αἱ ἄλλοτε μειλίχειαι πρὸς τοὺς μαθητὰς σειρῆνες τῶν αὐτοῦ λόγων μετεβλήθησαν ἤδη εἰς φλογεροὺς κεραυνοὺς φιλοπατρίας, ἐκκαίοντας εἰς τὸν ἱερὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα Ἀκόμη ἐνθυμοῦνται καὶ ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ τὰς πυρώδεις ἐ-

κείνας δημηγορίας αὐτοῦ, αἵτινες ἐν τοῖς δούλοις ἀπογόνοις ἐξέκαυσαν τὰ ὑπὲρ πατρίδος καὶ δόξης προγονικὰ αἰσθήματα, καὶ παρώρμησαν, πρὸς τὸν ἀνάξιον ἐξευτελισμὸν ἀγανακτήσαντας, ἐπὶ τὰ ὅπλα καὶ ἐπὶ τὴν τιμωρίαν τῆς δεινοτάτης τετρακοσίων ἐτῶν καταδυναστείας. Καὶ γυναῖκες αὐταί, ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ Βάμβα ἐνθουσιασθεῖσαι, ἄλλαι Σπαρτιάτιδες, προὔπεμπον συζύγους καὶ υἱοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πόλεμον. Βαρὺς κέλαδος ἐπευφημιῶν, ἐλευθερία ἢ θάνατος, ἐξεδέχετο τὰς ἑκάστοτε δημηγορίας τοῦ Βάμβα, καὶ τοῦτον ῥαγδαία ἔφοδος ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος·

. . . ἐν δὲ σθένος ὦρσεν ἑκάστῳ
Καρδίῃ, ἄληκτον πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι (α).

Καὶ οὕτως ὁ Βάμβας ἐν τοῖς πρώτοις προὐκινδύνευσεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, κῆρυξ διαπρύσιος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας γενόμενος καὶ ἐν καιρῷ τῇ πατρίδι χρήσιμος σύμβουλος. Ἀλλὰ καταπλέει μετ' ὀλίγον εἰς Ὕδραν καὶ ὁ ἀοίδιμος Δημήτριος Ὑψηλάντης, πληρεξούσιος τοῦ ἀοιδίμου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ προσωρινὸς ἀρχηγός, κομίζων μικρὰς μὲν βοηθείας, μεγάλας δ' ἐλπίδας· κοινῆς δὲ χαρᾶς οὔσης τῶν ἐν Ὕδρᾳ ἐπὶ τῷ κατάπλῳ, πάλιν ὁ Βάμβας δημηγορεῖ καὶ τὰ μὲν χαίροντα πλήθη ἔτι μᾶλλον στηρίζει εἰς τὴν ἀπόφασιν, τῷ δὲ ἀρχηγῷ διὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν θαυμαστὸς ἀνὴρ καταφαίνεται· ὥστε, ὅτε ὁ ἀρχηγὸς ἀπέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Βάμβαν καὶ ἀρχιγραμματέα ἀνέδειξεν. Ὁ Βάμβας καὶ ἐν Πελοποννήσῳ οὐχ ἧττον λυσιτελὴς ἐγένετο καὶ τῷ ἀρχηγῷ καὶ τῇ ἐπαναστάσει· τῷ μέν, ὡς ἀρχιγραμματεὺς καὶ ἀεὶ τῶν κρατίστων σύμβουλος· τῇ δὲ ὡς πολλάκις καὶ ἐν ὁμηγύρεσι προκρίτων καὶ ἐπὶ στρατῶν συνηγμένων αὐτοσχεδίως περὶ τῶν πρακτέων ἀγορεύων, παρακαλῶν ἐπὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, προτρέπων εἰς αὐταπάρνησιν, εἰς ἀφιλοκερδῆ τῆς πατρίδος ἀγάπην, εἰς ὁμόνοιαν καὶ εἰς καρτερίαν ἐν τοῖς δεινοῖς, μόνα πρὸς τὸν ὑπέροπλον ἐχθρὸν ἰσχύοντα ὅπλα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐμψυχῶν, ὡς πάντων τῶν κινδύνων μετὰ τοῦ λαοῦ κοινωνῶν, καὶ μετ' αὐτοῦ στερούμενος καὶ συγκακουχούμενος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν ὅσῳ οἱ Ἕλληνες ἐπείθοντο ταῖς τοῦ Βάμβα καὶ ἑτέρων ἁγνῶν ἀνδρῶν συμβουλαῖς, καὶ ἐν ἑνὶ πνεύματι ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἠγωνίζοντο, τὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων φοβερώτατα πρὸς τοὺς πολεμίους ὑπῆρχον· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἡ καταχθόνιος φιλαρχία ἀνέκυψε, καὶ διέστησε τοὺς τότε μάλιστα ὀφείλοντας ἡνωμένας ν' ἀντιτάττωσι πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ μετὰ καθαρᾶς φιλοπατρίας ὑπηρετοῦντες οὔτε εἰσηκούοντο, οὔτε χρήσιμοι τῇ πατρίδι ἐγίνοντο, τότε πολλὰ καὶ δεινά, τῶν ἐρίδων ἔκγονα, τὴν Ἑλλάδα κατέλαβον.

Ὡς ἔρις ἔκ τε θεῶν, ἔκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο! (β)

(1) Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Β. 251=2.
(β) Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Σ. 107.

Ταῦτα ἵνα προλάβῃ ὁ φιλόπατρις Βάμβας-τί δὲν ἔπραξε; τί δὲν εἶπε, πάντας περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος διδάσκων, πάντων δεόμενος, καὶ πάντας ἐξορκίζων ἐν ὀνόματι τῆς κινδυνευούσης πατρίδος; Ὁ ἐπικείμενος τῇ πατρίδι κίνδυνος οὐδὲ στιγμὴν ἡσυχίας ἐπέτρεπε τῷ ἀνδρὶ δεινῶς ἀγωνιῶντι περὶ αὐτῆς· πῶς δ' ἠδύνατο νὰ ἡσυχάζῃ σιωπῶν,

. . . . . . τὴν ἄτην ὁρῶν
στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας; (α)

Ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς μάτην! ἡ Ἑλλὰς ἔμελλε διὰ πολλῶν συμφορῶν νὰ διέλθῃ· διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐκ τῆς διχονοίας κακῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ μάλιστα τὴν καρδίαν τοῦ Βάμβα σπαράξασα καὶ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων θρηνηθεῖσα τραγικὴ καταστροφὴ τῆς ἀβοηθήτου Χίου, τρομερὸς Δράμαλης, ἄγων πολλὰς μυριάδας στρατοῦ, κατέκλυσε τὴν Πελοπόννησον. Τίς δὲν ἀπηλπίσθη τότε περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος; Πανικὸς φόβος διεσκόρπισε πάντας, τοὺς μὲν εἰς τὰ ὄρη, τοὺς δὲ εἰς τὰς νήσους καὶ ἄλλους ἄλλοσε, ὅπου ἕκαστος ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἄσυλον. Τί νὰ πράξῃ τότε ὁ Βάμβας, πρὸ πολλοῦ μὲν ὅλως ἀναφελῶς τῇ πατρίδι, ὡς μὴ εἰσακουόμενος, συνεπαγόμενος δὲ καὶ ἀδύνατον πατρικὴν οἰκογένειαν, μόλις ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας περισωθεῖσαν καὶ ἤδη λιμώττουσαν; Διεσπαραγμένος τὴν καρδίαν ἔπλευσε πρὸς ὥραν εἰς Ἑπτάνησον τῆς οἰκογενείας ἕνεκα, ἔχων κατὰ νοῦν ταχέως νὰ ἐπανέλθῃ. Καὶ ὁ μὲν ἐπικρεμασθεὶς τότε τῇ Ἑλλάδι κίνδυνος, ἀρωγῇ θείᾳ, παρῆλθεν· ἀλλά, τῆς πα ούργου ἰδιοτελείας ἀεὶ ἰσχυούσης κατὰ τῆς φιλοπάτριδος φρονήσεως καὶ τὰ κοινὰ εἰς ἀκαταστασίαν καὶ γενικὴν παραλυσίαν ὠθούσης, ὅλως ἄχρηστος τῇ πατρίδι, παρατείνει πλέον ἢ ὅσον ἤθελε τὴν ἐκεῖ διατριβήν.

Ἀλλὰ τοῦ Βάμβα τὰ ἔμφυτα εὐγενῆ αἰσθήματα δι' οὐδεμίαν περίστασιν ἠλλοιοῦντο· τὴν ἑαυτοῦ ἐν καιροῖς τοιούτοις ἀπὸ τῆς πατρίδος ἀπομάκρυνσιν συμφορὰν νομίζων, ἠγωνίζετο νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτῇ κατὰ δύναμιν· διότι πανταχοῦ καὶ πάντοτε υἱικὴν καρδίαν ἐφύλαττε πρὸς τὴν πατρίδα.

Ὁ δ' ἐσθλὸς ἐσθλός, οὐδὲ συμφορᾶς ὕπο
φύσιν διέφθειρ' ἀλλὰ χρηστός ἐστ' ἀεί (β).

Ὁ Βάμβας ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ οὐ μόνον ζωηρὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συμπαθείας ἐκίνει, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν ἰταλιζόντων τὴν γλῶσσαν Ἑπτανησίων Ἑλλήνων διδάσκων ἐν Κεφαλληνίᾳ τὰ Ἑλληνικά, οὕτως ἀνεζωπύρησε τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τὴν ὄρεξιν, ὥστε εἰς τὸν Βάμβαν ὀφείλουσιν οἱ πλείονες τῶν νῦν λογίων Κεφαλλήνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τὴν γνῶσιν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ αἰσθήματα. Ἔπειτα καὶ πολλὰ τέκνα τῶν ἐκεῖ προσφυγόντων Ἑλλήνων ἐξεπαίδευσεν, ἅτινα, διὰ τὴν παντελῆ τότε ἐν Ἑλλάδι ἔλλειψιν σχολείων, ἤθελον παρέλθει τὴν πρὸς μάθησιν ἡλικίαν ἀπαίδευτα. Ὠφέλησε δὲ καὶ ὡς συγγραφεὺς διὰ τῆς ἐν Βενετίᾳ (1825) δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ ἀξιολόγου αὐτοῦ Τεχνολογικοῦ,

(α) Σοφοκλ. Ἀντιγ. 186—7.
(β) Εὐριπ. Ἑκάβ. 597=8.

ὅπως καὶ διὰ τοῦ μετὰ ταῦτα (1828) ἐν Κερκύρᾳ ἐκδοθέντος ἔτι ἀξιολογωτέρου καὶ χρησιμωτέρου Συντακτικοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀμφοτέρων τῆς ἀρχαίας μεθόδου ἀπηλλαγμένων, καὶ κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Κοραῆ, τοῦ Ματθία καὶ ἄλλων φιλολόγων φιλοπόνως ἐπεξειργασμένων. Οὕτως ὁ Βάμβας, ὅπου καὶ ἂν ὑπῆρχε, διετέλει κατὰ δύναμιν ὠφελῶν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος! Ἀλλὰ ἄνδρα τοιαύταις ἀρεταῖς κεκοσμημένον δὲν ἔμελλεν ἐπὶ πολὺ νὰ μὴ παρατηρήτῃ ἡ Ἑπτανησιακὴ Κυβέρνησις. Ὅθεν προσεκάλεσε τὸν διάσημον τοῦτον πρόσφυγα καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν τότε ἀκμάζουσαν Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας, ἀναβιβάσασα εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῷ ὑψηλὴν περιωπήν. Ὁ δέ, πρὸς τὴν ἔντιμον πρόσκλησιν κατανεύσας ἅμα τὰ νέα αὐτοῦ καθήκοντα ἀναλαβών, διὰ τῆς ἐκτάσεως καὶ ἀκριβείας τῶν γνώσεων, διὰ τῆς εὐγλωττίας καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων ταχέως πάλιν κατεγοήτευσε καὶ τοὺς αὐτοῦ ὁμιλητὰς καὶ τοὺς ἄλλους τῆς Ἑπτανήσου φιλεπιστήμονας, καὶ ταχέως ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν ἐκεῖ καθηγητῶν διεκρίθη· ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πλησιάσασι διὰ τὸν γλυκὺν αὐτοῦ τρόπον καὶ διὰ τὰς τὰς πολλὰς ἀρετὰς ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς κατέστη. Οὐ μόνον δὲ τῆς ὑψηλῆς ἀκαδημιακῆς τιμῆς ἠξίωσε τὸν ἄνδρα ἡ τῆς Ἑπτανήσου Κυβέρνησις, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν ἀνωτάτην ἐπιστασίαν ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῶν εἰς τὸν ἑπτανησιακὸν κλῆρον προωρισμένων νέων. Τοσαῦτα ἐχέγγυα παρέσχεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην ἡ συστηματικὴ παιδεία καὶ ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ τοῦ Βάμβα! Ὥστε ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τριετίαν ἐκεῖ διατριβῆς καὶ τῆς προϋπαρχούσης φήμης ἐντελῶς ἄξιος ἀνεδείχθη, καὶ τὴν προσδοκίαν τῆς Κυβερνήσεως πληρέστατα δικαιώσας, ἀργυρῷ σταυρῷ παρ' αὐτῆς ἐτιμήθη. Οὕτω ἄρα ἓξ ὅλα ἔτη ἐν Ἑπτανήσῳ διήγαγεν, ὅτε καὶ ἠσχολήθη, ὡς περὶ ὠφέλιμον ἔργον, καὶ περὶ τὴν γνωστὴν κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν τῶν ἱερῶν Γραφῶν μετάφρασιν, περὶ ἧς κρινέτωσαν οἱ παρ' ἡμῖν θεολογοῦντες.

Ἀλλὰ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας καὶ ἀνεκτιμήτους θυσίας διὰ τῆς χριστιανικῆς καὶ φιλελληνικῆς ἐπεμβάσεως τῶν κραταιῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων ηὐτονομήθη τέλος ἐξ ἁπάσης τῆς τὰ ὅπλα ἀραμένης Ἑλλάδος τὸ νῦν Ἑλληνικὸν κράτος, καὶ ἠγέρθη ἐν αὐτῷ βασίλειος θρόνος, ἐφ' ὃν ἐκάθησεν ὁ μεγαλόψυχος Ὄθων, ἵνα στορέσῃ τὰ διὰ τὴν μακρὰν τῆς ἐπαναστάσεως τρικυμίαν οἰδαίνοντα ἔτι κύματα, καὶ κυβερνήσῃ πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τὴν ἐπὶ πολὺ χειμασθεῖσαν Ἑλλάδα. Πῶς ἠδύνατο λοιπὸν νὰ στερῆται τὴν ἐκ τῆς θέας αὐτονόμου καὶ βασιλευομένης Ἑλλάδος ἡδονὴν ἀνὴρ ἀπὸ τοτούτων ἐτῶν καὶ σώματι καὶ πνεύματι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισάμενος; Ἦλθε λοιπὸν εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Βάμβας, καὶ ἦλθεν ὑπὸ τῶν φιλομούσων Ἑρμουπολιτῶν προσκεκλημένος, ἵνα διὰ νέων οὐχ ἧττον μακρῶν καὶ καρποφόρων ἀγώνων συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς παιδείας, καὶ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπισφραγίσῃ τὸν εἰς ὄφελος τοῦ ἔθνους ἀφοσιωθέντα βίον αὐτοῦ. Διότι οἱ Ἑρμουπολῖται, κάτοικοι ἄλλοτε πόλεων ἀξιόλογα παιδευτήρια ἐχουσῶν, ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τοῦ ν' ἀνακληθῶσιν ἤδη αἱ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Ἄρεως ἐκδεδιωγμέναι Μοῦσαι, καὶ προσεκάλεσαν τὸν Βάμβαν ὡς ἱκανὸν νὰ εὐτρεπίσῃ τὸ πρὸς ὑποδοχὴν ὑποδοχὴν αὐτῶν ἐνδιαίτημα. Ὡς δ' ἐπέβη ἐπὶ πρώτου ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ ἐδάφους τοῦ τῆς Ἑρμουπόλεως, καὶ εἶδε πόλιν Ἑλληνίδα μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον ἐπὶ τῆς μετεώρου ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐκ θαύματος ἀνεγηγερμένην, καὶ προσφυᾶ λιμένα, καὶ πολλὴν ναυτικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν, ἀνεγνώρισε δὲ καὶ πολλοὺς ἀρχαίους συμπολίτας καὶ φίλους, ὑπὸ διαφόρων συναισθημάτων εἰς χαρὰν συγχεομένων ἐδάκρυσε, καὶ ἐδόξασε τὸν Ὕψιστον, ὅτι ἡ ἀρετὴ τῶν γενναίων τέκνων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔμεινεν ἀβράβευτος. Ἐγχειρήσας δὲ τῷ ἔργῳ πρὸς ὃ προσεκλήθη, ὠργάνωσεν ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ διεύθυνε κάλλιστα τὸ Γυμνάσιον τοῦτο τῆς Ἑμουπόλεως, ὅπερ, εἰκοστὸν ἤδη δεύτερον ἔτος ζωῆς ἀκμαίας συμπληροῦν, ἀφθόνους παρήγαγε καρπούς, κατ' ἔτος ὑπ' ὄψιν ὑμῶν αὐτῶν συγκομιζομένους. Τὸ Γυμνάσιον τοῦτο, ἐπὶ ταῖς βάσεσι τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς τὸ πρῶτον κανονισθέν, ὑπέκυψε μὲν βραδύτερον εἰς τὸν εὐρύτερον τῆς Κυβερνήσεως κανονισμόν, ἀλλὰ διετήρησε πάντοτε τὴν ἀρίστην τοῦ Βάμβα μέθοδον καὶ τάξιν. Ὁ Βάμβας, πρῶτος ὀργανώσας καὶ διευθύνας τὸ Γυμνάσιον τοῦτο, καὶ διδάσκων ἀκαμάτως φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, καὶ τῶν μαθητῶν τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ καλὰ σπουδὴν ἐπιτηδείως ἐξυπνίζων, ταχέως ἀνέδειξε καρποὺς καὶ ταχέως, κατὰ τὴν ἐξιδιασμένην αὐτῷ ἱκανότητα, διήγειρε τὴν μεγάλην ἐκείνην φιλομάθειαν καὶ τὴν πρὸς τὰ καλὰ ὁρμήν, δι' ἣν ἡ Ἑρμούπολις δικαίως σήμερον ἐγκαυχᾶται. Ὥστε, τριετίαν περίπου διατρίψας καὶ ἐν Ἑρμουπόλει, διαρκῆ εὐεργεσίαν τὸν τόπον εὐηργέτητε. Τίς ἐκ τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τῷ Γυμνασίῳ μαθητευσάντων δὲν ἐθαύμασε τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν γνώσεων, τὴν λογικὴν τῶν ἰδεῶν συνέχειαν, τὴν ἐπαγωγὸν εὐγλωττίαν, καὶ μάλιστα τὸ ἠθικὸν βάρος, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου ἀκρόασιν δὲν ᾐσθάνετο δεινὸν ἔρωτα τῆς παιδείας καὶ τῶν καλῶν εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ ἐμπίπτοντα; Προσέλθετε ὑμεῖς οἱ τότε τοῦ Βάμβα μαθηταὶ καὶ νῦν ἔντιμοι ἐν ἡμῖν πολῖται, προσέλθετε καὶ διατρανώσατε τὰς διδασκαλικὰς καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τοῦ διδασκάλου καὶ εὐεργέτου ὑμῶν. Κηρύξατε καὶ ὑμεῖς οἱ τότε τοῦ ἀνδρὸς συνάδελφοι, κηρύξατε, πῶς ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας ὑμῶν, ὥστε πρὸς τὸν κοινὸν σκοπὸν τῆς προόδου τῆς νεολαίας ὡς προθυμοτάτους ὑμᾶς συνεργοὺς μετεχειρίζετο. Εὐτυχήσας κἀγὼ ὑπὸ σοὶ προϊσταμένῳ, ὦ Σεβαστέ μοι ἄνερ, νὰ ὑπηρετήσω, μαρτυρῶ σοι ταῦτα, ἤδη ἐν οὐρανίαις μοναῖς διατρίβοντι, ἄνευ φόβου μὴ προσβάλω τὴν φρόνιμόν σου μετριοφροσύνην! Ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, ὦ Ἑρμουπολῖται, ὅσων τότε παῖδας ἢ συγγενεῖς ὁ Βάμβας ἐμόρφωσεν, ἢ ὅσοι ἐν τῷ ἄλλοτε τὴν Ἑρμούπολιν κοσμοῦντι Μουσείῳ τὰς ἀκροαματικὰς ἐκείνου παραδόσεις ἠκροάσθητε, καὶ ὑμεῖς, λέ-

γω, ὁμολογήσατε, πόσον θαυμασμὸν καὶ σέβας πάντες ἠσθάνεσθε, ὅτε καθ' ὁδὸν ἐνετυγχάνετε τῷ γεραρῷ ἐκείνῳ τῶν καλῶν εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν εἰσηγητῇ (α). Ἀλλὰ πρὸς τῇ ἐκ τῶν εἰρημένων ἔργων εὐδοκιμήσει τοῦ ἀνδρὸς μὴ παραλίπωμεν μηδὲ τὴν πολλοῦ λόγου ἀξίαν συγγραφὴν, ἣν ἐν Ἑρμουπόλει ἐφιλοπόνησε καὶ ἐδημοσίευσε (1835), τὴν διὰ τοὺς πρωτοπείρους, λέγω, παῖδας Γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μετὰ παραλληλισμοῦ πρὸς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν, συγγραφὴν πολλάκις ἔκτοτε μετατυπωθεῖσαν. Ὁ Βάμβας, γνωρίζων ὡς φιλόσοφος τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τὰ κατάλληλα τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ μέτα, ἀφελὼν τῆς Γραμματικῆς πολλὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους, κατέστησεν εἰς τὰ τρυφερὰ παιδία ἄλυπα καὶ τερπνὰ τὰ πρωτογραμματικὰ βήματα. Ἀλλ' ὁ φιλόπατρις Βάμβας οὐδέποτ' ἐπρέσβευσε τὸ,

ὡς πανταχοῦ γε πατρὶς ἡ βόσκουσα γῆ (β).

Ὅθεν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, βαρύτατα ἔφερε τὴν τῶν Χίων διασπορὰν, τὴν διὰ τὸν ἄδικον ἀπὸ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος διαμελισμὸν τῆς πρώτης εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας θύματος προσενεχθείσης Χίου· διασπορὰν, δι' ἣν τὰ ἄριστα τῶν τέκνων τῆς χώρας ἐκείνης, κατὰ Ἰσοκράτην εἰπεῖν (γ), ἀθυμοῦντες καὶ ἀλώμενοι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιέκυσι. Διὰ ταῦτα ἐσκέφθη πολλάκις μετ' ἄλλων συμπολιτῶν περὶ τῆς εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ Χιακοῦ λαοῦ ἀποκαταστάσεως, ὅπερ καὶ ὁ ἀοίδιμος αὐτοῦ φίλος Κοραῆς καὶ ἐπόθει, καὶ δημοσίᾳ συνεβούλευσε (δ)· καὶ πολὺς ἦν λέγων καὶ πράττων ὑπὲρ τοῦ ἐν Πειραιεῖ συνοικισμοῦ, πεποιθὼς, ὅτι, ἂν οἱ Χῖοι καὶ ἐπὶ δουλείας τοσοῦτον ηὐδαιμόνουν διὰ τῆς φρονίμου τῶν ἐπιτροπίων διοικήσεως, πόσον ἄρα εὐδαιμονέστεροι δὲν ἤθελον εἶσθαι ἐν ἐλευθέρῳ κράτει συνωκισμένοι καὶ συμπολιτευόμενοι; Ἀλλ' ὁ φιλόπατρις οὗτος σκοπὸς δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἔκβασιν· διότι ὁ μεταναστεύσων Χιακὸς λαὸς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Ἑρμουπόλει ἱδρυμένος, ἐκτὸς τοῦ ἐλλιμένου καὶ τοῦ πρὸς ἐμπορίαν εὐθέτου τῆς Ἑρμουπόλεως προὔκειτο καὶ μεγάλα κεφάλαια, ἤδη εἰς οἰκοδομὰς προκαταβεβλημένα, ν' ἀφήσῃ. Διὰ ταῦτα ὁ μὲν σκοπὸς ἔμεινεν ἀτέλεστος, ἀλλ' ὁ Βάμβας δὲν ἔμελλε νὰ παραμείνῃ ἐν Ἑρμουπόλει.

Διότι ἡ τῆς πρωτοβαθμίου καὶ δευτεροβαθμίου ἐκπαιδεύσεως εὐχάριστος ἤδη ἐν Ἑλλάδι κατάστασις ἀπήτησε καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῆς κορωνίδος εἰς τὸ σύστημα τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Καθιδρύθη λοιπὸν ἐν ταῖς πάλαι ποτὲ κλειναῖς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ λόγοις Ἀθήναις καὶ τὸ ἱερὸν τῶν μουσῶν ἀνάκτορον, τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, εἰς ὃ ταχθέντες οἱ διὰ τὰ λαμπρότερα ἐπιστημονικὰ φῶτα διαπρέποντες τοῦ ἀνεγερθέντος Ἔθνους φωστῆρες ἔμελλον νὰ φωτίζωσι τὰς ἀπανταχόθεν Ἑλληνικὰς ψυχάς. Ὁ Βάμβας, ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ διαλάμπων ἐπὶ σοφίᾳ, πῶς ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐκτὸς τῆς φωτοχεύμονος ταύτης κοινῆς τῶν νέων Ἑλληνικῶν φώτων ἑστίας; Μετέβη λοιπὸν καὶ ὁ Βάμβας εἰς Ἀθήνας λαμπρὸς φωστὴρ, ἔνθα διετέλεσε ἄφθονον τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας διαχέων μέχρι τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ὅτε, κατὰ θείαν βουλὴν ἐξέλιπεν ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα διὰ λαμπροτέρας αἴγλης εἰς ἕτερον ἀΐδιον κόσμον διαλάμπῃ.

Ἦν δὲ τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιόδῳ ὁποῖος κατεφάνη; Ἀναμφιβόλως πολὺ κρείττων ἑαυτοῦ καὶ τῆς τορῆς χρείας τῶν σορῶν, μεθ' ὧν συνκατελέγετο, ἄξιος. Ὁ Βάμβας, νοῦς θετικὸς, καὶ διὰ θετικῶν ἐξ ἀρχῆς ἐπιστημῶν μορφωθείς, ἐδίδαξεν ἐκ προτιμήσεως, κατὰ τοὺς παρὰ Γαλάταις καὶ Σκώτοις ἐμπειροτέρους φιλοσοφοῦντας, φιλοσοφίαν μᾶλλον θετικὴν καὶ μᾶλλον τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ προσπελαστὴν, παρὰ τὴν εἰς τὰ νέφη τῶν μεταφυσικῶν κατὰ τοὺς Γερμανοὺς θεωριῶν ἀνιπταμένην. Διὰ δὲ τὴν ταύτην τοῦ πνεύματος μόρφωσιν καὶ ἐκ πάσης ἐπιστήμης τὰ θετικώτερα καὶ πρακτικώτερα ἐφαρμογὴν ἔχοντα προαιρούμενος, ἀπέφευγε τὰς διὰ τὸ ὕψος ἐπαγωγοὺς θεωρείας καὶ ὑποθέσεις, ὡς μάλιστα τιμῶν τὸ,

Ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ' ὁ πόλλ' εἰδὼς, σοφὸς (α).

Καὶ ὅμως διὰ τῆς θετικωτέρας καὶ εὐληπτοτέρας ταύτης φιλοσοφίας, ἐκτιθεμένης διὰ φιλοσοφικῆς μεθόδου, λίαν ἐμόρφωσε τὸν νοῦν τῆς τὰ αὐτοῦ μαθήματα ἀκροασαμένης νεολαίας, ὅπως διέπλασε καὶ τὴν βούλησιν καὶ ὤξυνε καὶ τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν καὶ δι' ὧν χάριν τῆς αὐτῆς νεολαίας ἀνέλαβε ὑπὸ ἄλλων ἀξιολόγων μαθημάτων, τοῦ μὲν, τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς μέρους πρακτικοῦ τῆς φιλοσοφίας, σοφώτατα ταῦτα ὑπομνηματίζων, καὶ πάντοτε τὰ τῆς ἀρχαίας σοφίας πρὸς τὴν νεωτέραν ἀντεξετάζων· τοῦ δὲ, ῥητορικῆς συστηματικωτέρας μετὰ πραγματείας περὶ τοῦ καλοῦ, ἐφαρμόζων τὰς θεωρίας ἐπὶ τῶν ἀθανάτων ῥητορικῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀλη'ὴς φιλόσοφος πρὸς τὸ ἀληθὲς, πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ πρὸς τὸ καλὸν ἐθεώρει πεπλασμένον τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς ταῦτα ἐκ παιδὸς ἔσπευδε, καὶ πρὸς τὴν τούτων πραγματοποίησιν τὰ ἀνωτέρω μαθήματα ἐδίδασκε, καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων ἑαυτοῦ ἐνθουσιασμὸν τοῖς ἰδίοις ὁμιλητοῖς μετεδίδου. Σπάνιοι οἱ καθηγηταὶ οἱ ἐμποιοῦντες ἅπερ ὁ Βάμβας ἐνεποίει τοῖς ὁμιλητοῖς αὐτοῦ αἰσθήματα, καὶ σπάνιοι οἱ ἐπενεργοῦντες ἐπὶ τοῦ ἤθους αὐτῶν οὕτω σωτήριον ἠθικὴν ἐπενέργειαν. Ἐπικαλοῦμαι πρὸς τοῦτο τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν πολλαχοῦ ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντων. Οὐ μόνον δ' ἐν τούτοις τοιοῦτος ἦτο, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν καθηγητῶν διέπρεπεν. Ἐνθυμοῦνται οἱ σοφοὶ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὰς πανεπιστημιακὰς ἀρχὰς τοῦ Κοσμήτορος καὶ τοῦ Πρυτάνεως διέποντος τοῦ Βάμβα, πόσον ἀξιοπρεπῆ καὶ σεβαστὰ ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ τὰ ἀξιώματα. Ἄξιον δὲ μνείας τοῦ ἀνδρὸς εἶναι, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς ἀναιμάκτως ἐνεργηθείσης ἐν Ἑλλάδι μεταπολιτεύσεως τῆς Γ'. Σεπτεμβρίου, διορισθεὶς μέλος ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν καταστατικοῦ τῆς Ἐκκλησίας νομοσχεδίου, καὶ μετ' ἀνδρῶν ἐντριβῶν εἰς τῆς ἐκκλησίας συζητῶν, διεκρίθη διὰ τὴν μεγάλην περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ γνῶσιν καὶ τὴν βαθεῖαν σύνεσιν ἐν τοῖς συναδέλφοις αὐτοῦ. Ὡς δὲ συγγραφεὺς ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τοῦ βίου αὐτοῦ ὁποῖός τις ὑπῆρξε; Πολὺ ἑαυτοῦ γονιμώτερος. Διότι ἐν Ἀθήναις, ἐπεξεργασάμενος ἐξέδωκε διάφορα μὲν νέα, διάφορα δὲ νέων ἐκδόσεων συγγράμματα, μαρτυροῦντα καὶ τὴν ποικίλην τοῦ ἀνδρὸς παιδείαν, καὶ τὴν ἀκάματον φιλοπονίαν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς νεολαίας διακαῆ ζῆλον, καὶ τὴν ἄκραν τοῦ καλοῦ συναίσθησιν. Ἐν Ἀθήναις εἶδον τὸ φῶς τὰ Στοιχεῖα ἧς ἐδίδασκε Φιλοσοφίας κατὰ τὸν φίλον τῶν Ἑλλήνων καὶ φίλον τοῦ Κοραῆ Θυρῶτον (1838) ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ μετὰ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων βελτιώσεων δευτέρα ἔκδοσις τῆς Ῥητορικῆς αὐτοῦ (1841)· ἀμφότερα χάριν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένων φοιτητῶν· ἐν Ἀθήναις ἐγένετο καὶ ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς Ἠθικῆς αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον μετερρυθμισμένη (1845)· καὶ ἡ τρίτη ἔκδοσις τοῦ Τεχνολογικοῦ, λίαν πεπλουτισμένη (1846)· καὶ ἡ δευτέρα τοῦ Συντακτικοῦ ἐπὶ τὸ βέλτιον μετεσκευασμένη (1846)· καὶ αἱ μετὰ τρία ἔτη (1849) ἀξιόλογοι εἰς τοὺς ἀρίστους λόγους τοῦ Δημοσθένους σημειώσεις. Νεώτατα δὲ πάντων τὰ δύο ἐγχειρίδια, τὸ μὲν, τῆς τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος Ῥητορικῆς (1851)· τὸ δὲ, τῆς Ἠθικῆς μετὰ ἐπιμέτρου περὶ ἀναλυτικῆς καὶ συνθετικῆς μεθόδου (1853). Δὲν ἀναφέρω ἐνταῦθα τοὺς παμπόλλους εὐφραδεστάτους λόγους τοῦ ἀνδρὸς, ἐκτετυπωμένους τε καὶ μὴ, πλήρεις ὄντας, ἀξιολόγων ἰδεῶν καὶ γενναίων αἰσθημάτων, ὧν εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ ληφθῇ πρόνοια, ἵνα γένηται πλήρης συλλογή. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τοῦ ἀνδρὸς ἔργων, καὶ μάλιστα τὴν ψυχὴν ἐκείνου γνώριμον ποιοῦντων. Ποῦ χρόνος ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἵνα προσηκόντως ἐκτιμήσῃ τις τὰ πολλὰ ταῦτα καὶ καλὰ συγγράμματα; Καθόλου δὲ ῥητέον, ὅτι ἅπαντα, καθὸ διδακτικὰ, εἶναι γεγραμμένα σύντομα, σαφῆ καὶ εὐμέθοδα, δι' ἃ πλεονεκτήματα τοὺς τε διδαχθέντας καὶ τοὺς ἀναγνόντας μεγάλως ὠφέλησαν, καὶ ἐπὶ πολὺν εἰσέτι χρόνον θέλουσιν ὠφελεῖ. Ἀλλὰ, παρὰ πάντα τὸν βίον διδάσκων, πῶς τοσαῦτα ἐξεπόνησε συγγράμματα, ὅσα ἐκ τῶν συγχρόνων μόνοι οἱ πολυγραφώτατοι Κοραῆς, Κούμας, Οἰκονόμος, Βαρδαλάχος καὶ Δούκας; Οὐκ ἄλλως, ἢ διὰ τῆς μεγίστης φειδοῦς τοῦ χρόνου, διὰ τῆς παραδειγματικῆς φιλοπονίας, καὶ διὰ τῆς ἐν ταῖς μελέταις ἀπαραβάτου τάξεως. Ἀλλ' ἴσως ἔνιοι τῶν προχείρως πάντα κατακρινόντων θέλουσι παρατηρήσει ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Βάμβας συνηρανίζετο καὶ μετέφραζεν. Ἀλλὰ τίς τῶν παρ' ἡμῖν οὔτε μεταφράζει, οὔτε συνερανίζεται; Τίνος τὰ διανοητικὰ προϊόντα εἶναι πρωτότυπα; Εἴθε καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Βάμβας, μετέφραζον καὶ συνηρανίζοντο! Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι μείζων ἐπεξεργασία ἤθελε καταστήσει τὰ φιλολογικὰ τοῦ ἀνδρὸς ἔργα τελειότερα· ἀλλ' ὁ Βάμβας, μετέφραζον καὶ συνηρανίζοντο! Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι μείζων ἐπεξεργασία ἤθελε καταστήσει τὰ φιλολογικὰ τοῦ ἀνδρὸς ἔργα τελειότερα· ἀλλ' ὁ Βάμβας καὶ συγγράφων, καὶ διδάσκων, καὶ λέγων, καὶ πράττων ἀπέβλεπε πάντοτε εἰς τὴν τῆς νεολαίας ἀνάγκην καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἔθνους ὠφέλειαν.

Τοῦ Ἔθνους ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ δόξα ἦτο τὸ σταθερὸν σημεῖον, εἰς ὃ ἀτενῶς παρὰ πάντα τὸν βίον προσεῖχε, καὶ πρὸς ταῦτα πᾶσαν αὐτοῦ πρᾶξιν ἀπεύθυνε, καὶ τούτων καὶ ἡ ἐν τῇ φαντασίᾳ παράστασις οὕτω δεινὸν ἐνέβαλλε τῷ ἀνδρὶ ἐνθουσιασμὸν, ὥστε οὐ μόνον ὑψηλὰ ῥήματα ζεούσης φιλοπατρίας ἠκούσθησαν πολλάκις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ προερχόμενα, οὐδὲ μόνον δάκρυα βαθείας συναισθήσεως ὤφθησαν κατὰ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ῥέοντα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν ὅλων ἐκείνῳ τοῦ Ἔθνους ἀγῶνι παραβόλως ἐκινδύνευσε, καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν μεθορίων ἐπαρχιῶν κινήσει ἐφάνη ἑαυτοῦ νεώτερος. Οὕτω σφόδρα φιλόπατρις ὁ ἀνήρ! Τί δὲ, μόνον φιλόπατρις ἦτο; Πολλαὶ καὶ ἄλλαι κοινωνικαὶ καὶ προσωπικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Βάμβα τὸ πρόσωπον κατηγλάϊζον, οὐδεμία δὲ κακία οὐδὲν οὐδέποτε τῶν ἐκείνου ἔργων ἠμαύρωσεν. Ἀλλὰ ποία τῶν αὐτοῦ ἀρετῶν πρώτην, ποίαν δ' ὑστάτην καταλέξω;

Ἴδαν εἰς πολύδενδρον ἀνὴρ ὑλατόμος ἐνθὼν,
Παπταίνει, παρεόντος ἄδην πόθεν ἄρξεται ἔργω (α).

Τίς παρὰ τὸν Βάμβαν φιλανθρωπότερος, καὶ πρὸς τὰ δεινὰ τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος συμπαθέστερος; Ἢ πόθεν τὸ συνεχῶς ἐκδηλωθὲν πάνυ φιλελεύθερον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὸ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαίων τῆς συνηγορίας ἔνθερμον; Τίς παρὰ τὸν Βάμβαν πρὸς τοὺς οἰκείους εὐσεβέστερος; ὅστις καὶ ζῶν αὐτῶν ἐπεμελεῖτο, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν μεγάλην πρόνοιαν ἐποιήσατο; Τίς πρὸς τοὺς ἄλλους δικαιότερος καὶ τοῦ ἑκάστῳ προσήκοντος μᾶλλον ἀπονεμητικός; Τίς πρὸς τοὺς φίλους εἰλικρινέστερος καὶ τῆς ἀληθείας γενναιότερος φίλος; Ὁ Βάμβας, ἐκ νεότητος γνοὺς ἑαυτὸν, πολὺ ἀπεῖχε πάσης ματαιότητος καὶ ἀλαζονικῆς ἐπιδείξεως, ἀείποτε ἑαυτὸν ἄνευ φιλαυτίας λίαν αὐστηρῶς ἐξετάζων καὶ μετριοφρονέστατα ἐκτιμῶν. Ἀλλὰ καὶ σφόδρα περιεσκεμμένος ἐφαίνετο εἰς τὰς περὶ προσώπων ἢ πραγμάτων κρίσεις. Ὡς δὲ πάντα τὸν βίον προαιρούμενος πρὸς ἀρετὴν ν' ἁρμόζῃ, διετέλει προσέχων ἑαυτῷ καὶ ἐξετάζων, ὡς ἀληθὴς φιλόσοφος, ἑαυτόν.

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη (β);

Διὸ καὶ ἐν μέσῳ τῆς πολυθορύβου πρωτευούσης ἔζη μεμονωμένος, περὶ τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ μελέτας ἀσχολούμενος, νομίζων ὀρθῶς σοφὸν χρῆμα τὸ τῆς ἡσυχίας πρὸς τ' ἄλλα καὶ εἰς ἐπιστήμην καὶ φρονήσεως μελέτην (γ), καὶ ἀποφεύγων τὰς ἀπαδούσας

(α) Βλέπε Ν. Πανδώρας φυλλάδ. ΠΒ.
(β) Εὐριπ. Ἀποσπάσμ. Φαέθ. παρὰ Στοβ.
(γ) Ἰσοκρ. Πλαταϊκ. § θ'. ἔκδ. Κορ.
(δ) Ἄτακτ. Τ. Γ'. Προλεγ. σελ. β'.

(α) Αἰσχύλ. παρὰ Στοβ.

(α) Θεοκρ. Εἰδύλ. ΙΖ'. 9—10.
(β) Πυθαγ. Χρυσ. Ἐπ. 42.
(γ) Πλουτάρχ. Ἠθικ. Ἀποσπασμ. XIX.

εἰς τὸ διπλοῦν ὃ ἔφερεν ἱερὸν ἐπάγγελμα τοῦ κληρικοῦ καὶ τοῦ διδασκάλου συστάσεις ἑταιριῶν καὶ συνόδους, ἵνα μὴ εἰς τὰς ὑπερβολὰς συμπαρασύρηται. Διὰ δὲ τὴν εὐλάβειαν ταύτην καὶ τοῖς νόμοις εὐπειθέστατος, καὶ τῆς τάξεως φίλος ἀείποτε ἐδείχθη, ὡς ἐκ βαθυτέρας τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως σχηματίσας τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ πρόοδος τῆς Ἑλλάδος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας. Ἄλλως δὲ τοσοῦτον εὐγενὴς ἦτο τοὺς τρόπους καὶ κόσμιος τὴν συμπεριφοράν, καὶ τοσοῦτον εὐέντευκτος πρὸς πάντας καὶ εὐπροσήγορος, ὥςτε ὀλίγοι ἄνθρωποι εἶχον τοσοῦτον ἀγαπητὸν τοῖς πᾶσιν ἦθος, ὁποῖον πάντας μὲν νὰ ποιῆται φίλους, οὐδένα δὲ ἐχθρόν. Ἀλλὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀνδρὸς προεξῆρχεν ἡ ἀληθὴς κατὰ Χριστὸν εὐσέβεια, πηγὴ οὖσα καὶ τῆς ἀκραδάντου πίστεως εἰς τὴν διέπουσαν τὰ πάντα Πρόνοιαν ἐκ δὲ τῆς ἐξόχου ταύτης ἀρετῆς ὁρμώμενος οὐ μόνον εἰς τῶν Γραφῶν τὴν μελέτην ἐπὶ πολὺ ἐνέκυψεν, ἐνοικίσας εἰς ἑαυτὸν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν οὐρανοβάμονα Παῦλον (α), ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἑαυτὸν ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ Χριστιανικῆς ἠθικῆς παράδειγμα παρεῖχε. Τοιαύτας δ' ἀρετὰς ἀσκῶν εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν νέων διάπλασιν οὐχ ἧττον, ἢ διὰ τῆς διδασκαλίας, ἐπενήργει καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος. Καὶ τοιοῦτος ὁ Βάμβας ἐν διανοήμασιν, ἐν λόγοις καὶ ἐν ἐπιτηδεύμασι!

Ποία λοιπὸν εὐγνωμοσύνη καὶ τιμὴ ὀφείλεται πρὸς ἄνδρα, ὅςτις ὑπὲρ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα οὕτω καρποφόρως τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν ἐδίδαξε; καὶ οὐ μόνον ἐδίδαξεν, ἀλλ' ἅμα διδάσκων καὶ τοσαῦτα πρὸς φωτισμὸν αὐτῆς συνέγραψεν; οὐδὲ μόνον τοσαῦτα πρὸς φωτισμὸν αὐτῆς συνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ διδάσκων καὶ συγγράφων προεγύμνασε τοσούτους ἀθλητὰς εἰς τὸν τῆς ἐθνεγερσίας ἡμῶν ἀγῶνα; καὶ ἔτι μᾶλλον καὶ αὐτὸς τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου συμμετέσχε, καὶ μετὰ τὸν ἀγῶνα πάλιν ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν τελευταίων τοῦ βίου αὐτοῦ στιγμῶν ὑπὲρ τῆς λογικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ Ἔθνους ἀνενδότως συνεργῶν; Ἀκόμη δὲν συνεπληρώθησαν τριάκοντα καὶ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ φιλτάτη πατρὶς ἡμῶν ἐστέναζεν ὑπὸ βαρείας ἀλύσεις καὶ πᾶν κοινωνικὸν ἀγαθὸν ἐστερεῖτο· τίνες συνέτριψαν τὰς ἀλύσεις ταύτας, καὶ ἐγένοντο αὐτῇ καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν αἴτιοι; Ὁμολογουμένως οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ λόγιοι· ἀλλ' οἱ μὲν στρατιωτικοὶ εἶναι ἡ χεὶρ ἡ ἐργασαμένη, οἱ δὲ λόγιοι ὁ νοῦς ὁ προβουλευσάμενος καὶ ὁ ὁδηγήσας· ὥςτε οὗτοι ἀνώτεροι καὶ τιμιώτεροι. Ἂν δὲ οἱ στρατιωτικοὶ μεγάλων ἀμοιβῶν ἠξιώθησαν, ὡς ἦτο δίκαιον, ποῖα ἄθλα δὲν ὀφείλονται ἄρά γε εἰς τοὺς διακεκριμένους λογίους τοῦ Ἔθνους, ἐπιζώντάς τε καὶ τελευτήσαντας, ὅσοι ἐν πυκνῷ ζόφῳ ἀμαθείας καὶ ἐν βαρείᾳ τυραννίδι τὴν τοῦ ἔθνους ἀνάστασιν διανοηθέντες, καὶ μετὰ μόχθων κτησάμενοι καὶ διαδόντες τοῖς ὁμογενέσι τὰ φῶτα, ἔδειξαν αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας, ἐχειραγώγησαν μέχρι τῆς ἐπὶ ταῦτα ἀφίξεως, καὶ δὲν ἀφῆκαν, ἀλλὰ συμπαρέμειναν καθοδηγοῦντες πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν ἀγαθῶν τούτων διὰ τῆς προαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς παιδείας, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον τῶν ἠθῶν ἀναπλάσεως, ἐξ ὧν μόνων προσδοκᾶται ἡ εὐκταία ἀποκατάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου; Ναί, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος δὲν ὀνειροπολεῖ, ἀλλὰ βεβαίως γίνεται τῆς τελειοτέρας ταύτης καταστάσεως ἐγγύτερον· δίοδος δὲ καὶ γέφυρα πρὸς αὐτὴν ἐχρησίμευσαν οἱ τότε πρωτεύοντες διδάσκαλοι τοῦ Ἔθνους, Βάμβας τε καὶ οἱ κατὰ τὸν Βάμβαν, ἄνδρες ἄξιοι τῷ ὄντι τῶν καθ' ἑαυτοὺς χρόνων. Δικαίως ἄρα πρὸς ταῖς ἀπὸ τοῦ Ἔθνους καὶ ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν ἄνδρα τιμαῖς, καὶ ἡ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, καὶ ἡ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ, τῶν τροπαίων, καὶ τῆς παλιγγενεσίας ἡμῶν, θέλουσαν ἀφιερώσει καλάς τινας σελίδας εἰς τιμὴν τοῦ Βάμβα. Οὐδ εἶναι δυνατὸν ἀγνωμονέστερον νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ Βάμβα, ὁπότε ὁ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος σοφώτατος καὶ ἐναρετώτατος ἀνήρ, ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, σοφὸν διδάσκαλον ὀνομάσας τὸν ἀοίδιμον Βάμβαν, λέγει αὐταῖς λέξεσιν, ὅτι ὁ Βάμβας ἦτο « καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Γυμνασίου (τῆς Χίου) πάλιν εἷς ἐκ τῶν ἀγωνισαμένων ὑπὲρ ἐλευθερίας μὲ τὰ ὅπλα τοῦ λόγου, οὗτος ὁ πρῶτος. Εἰς τὴν Πελοπόννησον εὑρισκόμενος ὑπεσχέθη νὰ ἀναδεχθῇ τὸν ὀργανισμὸν ἐθνικῆς σχολῆς, νὰ συνάξῃ διδασκάλους καὶ συναγωνιστὰς ἀρκούμενος εἰς μόνα τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα· καὶ μόνος αὐτὸς ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τοιαύτην ὑπόσχεσιν (α). » Ἀφ' οὗ τοιαύτην κρίσιν ὁ Κοραῆς περὶ τοῦ Βάμβα ἐξήνεγκε, τίς ἐν τοῖς ἐμοῖς λόγοις ὑπερβολὴ δύναται νὰ ὑπάρχῃ;

Φίλοι ἀκροαταί, ἡ εἰκὼν ἐπεραιώθη· ἂν ἡ γραφὶς δὲν ἐφύλαξε συμμετρίας, ἂν ἀπέτυχε περὶ τὸν χρωματισμόν, παρέστησεν ὅμως ὁμοιότητας, ἐξ ὧν ἀναγνωρίζεται, νομίζω, τὸ πρωτότυπον. Ἀποβλέψατε εἰς τὸ σύνολον· τί φαίνεται; Εἰκὼν ψυχῆς μεγαλόφρονος καὶ μεγαλουργοῦ διὰ τὸν ἔρωτα τῆς ἀληθείας, διὰ τὸ κοινωφελὲς τῆς προαιρέσεως καὶ τοῦ βίου, διὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐνθουσιασμόν. Ῥίψατε βλέμμα καὶ εἰς τὰ καθέκαστα· τί βλέπετε, Παῖδα ἐν γενικῇ τοῦ Ἔθνους ἀμαθείᾳ ἐπὶ τῇ φιλομαθείᾳ μεταξὺ τῶν ὁμηλίκων διακρινόμενον νέον ὑπὲρ τῆς τελειοτέρας παιδεύσεως πρὸς δυσμενῆ τύχην ἰσχυρῶς ἀντιπαλαίοντα· ἄνδρα κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν μακρὰς ὁδοὺς πορευόμενον, ἵνα φωτισθῇ αὐτός, φωτίσῃ δ' ἔπειτα καὶ τὸ ἴδιον Ἔθνος· δι' ἀτρύτων πόνων φωτισθέντα, καὶ ἑαυτὸν ἔπειτα τάξαντα εἰς τοὺς συγχρόνους λογίους, οἵτινες διδασκαλίᾳ καὶ συγγραφῇ ἐφώτιζον τοὺς υἱοὺς τῆς δεσμίας Ἑλλάδος, καὶ παρεσκεύαζον εἰς διάρρηξιν τῶν δεσμῶν αὐτῆς· καὶ οἵτινες, ὡς ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας, πρῶτοι εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος κινδύνους ἐπήδησαν, γενναίως αὐτὴν ὑπερήσπισαν, καὶ εἰς τὴν εὐόδωσιν τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς τὰ μέγιστα συνεβάλοντο.

(α) Παῦλ πρὸς Κολασ. Γ'. 16.

(α) Βικαρ. μεταφρ. ἔκδ. Β'. σελ. ρδ'. ἐν ὑποσημ.

Παρετηρήσατε, πόσον εὐκλεῶς ὁ Βάμβας τὸν τῆς ἐθνεγερσίας ἀγῶνα ἠγωνίσατο· εἴδετε, ὅτι δὲν ἀπεχώρησεν, εἰμὴ ὅτε δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ· εἴδετε δὲ, ὅτι καὶ ἀποχωρήσας ὠφέλει τὴν Ἑλλάδα, καὶ κόσμος αὐτῇ παρὰ τοῖς γείτοσιν ἐγίνετο· οὐδὲ διέφυγεν ὑμᾶς, ὅτι ἐπανῆλθεν ἐγκαίρως, ὅπως διὰ νέας διδασκαλίας καὶ συγγραφῆς, διὰ τοῦ ἰδίου ζήλου, διὰ τοῦ ἰδίου παραδειγματος, καὶ ἐν Ἑρμουπόλει καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ διαπλάσῃ καὶ ἑτέραν νεολαίαν ἱκανὴν νὰ προαγάγῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τὴν φίλην πατρίδα. Ἰδοὺ τὸ σύνολον, ἰδοὺ τὰ μέρη τῆς εἰκόνος τοῦ Βάμβα!

Νέοι φιλομαθεῖς τῆς Ἑρμουπόλεως καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ κοινωφελὴς ἀνὴρ καὶ ζῶν καὶ τελευτήσας εἶναι ἄξιος τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν δημοσίων ἐπαίνων καὶ τιμῶν Ὀρέγεσθε νὰ παραδοθῇ καὶ τὸ ὑμέτερον ὄνομα εἰς τῶν νῦν καὶ τῶν ἐρχομένων γενεῶν τὰς εὐλογίας καὶ τιμάς; προσπαθήσατε νὰ παρασκευάσητε ὑμᾶς αὐτοὺς ἱκανοὺς εἰς τὸ νὰ χρησιμεύσητέ ποτε τοῖς ὁμογενέσι καὶ τῇ πατρίδι. Πρὸς οἷς καθ' ἑκάστην ἀναγινώσκετε τῶν προγόνων κοινωφελοῦς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἔργοις, καὶ βλέπετε ἐν ταῖς ἀθανάτοις τῶν πάλαι πατέρων ἡμῶν συγγραφαῖς καλοῖς παραδείγμασιν, ἔχετε ὑπ' ὄψιν ὡς μάλιστα συντελεστικὴν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Βάμβα. Θερμάνθητε τῷ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλῳ τοῦ Βάμβα. μιμήθητε αὐτοῦ τὴν περὶ τὰς μαθήσεις φιλοπονίαν καὶ τὴν περὶ τὰς μελέτας τάξιν, καὶ ταχέως θέλετε λαμπρύνει τὴν διάνοιαν διὰ πολλῶν καὶ καλῶν γνώσεων. Λάβετε τοῦ Βάμβα τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ ζῆλον μιμήθητε τὸ εὐσεβὲς ἐκείνου ἦθος, τὸ φιλάνθρωπον, τὸ φρόνιμον καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς, καὶ μάλιστα τὴν φιλοπατρίαν, καὶ θέλετε ἀνακαθάρει τὴν καρδίαν παντὸς ταπεινοῦ αἰσθήματος, καὶ κοσμήσει τὴν ψυχὴν διὰ φιλοκαλίας, καὶ διαπρέψει ποτὲ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐν τῇ ἐπιπόνως μὲν καὶ βαρέως, ἀλλὰ βεβαίως προδευούσῃ φιλτάτῃ ἡμῶν Ἑλλάδι, ἄξια τὰ τροφεῖα καὶ ὑμεῖς ταύτῃ ἀποδιδόντες, ὡς ὁ ἤδη βαρὺ πένθος αὐτῇ καταλιπὼν Βάμβας. Ἂν ἐξ ὑμῶν, ὦ νέοι, τῶν ἐκπαιδευομένων δὲν ἀναφανῶσιν οἱ ἐπαξίως τοῦ; ἐκλείποντας τούτους ἄνδρας διαδεξόμενοι, τίς θέλει παρηγορήσει τὴν πενθοῦσαν πατρίδα; Ὑμῶν ῥαθυμούντων καὶ ἀναβαλλόντων, ὦ φίλοι παῖδες, ὁ χρόνος παρέρχεται, καὶ ἀπαίδευτοι καὶ ἀνάγωγοι βεβαίως οὔτε ὑμῖν αὐτοῖς, οὔτε τῇ πατρίδι δύνασθε νὰ χρησιμεύσητε. Μὴ, δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος, μὴ ἀνάσχησθε νὰ φανῆτε ἀνάξιοι τῶν ὑπαρχόντων ὑμῖν καὶ παρὰ τῆς Σ. Κυβερνήσεως καὶ παρὰ τοῦ φιλοκάλου Δήμου Ἑρμουπόλεως πολλῶν μέσων προόδου· μὴ προδῶτε εὐτυχίαν, ὁποίαν πολλαὶ πρὸ ὑμῶν γενεαὶ εἰς μάτην ἐπόθουν. Ἡ φωνή μου εἶναι φωνὴ τῆς πατρίδος ἐξορκιζούσης ὑμᾶς, ὥστε νὰ μὴ θελήσητε ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν πατρίδα ν' ἀδικήσητε· ἡ φωνή μου εἶναι ἀπαίτησις δικαία τῆς πατρίδος καὶ τῶν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς πατρίδος μοχθησάντων λογίων. Αὐτὴ ἡ μακαρία τοῦ Βάμβα ψυχὴ, ὅσα ποτὲ ἐν σώματι καὶ ἄλλοθι καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τούτου βήματος ἔλεγε πρὸς τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδος, προτρέπων εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἰδίου λογικοῦ, νομίσατε, ὅτι καὶ νῦν ἀοράτως παριστάμενη ἀπευθύνει τὰ αὐτὰ ταῦτα καὶ πρὸς ὑμᾶς· ἀκούσατε, τί λέγει ὁ Βάμβας· Ὦ νέοι τῆς Ἑλλάδος, « ἡ νεανικὴ αὕτη ἡλικία σας εἶναι ὁ πολύτιμος χρόνος τοῦ σταδίου τῶν πλέων ἐνδόξων ἀγώνων σας· ἀπὸ τούτους βέβαια θέλει προέλθειν ἡ μετὰ ταῦτα παντοτεινὴ δόξα καὶ εὐτυχία σας. Δὲν ἐγεννήθητε ὑποκάτω εἰς οὐρανὸν ὁμιχλώδη καὶ ζοφερὸν, διὰ νὰ παραπονῆσθε φυσικὴν βαρύνοιαν· οὗτος εἶναι πάντοτε ὁ γλυκύτατος οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πατεῖτε ἐπάνω εἰς γῆν, ἐμπεριλαμβάνουσαν λείψανα καὶ μνήματα προγόνων βαρβάρων καὶ φαύλων· ὑποκάτω εἰς τὰ βήματά σας εἶναι ἀκόμη ἡ κόνις τῶν ἐνδόξων προγόνων σας. Ἔχετε εἰς ὑπόληψιν τὸν ἑαυτόν σας· τιμᾶτε τὸ λογικὸν, ἐπιμελεῖσθε τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ, καὶ θέλετε εἶσθαι πάντοτε εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεὸν, εὐτυχεῖς εἰς τὸν ἑαυτόν σας, καὶ ἔνδοξοι εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους Σας (α). »

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ.

—o—

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων ἅτινα ἐστάλησαν κατὰ Μάρτιον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους εἰς τὴν Πρυτανείαν τοῦ Ὀθωνείου Πανεπιστημίου χάριν διαγωνισμοῦ, ὑπῆρχε καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον Ὁ Λάμπρος. Καθ' ἃ δὲ ἐμάθομεν ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τῆς δικασάσης ἐπιτροπῆς (β), τὸ ποίημα τοῦτο κατατάχθὲν τὸ τρίτον μεταξὺ τῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως, ἐσκοπὸν ἔχει τὴν διήγησιν τῶν πράξεων τοῦ περιφήμου ἀθλητοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ὅςτις περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ, καὶ ἐσάλπισε τὸ προανάκρουσμα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ γενικοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος τοῦ ΑΩΚΑ' ἔτους. »

Τοῦ ποιήματος τούτου, οὗτινος καλλιεπεῖς τινας στροφὰς ἐκοινοποίησεν ἡ Ἔκθεσις, προηγεῖται σύντομος ἱστορικὴ εἴδησις περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων τοῦ Λάμπρου Κατσώνη· ἐπειδὴ δὲ ἐσκοποῦμεν νὰ ἐκδώσωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ φιλοπάτριδος ἐκείνου τέκνου τῆς Ἑλλάδος ἐκ πρωτοτύπου ζωγραφηθέντος τὸ 1789 ἔτος (γ), παρεκαλέσαμεν τὸν συγγραφέα Κ. Δημήτριον Λάκωνα, νὰ ἐπιτρέψῃ πρὸς ἡμᾶς νὰ παραθέσωμεν καὶ τὴν εἴδησιν ταύτην.

Ὀφείλομεν ὅμως νὰ προσθέσωμεν ὅτι μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν σημειώσεων ὅσαι ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς πρωτοτύπου εἰκόνος, παριστανούσης πέντε ἀνδραγαθήματα τοῦ Λάμπρου

(α) Στοιχ. τῆς φιλοσοφ. Ἠθικ. Μέρ. Β'. κεφ. γ'.

(β) Ἴδε φυλλάδ. ΡΚΓ' Πανδώρας, σελ. 58.

(γ) Τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται παρὰ τῷ ἡμετέρῳ Κ. Λυσάνδρῳ Καυτανζόγλου μετὰ τῆς ἐφεξῆς ὑπογραφῆς· «Francesco Gronchi Pisanu delineavit e pinxit. Trieste 1789. Σύγκειται δὲ ἐκ δύο μεγάλων φύλλων· καὶ ἐν μέσῳ μὲν τοῦ ἑνὸς ἵσταται ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ὡς ἀντεγράφη καὶ ἐνταῦθα, φέρων βρακίον (πουτοῦρι) κόκκινον, χιτωνίσκον μετὰ χειρίδων ἐπίσης ἐρυθρὸν, ἐπενδύτην (ντολαμὰν) πράσινον, ἐπωμίδας χρυσᾶς, ζώνην ἑτερόχροα ἐρυθρόλευκον, καὶ πίλον ῥαβδωτὸν μετὰ μελαίνης παρυφῆς ἴσως ἐκ σισύρας, ὁμοιάζοντα τουρ-

Κατσώνη, ἀπαντᾶται διαφορά τις· διότι, ὁ μὲν Κεῖος ποιητὴς λέγει ὅτι ὁ Λάμπρος «ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1789 ἔτους·» ὁ δὲ ζωγράφος, ἐξεικονίζων ναυμαχίαν, ἐπιφέρει τάδε· «Combattimento successo al mezzo giorno nelle acque di Scarpanto in Arcipelago il di 20 Agosto 1788. La sola fregata russa nominata la Minerva del Norde, commandata dall' illmo sig. Maggiore Lambro Cazzoni, al servizio di S. M. di tutte le Russie. (Con cinque fregate turche).

Ὥστε οὐχὶ μόνον τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο δὲν ἀναφέρει ἡ εἴδησις τοῦ Κ. Δημ. Λάκωνος, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν, ὡς ἴδομεν, ὑπάρχει ἀσυμφωνία.

Δευτέρα διαφορὰ εἶναι ὅτι οὐδὲ τῶν ἄλλων τεσσάρων πράξεων τοῦ Δ. Κατσώνη δὲν γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ Κ Λάκωνος.

Ἰδοὺ δὲ τί λέγεται περὶ αὐτῶν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ εἰκόνι·

«Incendio della Nave Dulciniotta, Capit. Zenelli nelle acque di Zante.»

«Caccia datta nelle acque del Sassero nel mare Adriatico a due Caravelle ottomane.»

«Conquista delle fortezze e città di Castel Rosso in Anatolia.»

«Incendio dello Sciabeco e Caiassa di Mustafa Bascia di Agri.»

Προτρέποντες τὸν Κ. Δ. Λάκωνα νὰ ἐξετάσῃ μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιστασίας καὶ περὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων τούτων, ἵνα συμπληρώσῃ τὴν βιογραφικὴν εἴδησίν του, κοινοποιοῦμεν ἐν τοσούτῳ αὐτὴν ὅπως ἐδόθη ἡμῖν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Πανδώρας.

Τὴν πρώτην τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα ἰδὼν εἰς Κέαν, ἀπὸ τῆς βρεφικῆς μου αὐτῆς ἡλικίας συνεχῶς προφερόμενον ἤκουον τὸ κλεινὸν τοῦ Λάμπρου ὄνομα, ᾧ ἀντὶ χρονολογικῆς ἐκεῖ ἐποχῆς χρῶνται, καὶ ὑπὸ θαυμασμοῦ πᾶσάν μου ἀφιέρουν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς γέροντας διηγουμένους τὴν γενναιότητα, τὴν ὀξύνοιαν καὶ τ' ἀνδραγαθήματα αὐτοῦ, καὶ ζῶσα παρίστατο εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου ἡ εἰκὼν ἣν ἐζωγράφουν τῆς ἀρρένωποῦ αὐτοῦ καλλονῆς· δριμὺ δὲ τρόμου ῥῖγος ἠσθανόμην χυνόμενον εἰς τὰς φλέβας μου ὅτε ἤκουον τὴν τρομερὰν σκηνὴν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγῆς τοσούτων Κείων, καὶ ἀπόπληκτος ἐφανταζόμην ἀγρίους καὶ ῥακενδύτας στρατιώτας κατασφάττοντας βρέφη εἰς τὰς ἀγκάλας μητέρων, καὶ ἀπὸ τῆς κόμης σύροντας τρυφερὰς παρθένους. Ἐκ τούτων εὐκόλως ἐννοεῖ τις, διατί ἔγραψα τὸν Λάμπρον παιδικῶν ἀναμιμνησκόμενος ἐντυπώσεων.

Ἔκρινα δὲ καλὸν νὰ προτάξω ἐνταῦθα σύντομον αὐτοῦ βιογραφίαν ὅπως μὴ περιπέσωσιν εἰς λήθην πράξεις προαναγγέλλουσαι τὴν ἔνδοξον τοῦ 1821 ἐπανάστασιν, καὶ νομίζων τὴν εἰς τὰ τοῦ Λάμπροι ἀνάμιξιν περιποιοῦσαν τιμὴν εἰς τὴν γενέθλιόν μου γῆν. Ὁμολογῶ χάριτας εἰς τοὺς δόντας μοι τινὰς τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὸν καλὸν φίλον Κ. Ἰωάννην Λεοναρδίδην, ὃν συγγενείας δεσμὸς συνδέει μετὰ τοῦ Λάμπρου.

Ὁ Δημήτριος Κατσώνης ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Λεβαδείας οἰκογενειῶν, φονεύσας Ὀθωμανὸν, ἠναγκάσθη ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα αὐτοῦ νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὸ 1770 ἔτος μετὰ τοῦ δεκαπενταετοῦς υἱοῦ αὐτοῦ Λάμπρου, ὅστις μετὰ τὸν ἐκεῖ συμβάντα τοῦ πατρὸς θάνατον κατέφυγεν εἰς Λιβόρνον (α), ὅπου διαμείνας ἔτη τινὰ ἐπηύξησε τὰς γνώσεις αὐτοῦ μυηθεὶς καὶ τὴν Ἰταλικὴν φιλολογίαν.

Προσπλεύσαντος δ' ἐκεῖ τοῦ Ῥωσσικοῦ στόλου, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Τομάροφ, συνοικειωθεὶς μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀξιωματικῶν, ὧν πολλοὶ Ἕλληνες, κατετάχθη ὡς ὑπαξιωματικὸς εἰς τὰ τοῦ στόλου πληρώματα. Ἀνακληθέντος δὲ τοῦ στόλου εἰς Βαλτικὴν, ὁ Λάμπρος, ἀξιωματικὸς ἤδη, ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ μετ' αὐτοῦ ἐπί τινα ἔτη, ἄχρις οὗ, ζητήσας ἐπιμόνως, κατώρθωσε νὰ μετατεθῇ εἰς τὸν τῆς Σεβαστουπόλεως. Ὅτε μετὰ ταῦτα ἐξεστράτευσεν ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸ πλοῖον, οὗ ἦρχεν ὁ Λάμπρος, ἀπετέλεσε κατ' αἴτησιν αὐτοῦ μέρος τοῦ στολίσκου, τοῦ μέλλοντος νὰ συνδράμῃ τὸν κατὰ τὸν Δούναβιν στρατόν. Λαβὼν δὲ διαταγὴν νὰ συνοδεύσῃ φορτηγά τινα μεταφέροντα ζωοτροφίας καὶ πολεμεφόδια, καὶ ἀπαντήσας κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας τρία Τουρκικὰ πλοῖα, τὰ μὲν δύο καταναυμαχήσας ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, τὸ δὲ τρίτον ἐβύθισε, συλλαβὼν καὶ τὰ ὑπὸ τούτων συνοδευόμενα πέντε φορτηγά. Διὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὁ Λάμπρος προεβιβάσθη, κατὰ σύστασιν τοῦ ἀρχιστρατήγου Ποτέμκιν, καὶ παρασήμου ἠξιώθη.

Κατὰ δὲ τὴν συμβᾶσαν ἔπειτα ἀνακωχὴν ὁ Λάμπρος ἐστάλη εἰς Περσίαν κομιστὴς σπουδαίων ἐγγράφων πρὸς τὸν ἐκεῖ τῆς Ῥωσσίας πρέσβυν. Καὶ καταλύσας εἰς πανδοχεῖον πόλεώς τινος τῆς Γεωργίας, ἀπήντησεν Ἰταλὸν κομίζοντα ἐπιστολὰς τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν Σάχην τῆς Περσίας, δι' ὧν προετρέπετο νὰ κηρυχθῇ κατὰ τῆς Ῥωσσίας· τοῦτο ἐννοήσας διὰ τῆς σπανίας αὐτοῦ ὀξυνοίας, κατώρθωσε ν' ἀφαιρέσῃ τὰς ἐπιστολὰς, καὶ ἐλθὼν εἰς Περσίαν παρέδωκεν εἰς τὸν πρέσβυν, ὅστις, ὡς μεγίστης σπουδαιότητος, ἔπεμψεν αὐτὰς εἰς τὴν Αὐτοκράτειραν.

Τρία δ' ἔτη διαμείνας παρὰ τῇ πρεσβείᾳ ὁ Λάμπρος, ὅπου καὶ τὴν Περσικὴν ἐξέμαθε, καὶ λαβὼν τέλος τὴν πρὸ πολλοῦ αἰτηθεῖσαν ἄδειαν ἐπανῆλθεν εἰς Ῥωσσίαν. Καὶ παρουσιασθεὶς πρῶτον μὲν εἰς τὸν στρατάρχην Ποτέμκιν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Αἰκατερίναν ἐπρότεινε σχέδιον ἐχθροπραξιῶν κατὰ τῆς Τουρκίας ὃ ὑπέσχετο νὰ ἐκτελέσῃ αὐτός. Πεισθείσης δὲ πρὸς τοῦτο τῆς αὐλῆς, μετέβη εἰς Τεργέστην, ὅπου ἀγοράσας καὶ ἐξοπλίσας πλοῖον, καὶ προσλαβὼν ἑκατὸν πεντήκοντα ἑταίρους Ἕλληνας, ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1789 ἔτους. Ἀπαντήσας δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας τρία Τουρκικὰ πλοῖα κυριεύει αὐτὰ ἐξ ἐφόδου, καὶ οὕτως ὁ στολίσκος του συνέκειτο ἤδη ἐκ τεσσάρων πλοίων.

κικὸν καβούκιον, καὶ ἔχοντα κατὰ μέτωπον μὲν χεῖρα ἀνοικτὴν (σύμβολον πίστεως) μετὰ στέμματος, πλαγίως δὲ ἐξ ἀριστερῶν ἐθνόσημον λευκὸν καὶ πτερόν. Ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ παριστάνεται ἡ περὶ τὴν Κάρπαθον ναυμαχία, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ἐσημειώθη ἀνωτέρω. Τὰ δὲ ἄλλα τέσσαρα ἀνδραγαθήματα ἀναγράφονται ἐν τῇ πρώτῃ εἰκόνι, πέριξ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

(α) Κατ' ἄλλους πρὸ τῆς εἰς Λιβόρνον μεταβάσεώς του διέμεινεν εἰς Ὕδραν ἐπί τινα ἔτη, ὅπου ἐξεπαιδεύθη περὶ τὰ ναυτικά.

Μαθὼν δὲ παρά τινος τῶν ἑταίρων αὐτοῦ Κολποδίνου Κείου τὸ πρόσφορον τοῦ τῆς Κέας λιμένος, ἔρχεται ἐκεῖ, ἐπαυξήσας τὸν στολίσκον αὐτοῦ κατὰ τέσσαρα προσέτι πλοῖα, ἃ φιλοτίμως ἐχορήγησαν οἱ Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται, ὀχυροῖ τὸν λιμένα, καὶ κτίζει καί τινας ἀποθήκας. Καταναυμαχήσας δὲ τοῦ Ἀφρικανικοῦ στόλου παρὰ τῇ νήσῳ Ἑλένῃ, καὶ διαμείνας εἰς Κέαν τρεῖς μῆνας, ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν Σοφιανοῦ ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων τοῦ τόπου οἰκογενειῶν καὶ ἐπὶ κάλλει φημιζομένην, ἐξέπλευσε διώκων πανταχοῦ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, βλάπτων τὰ παράλια, καὶ πανταχοῦ φέρων τὴν ᾠδὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ταῦτα μαθοῦσα ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις διέταξε τὸν ναύαρχον τοῦ Αἰγαίου νὰ καταπλεύσῃ εἰς Κέαν, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας νὰ κατασφάξῃ, ὡς ὑποστηρίζοντας τὸν Λάμπρον, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία νὰ ἐξανδραποδίσῃ.

Λάμπρος Κατσώνης.

Εἶχεν ἴσως ὑπογραφῆ τὸ ἀπάνθρωπον φιρμάνιον, ὅτε μαθὼν τοῦτο ὁ Γεώργιος Πάγκαλος, πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς Κέαν, μέγα ἰσχύων παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῇ πρεσβείᾳ, γράφει πρὸς αὐτὴν, (ὡς ἔγραψαν καὶ οἱ λοιποὶ πρόξενοι πρὸς τὰς ἰδίας πρεσβείας,) καὶ πρὸς τὸν Νικόλαον Μαυρογένην, μεθ' οὗ προσωπικὴ φιλία συνέδεεν αὐτὸν, καὶ οὕτω κατορθοῦται ν' ἀνασταλῇ τὸ φονικὸν ἐκεῖνο πρόσταγμα.

Καὶ ὅμως ἦλθεν ὁ στόλος εἰς Κέαν· ἀλλὰ περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν καταστροφὴν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ λιμένος καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν ἀποθηκῶν καί τινων ἰδιωτικῶν οἰκιῶν.

Ἀλλ' ἐπανελθὼν ὁ Λάμπρος μετὰ ἔτος ὀχυροῖ ἐκ δευτέρου αὐτὸν, προσθέτει καὶ φρουρὰν ἐκ τετρακοσίων Ἀλβανῶν, οὓς ὡδήγει ὁ διάσημος ἁρματωλὸς Ἀνδροῦτσος, ὁ πατὴρ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ὀδυσσέως.

Μετ' οὐ πολὺ (1790) ἀπαντήσας μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Κέας τὸν τουρκικὸν στόλον ἐξ εἰκοσιδύο συγκείμενον μεγάλων πλοίων καὶ ναυαρχούμενον ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, καὶ ναυμαχήσας ἀνδρείως μετ' αὐτοῦ, ἀναφαίνεται νικητής. Ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ ἐμποδίζει τὴν παντελῆ τοῦ ἐχθροῦ καταστροφήν.

Τὴν δὲ πρωΐαν τῆς ἐπιούσης μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἑνοῦται καὶ ὁ ἐξ ἑπτὰ πλοίων τῆς γραμμῆς συγκείμενος Ἀφρικανικὸς ὑπὸ τοῦ Σεῖ-Δελῆ διοικούμενος, καὶ τότε ἄρχεται αὖθις φοβερώτερον τῆς προτεραίας τὸ δρᾶμα.

Ὁ Λάμπρος, λαμπρῶς τῷ ὄντι κατὰ δύο ἅμα ἀγωνισάμενος στόλων, καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ καταναλώσας βολὴν, ἀναγκάζεται νὰ τραπῇ, θεὶς τὸ πῦρ εἰς δύο φρεγάτας, ἃς περιελάμβανεν ὁ ἐκ τριάκοντα καὶ δύὸ πλοίων συγκείμενος στόλος αὐτοῦ (1), φοβούμενος μὴ κυριευθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Μόλις οἱ Τοῦρκοι, λαφύρων ἐφιέμενοι, ὁρμητικῶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων, καὶ ἐκρήγνυνται ὡς μαινόμενα ἡφαίστεια, ἀντὶ δὲ λαφύρων θάνατον εὑρίσκουσιν, λάφυρον αὐτοὶ τῶν φλογῶν γενόμενοι· καὶ σήμερον ὁ πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἁλιεύων Καλύμνιος ἀνασύρει πολλάκις μετὰ τῶν σπόγγων κιβάρεις. Τραπεὶς δὲ εἰσέρχεται μετὰ τῶν διασωθέντων πλοίων εἰς τὸν ναύλοχον αὐτοῦ· ὁ δὲ Ὀθωμανὸς ναύαρχος κλείει διὰ τοῦ στόλου τὴν τοῦ λιμένος εἴσοδον, περιμένων τὴν ἐπιοῦσαν (νυκτὸς ἐπελθούσης) ὅπως συλλάβῃ τοὺς ἀντάρτας.

Ἀλλ' ὁ οὐδέποτε θάρρους καὶ ὀξυνοίας στερούμενος Λάμπρος, ἰδοὺ τί τεχνάζεται· τὸ ἀκρωτήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὃ προασπίζει τὸν τῆς Κορησσίας λιμένα, ἑνοῦται ἐπιμήκους χερσονήσου δίκην, τῇ λοιπῇ νήσῳ δι' ἰσθμοῦ στενωτάτου, ὃν διὰ τὴν στενότητα αὐτοῦ *Κόκκαν* (χαραγὴν) καλοῦσιν οἱ κάτοικοι. Ἐκεῖθεν δὲ μεταβιβάσας διὰ κυλίνδρων καὶ κεκλιμένων ἐπιπέδων καὶ τροχαλιῶν τὸ μικρότερον τῶν πλοίων τοῦ στολίσκου αὐτοῦ, ῥίπτει αὐτὸ εἰς τὸ πέλαγος καὶ προσλαβὼν τοὺς πλείστους τῶν συνεταίρων, τὴν σύζυγον καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀπαίρει εἰς Κύθηρα (2).

Τὴν πρωΐαν ὁ ναύαρχος ἀποκλείσας τὰ μείναντα

(1) Τινὲς ἀναβιβάζουσι τὸν ἀριθμὸν εἰς πεντήκοντα.

(2) Κατά τινας τὴν σύζυγον μετὰ τῶν αὐτῆς συγγενῶν εἶχε τὸ προηγούμενον ἔτος μεταφέρει εἰς Κύθηρα· ἡ δὲ τοῦ πλοίου διὰ τῆς χέρσου μεταφορὰ εἰς τὸ πέλαγος ἀποδίδε-

πλοῖα, καὶ ἀποβιβάσας ἑπτακοσίους στρατιώτας, διατάσσει, ὅπως συνοδευθέντες καὶ παρὰ Κείων, ζητήσωσι καὶ συλλάβωσι τὸν εἰς τὴν Κέαν κατ' αὐτὸν κρυπτόμενον Λάμπρον μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Κεῖοι, καὶ τοὺς εἰς τὴν νῆσον μείναντας ὀλίγους τοῦ Λάμπρου ἑταίρους ἀπέκρυψαν, ὀργισθέντες οἱ Τοῦρκοι ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτῶν ἀόπλων ὄντων, καὶ περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα μὲν κατασφάττουσι, τρυματίσαντες ἔτι πλείους· ἡ δὲ θέσις εἰς ἣν τὸ φοβερὸν τοῦτο ἐτελέσθη δρᾶμα, μέχρι τοῦ νῦν Σκλαβο-Νικόλας καλεῖται· διότι πιθανῶς Καρύστιοί τινες στρατιῶται ἐζώγρησαν Νικολάόν τινα ἐκ πλουσίας οἰκογενείας, ὅπως τύχωσι λύτρων. Ἡ φοβερὰ δ' αὕτη ἀγγελία ὡς κεραυνὸς ἐπισκήπτει εἰς τὴν πόλιν, καὶ φοβηθέντων τῶν κατοίκων μὴ αἱ πρὸ ἔτους ἀνασταλεῖσαι διαταγαὶ ἐκτελεσθῶσι, « φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη. »

Καὶ αἱ μὲν σφαγαὶ δὲν ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ τριακόσιοι Καρύστιοι κλέπται ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ πληρώματος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἐπιπεσόντες λαφυραγωγοῦσιν αὐτήν.

Ὁ δὲ ναύαρχος, συλλαβὼν τὸν ἐπίσκοπον Κέας Γρηγόριον, τούς τε ἱερεῖς καὶ προὔχοντας, καθείργει αὐτοὺς ἐν τῇ ναυαρχίδι. Καὶ τῇ ἐπιούσῃ ὁ ἥλιος εἰκτρὸν φωτίζει τῆς βαρβαρότητος θῦμα. Ὁ μετὰ τοῦ Πατριάρχου νῦν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων ἐν ταῖς σκηναῖς οἰκῶν τῶν ἱερομαρτύρων Κέας Γρηγόριος, κρέμαται ἀπηγχονισμένος εἰς τὸν τῆς ναυαρχίδος ἱστὸν, ὡς εὐλογήτας τοὺς μετὰ τῆς Μαρίας γάμους τοῦ Λάμπρου!

Μετὰ δὲ τὴν γενομένην μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκην, ἧς ἓν ἄρθρον ἔδιδε πλήρη ἀμνηστείαν εἰς τὴν νῆσον τῆς Κέας, ὁ Λάμπρος ἐκ Κυθήρων μεταβαίνει εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου ἔλαβε παρὰ τῆς Αἰκατερίνης μεγάλης εὐνοίας δείγματα, εἰς τοῦ ναυάρχου ὑψωθεὶς τὸν βαθμὸν, καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωθεὶς τιμῶν καὶ παρασήμων. (1)

ται εἰς συγχρόνους πειρατὰς, σωθέντας οὕτω ὑπὸ τῶν διωκόντων αὐτοὺς Τουρκικῶν πλοίων. Ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ᾖ. ἐνόμισα καλὸν νὰ μνημονεύσω τοῦ συμβάντος τούτου ὡς λίαν περιέργου καὶ παρατόλμου.

(1) Ἐπιζῇ νῦν ἐν Σεβαστουπόλει υἱὸς αὐτοῦ Λυκοῦργος τὸ ὄνομα, ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ Ἑλληνικῆς συνοικίας. Κατὰ δὲ τὴν πρὸ μικροῦ ἐν Βαλουκλαβᾷ μάχην, οἱ Ἄγγλοι συνέλαβον αἰχμάλωτον ἀξιωματικόν τινα Λάμπρον Κατσώνην, ἐγγονὸν βεβαίως τοῦ ἐνδόξου Λάμπρου Μεταξὺ τῶν λοιπῶν τῆς Μαρίας συγγενῶν συνεκπλευσάντων εἰς Ῥωσσίαν ἦν καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἀναστάσιος Σοφιανὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος, ὃν ἡ Αἰκατερίνη εἰσήγαγεν εἰς τὸ διὰ τοὺς Ἑλληνόπαιδας συστηθὲν παρ' αὐτῆς σχολεῖον. Καταταχθεὶς δὲ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ εἰς τὸν στρατὸν διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Τουκικόφ. Κατὰ τὴν εἰς Παρισίους εἰσβολὴν τῶν συμμαχικῶν στρατῶν ὁ Πέτρος Σοφιανὸς, συνταγματάρχης ἤδη, ὑπηρέτει ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τῆς Πρωσίας Blucher. Ἐπανελθὼν δ' ἐκ Παρισίων διετέχθη νὰ σταθμεύσῃ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν συντάγματος εἰς τὸ Ἰσμαήλιον τῆς Βεσσαραβίας Ἀριστεύσας εἰς διαφόρους μάχας, τὸ μὲν σύνταγμά του ἠξίωσε χρυσῶν σημαιῶν, αὐτὸς δ' ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου χρυσοῦν ξίφος φέρον ἐπιγραφήν· « Διὰ τὰς ἀνδραγαθίας σου » Καὶ ὅτε διέμενεν εἰς Ἰσμαήλιον μετεπέμψατο ἐκ Κέας τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργιον καὶ Ἀνδρέαν, ὧν συναγωνισαμένων εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐν Σκουλενίῳ τῆς Μολδαυίας μάχην, ὁ μὲν πρῶτος ἔπεσεν ἐνδόξως, ὁ δὲ δευτερότοκος ἐπιζήσας ἐπανῆλθεν εἰς Κέαν.

Ὁ Πέτρος Σοφιανὸς ἐνυμφεύθη τὸ 1817 εἰς τὸ Κίσνοβον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης στρατηγοῦ Κομνηνοῦ, πρεσβυτέραν ἀδελφὴν τῆς συζύγου τοῦ ἄλλοτε πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας ἐν Ἑλλάδι Κ. Κατακάζη.

Ἐπὶ δὲ Νικολάου προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου, καὶ ὑπηρετῶν ἐν Πολωνίᾳ ἀπέθανε.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ,

ὑπὸ Καραμσίνου.

—o—

Ἡ γιγάντειος πάλη ἥτις ἀφορμὴν προτείνουσα τὴν τύχην τῆς Ἀνατολῆς διῄρεσε τὴν Εὐρώπην εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, ἐνέπνευσεν ἀπανταχοῦ εἰς ἅπαντας τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ γνωρίσωσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Κράτους ἐκείνου τὸ ὁποῖον, καταπολεμούμενον ὑφ' ἁπάσης σχεδὸν τῆς Δύσεως, μόνον ἀνθίσταται εἰς τοὺς ἀκαθέκτους αὐτῆς ἀγῶνας. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, πλὴν τῶν ἀλλεπαλλήλων διατριβῶν τοῦ ἐφημέρου τύπου, πλεῖστοι πραγματεῖαι καὶ συγγραφαὶ ἐδημοσιεύθησαν περὶ τῆς Ῥωσίας, αἵτινες καί τοι ἐνιαχοῦ μὲν ἐσφαλμέναι, ἄλλοτε δὲ ἐμπαθεῖς, σκοπὸν πάντοτε προέθεντο τὴν διευκρίνησιν τῆς τέως ἀνεξερευνήτου ἱστορίας τοῦ ἀρκτικοῦ κολοσσοῦ.

Τὴν ἐπιθυμίαν δὲ ταύτην ᾐσθάνθημεν καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ περ γνωρίζοντες κάλλιον τῆς ἄλλης Εὐρώπης τὰ τῆς Ῥωσίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεδόθησαν συγχρόνως δύο διάφοροι ἀγγελίαι προκηρύττουσαι τὴν μετάφρασιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ῥώσου Καραμσίνου στορίας τῆς αὐτοκρατορίας ἐκείνης.

Ὁποῖος ὁ Καραμσῖνος γνωρίζουσι βεβαίως οἱ λόγιοι τῶν Ἑλλήνων· πρὸς πληροφορίαν μόνον τῶν μὴ εἰδότων τὰ κατ' αὐτὸν ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα, οὐχὶ ἰδίαν γνώμην ἵνα μὴ κατακριθῶμεν, κατὰ τὴν παροῦσαν μάλιστα ἐποχὴν, ἐπὶ προσωποληψίᾳ, ἀλλὰ τὴν τῶν Γάλλων ἑρμηνευτῶν.

« Λαβὼν, (ὁ Καραμσῖνος) λέγουσιν αὐτοὶ, ὑπὸ τῆς φύσεως ψυχὴν ἔνθερμον καὶ φαντασίαν λαμπρὰν, καλλιεργηθεῖσαν διὰ βαθυτάτων μελετῶν καὶ διὰ τῆς πείρας, ἀπεδύθη εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἀνέβη εἰς τὴν βαθμίδα τῶν ἐνδοξοτέρων ἱστοριογράφων. Δεκατέσσαρα ἔτη κατέτριψε συμβουλευόμενος τὰ ἀπηρχαιωμένα χρονικὰ καὶ ἀναδιφῶν τά τε δημόσια ἀρχεῖα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας, ἵνα εὕρῃ ἀποδείξεις τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς πατρίδος του . . .

Αἱ σοφαὶ καὶ βαθεῖαι ἔρευναι του περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ῥώσων καὶ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς ὑπάρξεώς των, τὸ ὕψος, ἡ εὐφράδεια καὶ ἡ γοργότης τοῦ λόγου του, ἡ ἐντελὴς ἀλληλουχία τοῦ σχεδίου καὶ τῶν ἰδεῶν του, ὡς καὶ ἡ ζέσις τοῦ αἰσθήματος πηγάζοντος ἀπὸ καρδίας καταφλεγομένης ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, πάντα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ καταδείξωσι τὴν ἀξίαν συγγράμματος συγκιρνῶντος τὸ ἐμβριθὲς καὶ καρτερὸν τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας μετὰ τοῦ πυρὸς τῆς νεότητος» (*).

Ἐκ τῶν δύο ἑλληνικῶν μεταφράσεων, τῆς ὑπὸ τῶν ΚΚ. Π. Κ. Παντελῆ καὶ Γ. Α. Λαγκαδᾶ ἐκδιδομένης ἐδημοσιεύθη ἤδη τὸ πρῶτον φυλλάδιον, ὅπερ καὶ ἀνηγγείλαμεν· ὡς ἐμάθομεν δὲ θέλει ἐκνέου ἐκδοθῆ ὑπὸ δοκιμωτέρου μεταφραστοῦ· τῆς δὲ ἄλλης, τῆς τοῦ Κ. Κροκιδᾶ, ἧς ἡ τύπωσις δὲν θέλει βραδύνει, ἐκοινοποιήθη πρὸς ἡμᾶς τὸ ἐφεξῆς ἀπόσπασμα περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν γάμων τοῦ Βλαδιμήρου. Καὶ ἐπειδὴ παραβαλόντες αὐτὸ πρὸς τὸ Γαλλικὸν κείμενον, εὕρομεν ὅτι ἡ μετάφρασις ἐγένετο μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, ἐπιμεληθέντος τοῦ μεταφραστοῦ νὰ μεταφέρῃ εἰς αὐτὴν οὐ μόνον τὰς ἐννοίας ἀλλὰ καὶ τὴν χάριν τοῦ πρωτοτύπου, σπεύδομεν νὰ διακοινώσωμεν αὐτὸ πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Πανδώρας* ἵνα πεισθῶσι καὶ οἴκοθεν ὅτι ἡ νεωτέρα τῆς Ἑλλάδος φιλολογία θέλει μετ' ὀλίγον πλουτισθῆ διὰ συγγράμματος τιμηθέντος μὲν τὰ μέγιστα καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἐπιτυχῶς δὲ μεταγλωττισθέντος.

Εἰ καὶ τὸ Γαλλικὸν κείμενον ἐξ οὗ γίνεται ἡ μετάφρασις ἐπεθεωρήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ῥώσου συγγραφέως, ὁ Ἕλλην ὅμως μεταφραστὴς μείζονος ἀκριβείας ἕνεκα, παραβάλλει τὸ ἴδιον ἔργον πρὸς τὸ πρωτότυπον, βοηθούμενος ὑπ' ἀνδρὸς εἰδότος καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ῥωσσικὴν· διὰ τῆς συνεργείας δὲ τούτου θέλει μεταφράσει καὶ τὸν δωδέκατον τόμον ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ, μὴ δημοσιευθέντα πώποτε ἐν Γαλλίᾳ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

καὶ τοῦ γάμου τοῦ Βλαδιμήρου.

—o—

. . . . . .

Περιήλθομεν ἤδη εἰς τὴν διήγησιν τῆς ἐνδοξοτάτης τῶν πράξεων τοῦ Βλαδιμήρου, ἥτις ἀπηθανάτισεν ἱστορικῶς τοῦ ἡγεμόνος τούτου τὸ ὄνομα. . . . . Διότι τότε τῷ ὄντι ἐξεπληρώθη ἡ εὐχὴ τῆς ἡγεμονίδος Ὄλγας, ἡ δὲ Ῥωσσία ὅπου πρὸ ἑνὸς αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα ὁ Χριστιανισμὸς ἐξέτεινε βαθείας τὰς ῥίζας, ἀνεγνώρισε πανδήμως τὴν ἁγιότητα τῆς θείας ταύτης θρησκείας συγχρόνως σχεδὸν μετὰ τῶν ὁμόρων τόπων, οἷον, τῆς Οὐγγρίας, Πολωνίας, Σουηδίας, Νορβηγίας καὶ Δανίας. Καὶ ἡ διχοτομία αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν ἀπέβη ὠφέλιμος εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν· καθότι ἀμφοτέρων οἱ ἀρχηγοὶ ἀντεφιλοτιμοῦντο διαμιλλώμενοι ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀπίστων.

Τὸ δ' ἀρχαῖον χρονικὸν ἡμῶν ἀναφέρει, ὅτι οὐ μόνον οἱ χριστιανοὶ ἱεροκήρυκες, ἀλλὰ καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν Χοζαρίαν, ἢ Ταυρίδα κατοικοῦντες, ἔπεμψαν εἰς Κίοβον τοὺς σοφωτάτους τῶν διδασκάλων αὐτῶν, ὅπως πείσωσι τὸν Βλαδίμηρον ν' ἀσπασθῇ τὴν θρησκείαν των· ὁ δὲ μέγας ἡγεμὼν, εἰπὼν αὐτοῖς νὰ παραστήσωσιν ἕκαστος τὸ ἴδιον αὐτοῦ δόγμα, ἤκουσε μετὰ προσοχῆς παρ' αὐτῶν τὰ λεγόμενα. Τοῦτο ὑπάρχει πιθανόν· διότι καὶ οἱ γειτνιάζοντες λαοὶ ἐπεθύμουν ἴσως νὰ ἴδωσιν, ὅτι ὁ περιώνυμος ἤδη διὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ κατακτήσεις οὗτος μονάρχης ὡμολόγει τὸν προσευόμενον παρ' αὐτοῖς Θεὸν, καὶ ὁ Βλαδίμηρος, κατανοήσας τῆς εἰδωλολατρείας τὴν πλάνην, ἐζήτησεν ἴσως, ὡς καὶ ἡ προμήτωρ αὐτοῦ, τὴν ἀλήθειαν ἐν ταῖς διαφόροις θρησκείαις.

Πρῶτοι δ' ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἐλθόντων ἀποστόλων, ἦσαν οἱ τῶν Βουλγάρων, τῶν κατοικούντων τὰς ὄχθας τοῦ Ῥᾶ (Βόλγα). Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, διαδοθεῖσα διὰ τῶν νικηφόρων ὅπλων τῶν Ἀράβων, ἐθριάμβευεν ἀπό τινος ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Κασπίας θαλάσσης, ὅθεν ὡς ὁπαδοὶ ταύτης γενόμενοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐπεθύμουν νὰ κατηχήσωσιν εἰς αὐτὴν τὸν Βλαδίμηρον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ διαγραφὴ τοῦ παραδείσου τοῦ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἡ εἰκὼν τῶν ἐν αὐτῷ χαριεστάτων νεανίδων ἀνέφλεξαν τὴν φαντασίαν τοῦ θηλυμάνους ἄνακτος, ἀλλ' ἡ περιτομὴ προσώχθησεν αὐτῷ ὡς βδελυρὸν ἔθιμον, ἡ δ' ἀπαγόρευσις τοῦ οἴνου ἐφάνη γελοῖος νόμος. Ὁ *οἶνος*, εἶπεν, *εὐφραίνει τοὺς Ῥώσσους, ὥστε δὲν ἀνεχόμεθα τὴν στέρησιν αὐτοῦ.* Ὅτε δὲ οἱ ἀπόστολοι τῶν καθολικῶν Γερμανῶν ὡμίλησαν αὐτῷ περὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ματαιότητος, *ἐπιστρέψατε οἴκαδε,* ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, *οἱ γονεῖς ἡμῶν δὲν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πάπα τὴν θρησκείαν.* Ὕστερον δ' ἀκούσας καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἠρώτησε ποία ἦτο ἡ πατρὶς αὐτῶν. *Ἡ Ἱερουσαλὴμ,* ἀπήντησαν οἱ Ῥαββῖνοι, *ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ διέσπειρεν ἡμᾶς ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς. Πῶς,* ὑπέλαβεν ὁ Βλαδίμηρος, *οὕτω κατηραμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, θέλετε νὰ κατηχήσητε ἄλλους; Ἀπέλθετε, δὲν θέλομεν νὰ καταντήσωμεν ἀπάτριδες ὡς ὑμεῖς.* Τέλος πάντων φιλόσοφός τις Ἕλλην, ἀπόστολος τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων, τοῦ ὁποίου ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ἀποδείξας ἐν βραχυλογίᾳ τὸ ψεῦδος τῶν ἄλλων θρησκειῶν, ἀνέπτυξε πρὸς τὸν Βλαδίμηρον ἅπαν τὸ πνεῦμα τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας, τοῦ ἐπιγείου παραδείσου, τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, τῶν πρώτων ἀνθρώπων, τοῦ κατακλυσμοῦ, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Μετὰ ταῦτα ἔδειξεν αὐτῷ εἰκόνα τοῦ ἀδεκάστου καὶ φοβεροῦ

(*) Histoire de l'empire de Russie, par M. Karamsin. Traduite par MM. St. Thomas et Jauffret. Tome 1. Paris 1819. p. viii.

τῆς δευτέρας παρουσίας λογοθετίου, ὅπου ἐφαίνοντο οἱ μὲν δίκαιοι ἀποχωροῦντες εἰς τὸν παράδεισον, οἱ δ' ἁμαρτωλοὶ, καταδικαζόμενοι εἰς αἰώνιον κόλασιν. Ὁ ἡγεμὼν ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τοῦ θεάματος, ἀνεφώνησε μετὰ στεναγμοῦ, *ὁποία μακαριότης μὲν τῶν δικαίων, κακοδαιμονία δὲ τῶν φαύλων!* *Βαπτίσθητι* λοιπὸν, ἀπεκρίθη ὁ φιλόσοφος, καὶ ὁ *παράδεισος ἔσται* ὁ κλῆρός σου . . .

Ἀποπέμψας ὁ Βλαδίμηρος τὸν φιλόσοφον μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ δώρων, συνεκάλεσε τότε τοὺς περὶ αὐτὸν εὐγενεῖς, καὶ διακοινώσας τὰς προτάσεις τῶν Μωαμεθανῶν, Ἰουδαίων, Καθολικῶν καὶ Ἑλλήνων, ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῶν. *Ὦ ἡγεμὼν*, ἀπήντησαν αὐτῷ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ γεραίτεροι, ἐπειδὴ *πᾶς ἄνθρωπος ἐπαινεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θρησκείαν, ἐὰν θέλῃς νὰ ἐκλέξῃς τὴν ἀρίστην πασῶν τῶν ἄλλων, πέμψον πανταχοῦ σοφοὺς ἄνδρας, ὅπως πληροφορηθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, τίς ἐκ πάντων τῶν λαῶν τιμᾷ ἀξιοπρεπέστερον τὸν Θεόν.* Εἰς ταῦτα δὲ πεισθεὶς ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐξελέξατο δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν μᾶλλον λογίων. Οὗτοι περιηγούμενοι, εἶδον παρὰ μὲν τοῖς Βουλγάροις ἄθλια προσκυνήματα, ποταπὰς δεήσεις καὶ κατηφῆ πρόσωπα· παρὰ δὲ τοῖς Καθολικοῖς Γερμανοῖς τελετὰς θρησκευτικὰς, ἀλλ' ὡς ἀναφέρει τὸ χρονικὸν, *τελετὰς ἄνευ μεγαλείου καὶ ἄνευ λαμπρότητός τινος.* Ὅτε δ' ἐπορεύθησαν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, *ἰδέτωσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν*, εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ. Γνωρίζων οὗτος, ὅτι οἱ ἀγροῖκοι ἐκπλήττονται μᾶλλον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς λαμπρότητος, ἢ ἐκ τῶν ἀφῃρημένων ἀληθειῶν, διέταξε νὰ ὁδηγήσωσι τοὺς πρεσβευτὰς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν περιβεβλημένος, ἐτέλει τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν. Ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ναοῦ, ἡ παρουσία παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου, ἡ πολυτέλεια τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων, ὁ κόσμος τῶν θυσιαστηρίων, ἡ εὐωδία τῶν θυμιαμάτων, ἡ μελῳδία τῶν χορῶν, ἡ σιωπὴ τοῦ λαοῦ, ἡ θεία καὶ μυστηριώδης σεμνότης τῶν ἁγιστειῶν, ταῦτα πάντα τοσοῦτον τοὺς Ῥώσσους ἐξέπληξαν, ὥστε ἐνόμισαν ὅτι ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἦν ἀληθὲς τοῦ Θεοῦ ἐνδιαίτημα, ὅπου εἰς τοὺς θνητοὺς ἐπεφαίνετο. Ὅθεν ἐπανακάμψαντες εἰς Κίοβον, διηγήθησαν τῷ ἡγεμόνι τὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν· καὶ περιφρονητικῶς μὲν ἐλάλησαν περὶ τῆς τοῦ Μωάμεθ λατρείας, μετὰ μικροῦ δὲ σεβασμοῦ περὶ τῆς τῶν Καθολικῶν ἐνθουσιωδῶς δὲ περὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας. Περαίνοντες δὲ τὸν λόγον αὐτῶν εἶπον· *Ἐπειδὴ πᾶς ὅστις ἔφθασεν ἤδη νὰ γευθῇ γλυκέος τινος ποτοῦ, ἀποστρέφεται τὸ πικρὸν, καὶ ἡμεῖς γνωρίσαντες τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, ἀποποιούμεθα πᾶσαν ἄλλην.*

Ὁ Βλαδίμηρος ὅμως ἠθέλησε προσέτι νὰ συμβουλευθῇ τούς τε εὐπατρίδας καὶ πρεσβυτέρους αὐτοῦ. Αὐτοὶ δὲ τῷ εἶπον· *Ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία δὲν ὑπερεῖχε πασῶν τῶν ἄλλων, ἡ σοφωτάτη μάμμη σου Ὄλγα δὲν ἠσπάζετο βεβαίως αὐτήν.* Τούτων γινομένων ὁ μέγας ἡγεμὼν ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν.

Οὕτως ὁ ἡμέτερος χρονογράφος (Νέστωρ), γνωρίζων ἀναμφιβόλως τοὺς συγχρόνους τοῦ Βλαδιμήρου, διηγεῖται τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Πρέπει δὲ νὰ πιστεύσωμεν ὡς ἀκριβῆ τὴν διήγησιν τῶν κυριωτέρων συμβάντων τῆς βασιλείας τοῦ ἡγεμόνος τούτου· ἐπειδὴ ἡ γνησιότης τῆς Ῥωσσικῆς ταύτης ἀποστολῆς παρά τε τοῖς δυτικοῖς καὶ τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ χειρογράφου, σωζομένου ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέροντος, ὅτι ἀντὶ τοῦ τότε ἄρχοντος αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὀνομάζει τὸν Μακεδόνα.

Εὐκόλως ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίζετο ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ὅπου πρὸ πολλοῦ καὶ ναοὶ καὶ ἱερεῖς Χριστιανοὶ ὑπῆρχον· ἀλλ' ἀγαπῶν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐπὶ τοιαύτης μάλιστα σπουδαίας περιστάσεως, ἐνόμιζεν ὅτι μόνοι οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ Ἕλληνες πατριάρχαι ἦταν ἄξιοι νὰ μεταδώσωσι τῷ λαῷ αὐτοῦ τὰ δόγματα τῆς νέας θρησκείας. Ἀλλ' ὡς ὑπερήφανος καὶ κραταιὸς δὲν κατεδέχετο νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωρίζων τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ζητῶν παρ' αὐτῶν τὸ βάπτισμα. Διὰ τοῦτο ἐμελέτησε νὰ κατακτήσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, προπαρασκευάζων τὴν παραδοχὴν τῶν δογμάτων αὐτῆς ὡς ἀμοιβὴν τῆς νίκης.

Συναθροίσας ἑπομένως στρατὸν πολυάριθμον μετέβη διὰ θαλάσσης εἰς τὴν ἑλληνικὴν πόλιν Χερσῶνα, ἧς σώζονται ἔτι καὶ νῦν τὰ ἐρείπια παρὰ τῇ ἐν Ταυρίδι Σεβαστοπόλει. Ἡ ἐμπορικὴ αὕτη πόλις, κτισθεῖσα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπὸ τῶν ἀποίκων τῆς Ἡρακλείας, ἐσώζετο ἔτι περιφανὴς κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, καίτοι πολλάκις ἐλεηλατήθη ὑπὸ βαρβάρων λαῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀπὸ τῶν Σκυθῶν τοῦ Ἡροδότου μέχρι τῶν Χοζάρων καὶ Πατσινακῶν. Καὶ ἀνεγνώριζε μὲν ἀληθῶς τὸ κράτος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, δὲν ἐτέλει ὅμως φόρον· διετήρησε δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς δημοκρατούμενοι ἀπελάμβανον τὰ ἐκ τῆς ἐμπορίας ἀγαθὰ, ἐκτεινομένης εἰς πάντα τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὰ παράλια.

Ναυλοχῶν ὁ Βλαδίμηρος ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἢ μᾶλλον ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Χερσῶνος, ἀποβιβάζει τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ περικυκλοῖ πανταχόθεν τὴν πόλιν. Οἱ δὲ Χερσωνῖται, αὐτονόμως ἐκ πολλοῦ ἤδη χρόνου πολιτευόμενοι, ἠμύναντο ἀνδρείως. Μάτην δὲ ἠπείλησεν αὐτοὺς ὁ πολιορκητὴς, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐνδιατρίψῃ τρία ἔτη ὑπὸ τὰ τείχη, ἐὰν δὲν παρεδίδοντο· διότι οἱ ἀτρόμητοι οὗτοι πολῖται ἀπέβαλον πάσας αὐτοῦ τὰς προτάσεις, ἐλπίζοντες νὰ ἴδωσι τοὺς Ἕλληνας ἐρχομένους μετ' ὀλίγον εἰς βοήθειαν. Ὅθεν ἐνησχολοῦντο μὲν εἰς καταστροφὴν τῶν πολιορκητικῶν ἔργων, διορύξαντες δὲ καὶ ὑπόνομον, ὡς λέγει ὁ Νέστωρ, ὑπέκλεπτον λαθραίως ὅλην τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων συσσωρευομένην γῆν πρὸς κατασκευὴν ὀχυρώματος κατὰ τὴν ἀρχαίαν πολεμικὴν

τέχνην. Ἀλλὰ προδότης, Ἀναστάσιος ὀνομαζόμενος, ἐξετόξευσεν εἰς τὸ τῶν Ῥώσσων στρατόπεδον βέλος, φέρον τὰς λέξεις ταύτας· *Ὀπίσω ὑμῶν πρὸς ἀνατολὰς, εὑρήσετε φρέατα διοχετεύοντα εἰς τὴν πόλιν τὸ ὕδωρ· εὐκόλως δὲ δύνασθε νὰ κατασταθῆτε τούτων κύριοι.* Τότε ὁ μέγας ἡγεμὼν, ὠφελούμενος ἐκ τῆς σπουδαίας ταύτης εἰδήσεως, ἀπέστρεψεν ἄλλοσε τὸ ὕδωρ τῶν ὑδραγωγείων, ὥστε οἱ κάτοικοι ἐκ τῆς δίψης ἀποκαμόντες, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσι τοῖς πολεμίοις.

Ἡ πτῶσις πόλεως τοσοῦτον πλουσίας καὶ περιφανοῦς, πρὸ πολλῶν δὲ αἰώνων δυνηθείσης ν' ἀποκρούσῃ τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων, ηὔξησε τὸ ἀγέρωχον τοῦ Ῥώσσου δυνάστου· ὅθεν ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον, ὅτι ἤθελε νὰ νυμφευθῇ τὴν νέαν ἡγεμονίδα Ἄνναν, ἀδελφὴν αὐτῶν, ἐπαπειλῶν, ἐὰν ἠρνοῦντο, καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἅλωσιν. Εὐφραίνετο δὲ ὑπὸ φιλοδοξίας ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἔμελλε νὰ ἑνωθῇ ὅσον οὔπω διὰ δεσμῶν αἵματος μετὰ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Ἑλλάδος αὐτοκρατόρων. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος Τσιμισκῆ ἡ αὐτοκρατορία ἦτο ἕρμαιον στάσεων καὶ διχονοιῶν. Οἱ στρατηγοὶ Σκληρὸς καὶ Φωκᾶς, ἀπειθοῦντες τοῖς νομίμοις αὐτῶν κυριάρχαις, καὶ τὸ στέμμα αὐτῶν ἐτόλμησαν ν' ἀντιποιηθῶσι. Τοιαῦται περιστάσεις ἠνάγκασαν τοὺς αὐτοκράτορας νὰ ταπεινώσωσι μὲν ὁπωσοῦν τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν, νὰ ὑπερνικήσωσι δὲ τὴν πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας περιφρόνησιν. Ὅθεν ὁ Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος μὴ ἐλπίζοντες νὰ διατηρήσωσι πλέον τὸν κλονούμενον θρόνον ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ ἰσχυροῦ Βλαδιμήρου, ἀπεκρίναντο ὅτι παρ' αὐτῷ ἔκειτο νὰ νυμφευθῇ τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, καὶ ὅτι χριστιανὸς γινόμενος ἠξιοῦτο οὐ μόνον τῆς ἡγεμονίδος, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ταῦτα διανοούμενος πρὸ πολλοῦ ὁ Βλαδίμηρος, ἀπήντησεν, ὅτι συγκατετίθετο μὲν προθύμως νὰ βαπτισθῇ, ἤθελεν ὅμως, ὡς δεῖγμα πίστεως καὶ φιλίας, νὰ τῷ πέμψωσι πρότερον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν οἱ αὐτοκράτορες. Ἡ Ἄννα ὅμως ἔφριξεν ἀκούσασα τὴν εἴδησιν ταύτην, διότι ἐθεώρει ὡς αἰχμαλωσίαν ἀπεχθεστέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὴν συζυγίαν μεθ' ἡγεμόνος λαῶν θηριωδῶν καὶ ἀγρίων φημιζομένων.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ ἀπῄτει τὴν θυσίαν ταύτην· ἐδικαιολόγει δ' ἄλλως ὁπωσοῦν αὐτὴν καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν εἰδωλολατρῶν ζῆλος, ἂν καὶ τοῦτο ἦτο μᾶλλον πρόφασις ἢ ἀλήθεια. Στυγνάζουσα λοιπὸν καὶ περίλυπος διὰ ταῦτα ἡ ἡγεμονὶς, ἀπέπλευσεν εἰς Χερσῶνα μετ' ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐπιφανῶν μεγιστάνων, ὅπου ὑπεδέχθη αὐτὴν ὁ λαὸς ὡς σωτῆρα, ἐνθουσιῶν ὑπό τε χαρᾶς καὶ φιλοτιμίας ἐθνικῆς. Τὸ χρονικὸν ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἔνδοξος ἡγεμὼν ἔτυχε πάσχων τοσοῦτον ὀφθαλμίαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὥστε σχεδὸν οὔτε ἔβλεπεν· ἀλλὰ πεισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἄννης νὰ βαπτισθῇ ἀνυπερθέτως ἀνέλαβε τὴν ὅρασιν, ἅμα ἐπιθέντος ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θαυμάζοντες οἱ εὐγενεῖς, ἐδέχθησαν καὶ αὐτοὶ συγχρόνως τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ναῷ, κειμένῳ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀγορᾶς τῆς πόλεως μεταξὺ τῶν δύο ἀνακτόρων, ὅπου κατῴκουν ὁ ἡγεμὼν καὶ ἡ μέλλουσα αὐτοῦ σύζυγος· Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Χερσῶνος καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτέλεσαν ἀλληλοδιαδόχως τό τε βάπτισμα, τοὺς ἀῤῥαβῶνας καὶ τὸν γάμον τῆς ἡγεμονίδος μετὰ τοῦ Βλαδιμήρου. Τὸ συνοικέσιον τοῦτο ὑπῆρξε μὲν πηγὴ εὐδαιμονίας καὶ δόξης τῆς Ῥωσσίας, ἐβοήθησεν ὅμως οὐχ ἧττον ἐπικαίρως καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐκπληρῶν τὰ ὑπεσχημένα ὁ Βλαδίμηρος, συνεμάχησε μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἔπεμψε μέρος τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, δι' ὧν ὁ Βασίλειος, νικήσας τὸν ἐπαναστάτην Φωκᾶν, ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην.

Μετὰ ταῦτα ὁ Βλαδίμηρος διέταξε μὲν νὰ οἰκοδομηθῇ ναὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου, τοῦ σχηματισθέντος ἐκ τῆς γῆς, ἣν οἱ κάτοικοι ὑπέκλεπτον διαρκούσης τῆς πολιορκίας, ἀπέδωκε δὲ τοῖς Ἕλλησιν αὐτοκράτορσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἁλωθεῖσαν πόλιν ὡς εὐγνωμοσύνης τεκμήριον διὰ τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν. Ἀντὶ δ' αἰχμαλώτων παρέλαβεν ἐκ Χερσῶνος ἱερεῖς, καὶ τὸν Ἀναστάσιον, τὸν βοηθήσαντα αὐτὸν εἰς τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν. Καὶ ὡς φόρον ἀπήγαγε σκεύη ἐκκλησιῶν, τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ Φοίβου, ὡσαύτως δὲ καὶ δύο ἀγάλματα καὶ τέσσαρας ὀρειχαλκίνους ἵππους εἰς μαρτύριον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας. Κατηχηθεὶς ὕστερον ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Χερσῶνος τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἠθικὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, μετέβη παραχρῆμα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως ἁγνίσῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος. Ἡ δὲ καταστροφὴ τῶν εἰδώλων προηγήθη τῆς πανηγύρεως ταύτης, τῶν μὲν συντριβέντων τῶν δὲ παραδοθέντων εἰς τὸ πῦρ· τὸ τοῦ Περούνου περιωνυμότατον ξόανον ἐδέθη εἰς οὐρὰν ἵππου, ὅστις πληττόμενος διὰ μαστίγων κατεκρημνίσθη ἀπὸ ὄρους τινὸς εἰς τὸν Βορυσθένην. Ἵνα δὲ μὴ ἀνασυρθῇ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῶν ζηλωτῶν τῆς εἰδωλολατρείας, οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραπορευόμενοι τὴν ὄχθην, ὤθουν καὶ παρηκολούθουν αὐτὸ οὕτω μέχρι τῶν καταῤῥακτῶν, πέραν τῶν ὁποίων τὰ κύματα ἔῤῥιψαν αὐτὸ εἰς τὴν γῆν· ὅθεν καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος προσηγορεύετο *Περουνία* ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ δὲ λαὸς ἔκθαμβος ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐδαμῶς μὲν ἐτόλμησε νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς ψευδοθέους· ἔχυσεν ὅμως δάκρυα πικρὰ, ὕστατον δεῖγμα τῆς κληρονομικῆς αὐτοῦ δεισιδαιμονίας· διότι τῇ ἐπαύριον ὁ Βλαδίμηρος προεκήρυξεν, ὅτι ἅπαντες οἱ Ῥῶσσοι, κύριοι καὶ δοῦλοι, πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ὤφειλον ὁμοίως νὰ βαπτισθῶσι. Τὸ πλῆθος στερηθὲν ἤδη τῶν ἀντικειμένων τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λατρείας, ἀθρόως ἔδραμεν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βορυσθένους, ἔκρινε δὲ ἱερὰν τὴν νέαν θρησκείαν, ἀφοῦ ὁ μέγας ἡγεμὼν καὶ οἱ εὐγενεῖς προετίμησαν αὐτὴν τῆς προγονικῆς. Ὀλίγῳ ὕστερον ἀνεφάνη μὲν ὁ Βλα-

δίμηρος μετὰ πολλῶν ἱερέων Ἑλλήνων· δοθέντος δὲ σημείου, πλῆθος ἀναρίθμητον ἀνθρώπων κατέβη εἰς τὸν ποταμόν. Καὶ οἱ μὲν τέλειοι ἄνδρες ἐβυθίζοντο εἰς τὸ ὕδωρ μέχρις ὀσφύος, ἄλλοι δὲ μέχρι τοῦ τραχήλου· οἱ δὲ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἐκράτουν εἰς τοὺς βραχίονας τὰ τέκνα αὐτῶν, τῶν ἱερέων ἀναγινωσκόντων τὰς τοῦ βαπτίσματος εὐχὰς καὶ ψαλλόντων ὕμνους πρὸς δόξαν τοῦ Ὑψίστου. Καὶ ὅτε μετὰ τὴν τελετὴν οἱ ἱερεῖς συνηθροισμένοι ἐξεφώνουν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Κιόβου τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανοῦ, ὁ Βλαδίμηρος ὑπὸ τῆς μεγάλης αὐτοῦ χαρᾶς ἀναβλέψας πρὸς οὐρανὸν ἀνέκραξε γεγωνυῖᾳ τῇ φωνῇ « Δημιουργὲ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· κατάπεμψον » τὴν εὐλογίαν σου ἐπὶ τῶν νέων σου τούτων τέ » κνων· ὁμολογησάτωσάν σε Θεὸν ἀληθινὸν καὶ οἰκο » δομηθήτωσαν ὑπὸ σοῦ ἐν τῇ ἀληθινῇ θρησκείᾳ. » Ἐλθὲ δ' εἰς βοήθειάν μου κατὰ τῶν ἀκαθάρτων » πνευμάτων καὶ δοξάσω τὸ ὄνομά σου. » *Ἐν ταύτῃ τῇ ἀξιομνημονεύτῳ ἡμέρᾳ, λέγει ὁ Νέστωρ, οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ ἠγαλλιάσαντο.*

Γ. ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝ.

—o—

« Ἐπειδὴ ὁ Οὐάσιγκτων ἀπεποιήθη πάντοτε νὰ λάβῃ μισθὸν διὰ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας του, ἡ Συνέλευσις δὲν προσδιώρισε τοιοῦτον διὰ τὴν ἀνωτάτην θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχεν· ὁ στρατηγὸς ἐζήτει μόνον καθ' ἑβδομάδα τὴν διὰ τὰ ἐπίσημα γεύματα καὶ δι' ἄλλας τινὰς ἀναγκαίας περιστάσεις δαπάνην. Ὡς μὴ ἐπισκεφθεὶς ποτὲ τὴν Εὐρώπην, δὲν εἶχεν ἰδεῖ πολλὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὅτε ἐσταλήσαν στρατεῖ τῆς Μεγάλης Βρετανίας διὰ νὰ ὑποδουλώσωσι τοὺς Ἀμερικανούς· καὶ ὅμως διὰ πολλοὺς λόγους ἦτο ὁ καταλληλότερος πάντοτε εἰς τὴν ἤπειρον, ἴσως δὲ καὶ πανταχοῦ, διὰ νὰ διοικήσῃ τὸν Ἀμερικανικὸν στρατόν. Ἡ εἰς ἄκρον ἀγαθὴ περὶ τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς τιμῆς του γενικὴ δόξα, καὶ ἡ πεποίθησις μεθ' ἧς αἰσθανόμενος τὰ κατὰ τῆς πατρίδος του ἀδικήματα ἀνέλαβε τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνα, ἡ ἐπὶ πολιτικῆς μετριοπάθειά του, ἡ μεγάλη αὐτοῦ περιουσία, καὶ ἡ δεδοκιμασμένη ἐμπειρία του ὡς στρατηγοῦ, ἦσαν τὰ αἴτια ἅτινα ἐξ ἀνάγκης προεκάλεσαν τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ψῆφον τῆς Ἀμερικῆς.

» Ὅτι ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς τὸν στρατηγὸν Οὐασιγκτῶνα ἔκτακτον στρατιωτικὴν ἱκανότητα, οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροί του δύνανται νὰ διαψευσθῶσι. Φλεγόμενος ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ στρατιωτικῶς τὴν πατρίδα του, ἀνέπτυξεν εἰς ἄκρον τὴν εὐφυΐαν του δι' ἀόκνου ἐπιμελείας, διὰ συντόνου μελέτης τῶν περὶ τακτικῆς διαλαβόντων δοκιμωτέρων συγγραφέων, καὶ διὰ σπανίας μεθόδου καὶ ἀκριβείας· Καὶ τῷ ὄντι, ὅταν συλλογισθῶμεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ὡδήγει σῶμα ἀνδρῶν ἀδαῶν πειθαρχίας καὶ στρατιωτικῶν ἔργων, ἐνίοτε δὲ καὶ δυσκυβερνήτων, καλῶν τὸ πολὺ νὰ ἐνεργήσωσιν ὡς ἄκακτος στρατός, ὑποβαλλομένων εἰς βραχυτάτην θητείαν, γυμνῶν, καὶ ἀείποτε πασχόντων ἔλλειψιν ἐφοδίων καὶ πυροβολικοῦ, καὶ ὅτι μετὰ τοιούτων ἀνθρώπων ἀντεστάθη εἰς τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας γεγυμνασμένων στρατιωτῶν, ἄφθονα ἐχόντων πάντα τὰ ἀναγκαῖα, διοικουμένων ὑπὸ τῶν ἀνδρειοτέρων ἀξιωματικῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ὑποστηριζομένων ὑπὸ ἰσχυροτάτου στόλου, προλαμβάνοντος ἐπιτυχῶς πᾶν κίνημα κατὰ θάλασσαν· ὅταν, λέγω, ἀναπολήσωμεν ὅλα ταῦτα, τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ στρατηγὸς Οὐάσιγκτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῶν μεγαλητέρων στρατιωτικῶν ἐγκαλλωπισμάτων τοῦ παρόντος αἰῶνος.

» Ὁ στρατηγὸς Οὐάσιγκτων τρέχει ἴσως τὸ τεσσαρακοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του· εἶναι ὑψηλὸς καὶ εὐσώματος, μᾶλλον ὀστώδης, ἔχων τὸ ἦθος ἱκανῶς εὐμενές, τοὺς χαρακτῆρας ἀρρενωποὺς καὶ γλυκεῖς, τοὺς ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς καὶ ζωηροτάτους, τὴν κόμην καστανόχρουν, καὶ τὸ πρόσωπον μᾶλλον μακρὸν, καὶ στίγματα φέρον εὐλογίας· εἶναι δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἡλιοκαὴς καὶ σχεδὸν ἄχρους, ἀγχίνους τὸ ἦθος, σεμνοπρεπὴς καὶ σύννους, ἔχων πρὸς τούτοις ἀξιο-

Γ. Οὐάσιγκτων.

σημείωτον ἀξιοπρέπειαν καὶ ἄμετρον χάριν. Καὶ ἀντιλαμβάνεται μὲν ὅλων θαυμασίως, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πολῆς ταχύτητος. Εἶναι δὲ καὶ δικαιώτατος, ἄγρυπνος καὶ γενναῖος· σύζυγος ἀγαθὸς, φίλος πιστὸς, καὶ πατὴρ τοῦ καλοῦ στρατιώτου· γλυκὺς καὶ περιεσκεμμένος τοὺς τρόπους, πάντη ξένος εἰς προλήψεις θρησκευτικὰς, αἵτινες πολλάκις ὤθησαν χριστιανοὺς αἱρέσεώς τινος νὰ ἐξοντώσωσι τοὺς ὁπαδοὺς ἄλλης, καὶ ἀνεπίληπτος τὰ ἤθη. οὐδέποτε ὑπερβὰς τὰ ὅρια αὐστηροτάτης ἐγκρατείας. Ἑνὶ λόγῳ πάντες οἱ φίλοι καὶ γνώριμοί του ὁμολογοῦσιν ἐν γένει, ὅτι οὐδείς ποτε συνεκέρασεν ἐντελέστερον τὰς ἀρετὰς τοῦ φιλοσόφου μετὰ τῶν πρακτικῶν τοῦ στρατηγοῦ· ἀγνότης, εἰλικρίνεια, εὐπροσηγορία καὶ ἁπλότης, ἰδοὺ τὰ ἰσχυρότερα αὐτοῦ χαρακτηριστικὰ, ἕως οὗ αἱ περιστάσεις συντρέξωσιν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀναπτύξῃ ἀκάθεκτον ἀνδρείαν καὶ ἀνεξαρτησίαν πνεύματος. »

Ταῦτα ἐγράφησαν περὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς ὑπὸ χειρὸς οὐχὶ φίλης ἀλλ' ἐχθρικῆς τὸ 1780 ἔτος (*), ἀκμαζούσης ἔτι τῆς μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Ἀμερικανῶν πάλης. Ἀληθεστέραν ἄρα ταύτης εἰκόνα οὐδεὶς δύναται νὰ ζωγραφήσῃ, διότι, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον Πλούταρχον, « Ἐπεὶ ἡ φιλία ἰσχνόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακεῦον αὐτῆς λάλον ἐστὶ, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν » (**).

(*) Ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος London Chronicle ἐκδιδομένης τότε ἐν Λονδίνῳ.

(**) Πλούτ. Περὶ τοῦ πῶς ἄντις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο.

Ἀλλ' ἂν ἡ περιγραφὴ ἀληθὴς, δὲν εἶναι ὅμως καὶ πλήρης· διότι γενομένη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, πρὶν ἢ ἀναλάβῃ ἐκεῖνος τὴν κυβέρνησιν τῆς πατρίδος τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσε, δὲν ἐδύνατο νὰ παραστήσῃ ὅτι οὐχὶ μόνον σωτὴρ, ἀλλὰ καὶ θεμελιωτὴς καὶ ῥυθμιστὴς καὶ νομοθέτης αὐτῆς ὑπῆρξεν· οὐδὲ ἦτο εἰσέτι ἀνεπτυγμένη ὁλόκληρος ἡ ἀκεραιότης τοῦ χαρακτῆρος, ἡ σπανία ἀφιλοκέρδεια, ἡ σύνεσις, ἡ εὐσέβεια, ἡ μετριοφροσύνη, ἑνὶ λόγῳ αἱ ἀρεταὶ δι' ὧν ἐπέλαμψε κατά τε τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος πολίτης τοῦ νέου κόσμου.

Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι, εἰ καὶ θαυμάζομεν τὸν Οὐασιγκτῶνα, εἰ καὶ ἐποθήσαμεν αὐτὸν καὶ ὅτε ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Κανάρης κατεναυμάχουν καὶ ἐπυροπόλουν στόλους, καὶ ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Καραϊσκάκης κατεστρατήγουν πολυάριθμα στίφη ἐχθρῶν, ἀγνοοῦμεν οἱ πλεῖστοι ὅτι οὐχὶ μόνον κατὰ τὰ πεδία τῆς μάχης ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τέχνην τοῦ κυβερνᾶν ὑπῆρξεν ἥρως· ἀγνοοῦμεν ὅτι, καὶ τοι τοιοῦτος ὑπάρξας, βιασθεὶς ἀνεδέχθη καὶ ἐπιμένων ἀπέβαλε τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, εἰδὼς πόσον μέγα καὶ ἐπικίνδυνον τὸ ἐπιχείρημα τοῦ διευθύνειν λαοὺς, καὶ πόσον *λισσὰς πέτρα φιλοκέρτομος* ἡ ἐξουσία.

Ἵνα κατασταθῇ λοιπὸν γνωστότερος εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος *ὁ βίος* τοῦ Οὐασιγκτῶνος, καὶ νὰ ἐξοικειωθῶμεν οὕτω μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀρκτῴας Ἀμερικῆς τοσαῦτα παρασχούσης πρὸς ἡμᾶς ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ εὐεργετήματα, μετεφράσθη ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐκεῖνος ὅστις ἀναγινώσκεται εἰς πάντα τὰ σχολεῖα αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο μυριάκις ἐκδοθεὶς εἰς φῶς· διότι ἐθεωρήσαμεν ἐπωφελέστερον νὰ προσφέρωμεν αὐτὸν ὡς ὑπογραμμὸν ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας ἀρετῆς, καὶ ὡς ἀνάγνωσμα τερπνὸν συνάμα καὶ διδακτικὸν πρὸς τὰ παιδία καὶ τοὺς λοιποὺς φιλαναγνώστας, ἢ πρὸς τοὺς εἰδότας ξένας γλώσσας καὶ δυναμένους νὰ μελετήσωσι τὰς ἐκτενεστέρας καὶ φιλοσοφικωτέρας βιογραφίας τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν Ὁμοσπόνδων Πολιτειῶν.

Ἐξαιτούμενοι δὲ τὴν πρόθυμον συνδρομὴν τῶν ὁμογενῶν ὑπὲρ τῆς ὅσον οὔπω ἀρχομένης τυπώσεως τοῦ βιβλίου πλουτισθησομένου καὶ δι' εἰκονογραφιῶν, δὲν διστάζομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια ἀποβήσεται μείζων, ἐὰν οἱ εὐπορώτεροι θελήσωσι νὰ συνδράμωσι δι' ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀντιτύπων ἅτινα διανεμηθήσονται ἐξ ὀνόματος αὐτῶν πρὸς τοὺς εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα φοιτῶντας παῖδας, καὶ μάλιστα τοὺς ἀριστεύοντας.

Τιμὴ δρ. 2 καὶ 1/2.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

τῆς ἐτησίου γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Κοπενάγῃ βασιλικῆς ἑταιρίας τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου.

—o—

Τὴν 29 Ἀπριλίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, ἡ βασιλικὴ αὕτη ἑταιρεία συνῆλθεν εἰς γενικὴν συνεδρίασιν ἐν τῷ τοῦ Χριστιανοσβούργου ἀνακτόρῳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κλεινοῦ αὐτῆς προέδρου τοῦ καὶ σεπτοῦ τῆς Δανίας βασιλέως *Φρεδερίκου τοῦ Ζ'*. Λαβὼν δὲ τὸν λόγον ὁ ἀξιότιμος αὐτῆς γραμματεὺς καὶ πολυμαθὴς καθηγητὴς Κάρολος Ῥάφνος, ἐξέθεσεν ἐν συντόμῳ τὰς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος πράξεις τῆς ἑταιρείας, περιγράψας καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῆς. Εἶτα παρουσίασε διάφορα περιοδικὰ συγγράμματα συντείνοντα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἑταιρείας, ὡς τὰ χρονικὰ τῆς βορείου ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας, καὶ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἄρκτου. Παρουσίασε δὲ καὶ τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Σβειδιόρνου Βγιλσῶνος ποιητικοῦ λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας βορείου γλώσσης· (Lexicon poeticum antiquea lingua septentrionalis). ἔτι δὲ καὶ πονημάτιον πραγματευόμενον περὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀσσέρβου καὶ Σοβούργου ἀνακαλυφθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας. Ὁ δὲ ἀντιπρόεδρος Κ. Φ. Βεγένερος ἡρμήνευσε, κατ' αἴτησιν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, χάρτην τινὰ γεγραμμένον ἐπὶ ἀρχαίου λίθου τοῦ Νορβαύου καὶ Ἰαιγερκορίου, πλήρη ἀρχαίων Ἀγγλο-Σαξωνικῶν χαρακτήρων (runes).

Ἔγεινε δὲ λόγος καὶ περὶ τῆς κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1853 ἔτους δευτέρας ἐν Φαρευιάρῳ περιοδείας, καθ' ἣν συνελέχθησαν καὶ ἕτερα δημώδη ἄσματα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν παρὰ τῆς ἑταιρείας συλλεχθέντων καὶ κατὰ πατροπαράδοσιν σωζομένων τοιούτων ἀσμάτων· ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν σημειώσεων τῶν κατ' αἴτησιν τῆς ἑταιρείας ἀποσταλεισῶν παρὰ τοῦ αἰδεσίμου Β. Υ. Χαμμερσχαίμβου περὶ διαφόρων τοπικῶν ὀνομάτων καὶ θέσεων τῆς Ἰσλανδίας, συνωδευμένων ὑπὸ ἑπτὰ διαφόρων χωρογραφικῶν πινάκων, ἔνθα σημειοῦνται ἀκριβῶς καὶ ὀνομαστὶ διάφορα ὄρη, λόφοι, βράχοι, κοιλάδες, ῥύακες, κρῆναι, λίμναι, ὕφαλοι, σκόπελοι κτλ. τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος νήσου, ὡς καὶ περὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἐρευνῶν, ἃς ἐπεχείρησαν περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς αὐτῆς νήσου οἱ ἀκάματοι Ἰωάννης Σιγύρδσωνος καὶ Μάγνος Γρίμσωνος, καὶ ἐπὶ τέλους περὶ τῶν διαφόρων ἀρχαίων Γροελανδικῶν τεμαχίων τῶν ἀποσταλέντων ἐσχάτως εἰς τὴν ἑταιρείαν παρὰ τοῦ προλύτου Ῥίγκου διοικητοῦ τῆς νοτείου Γροελανδίας.

Μετ' εὐχαριστήσεως δὲ μανθάνομεν ὅτι ἰδιαιτέρως ἔγεινε πολὺς λόγος μεταξὺ τινῶν μελῶν καὶ περὶ τῆς ἐν Ἰσλανδίᾳ ἐκδιδομένης ὑπὸ τῆς ἐκεῖ φι-

λολογικῆς ἑταιρείας μετρικῆς μεταφράσεως τῶν τοῦ θείου Ὁμήρου ποιημάτων. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο εἰς Ἰσλανδικοὺς στίχους ἤτοι εἰς τὴν ἀρχαίαν Δανικὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον μέτρον τὸ λεγόμενον forn-yrdalag. Καὶ τὴν μὲν Ὀδύσσειαν (Odysseifos Kuœdi) μετέφρασεν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ Σβεῖνδιόρνος Ἐγιλσῶνος ὁ καὶ εἰς πεζὸν λόγον μεταφραστὴς τῆς Ἰλιάδος, τὴν δὲ Ἰλιάδα (Ilions Kuœdi) ὁ ἐφάμιλλος τῷ πατρὶ υἱὸς αὐτοῦ.

Ἰ. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΔΑΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΡΥΣΤΟΥ,

Κατὰ τὰ ἔτη 1205—1470.

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Ὑπὸ Ἀ. Ῥ Ῥ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΑΔ'.)

—o—

Ἐν δὲ τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ (1) διηγεῖται ὁ Μοντάνερ τίς ἦν Βονιφάκιος ὁ ἐκ Βερόνης, καὶ πῶς ἦλθεν εἰς Ἀττικὴν, περιπίπτων ὅμως εἰς πολλὰς ἀπάτας, ἃς θέλω καταδείξει κατωτέρω, καὶ παύεται λέγων· « E axi podets haver entes, de qui fo filla la muller de Nalfonso Fraderich. » Πλὴν τῶν ἄλλων περιέργων πληροφοριῶν ἃς ἀρυόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, διδασκόμεθα ἐξ αὐτοῦ, ὅτι Ἀλφόνσος Φαδρίκος ὁ Ἀραγώνιος, νυμφευθεὶς τὴν (ἐνταῦθα ἀκατονόμαστον) θυγατέρα τοῦ ἐκ Βερόνης Βονιφακίου «Τριάρχου» τῆς Εὐβοίας, κατέλιπε πολλὰ τέκνα· οὕτως ἐξηγεῖται προδήλως καὶ τὸ ἄλλως παράδοξον ὄνομα *Βονιφακίου* ἐξ Ἀραγωνίας, διότι κατ' ἀρχαῖον ἔθος ἐδόθη αὐτῷ, φαίνεται, ὡς πρωτοτόκῳ, τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου του. Ἂν δ' ἐρευνήσωμεν πῶς ὁ ἐκ Βερόνης Βονιφάκιος ἐκτήσατο τὸ τρίτον τῆς Εὐβοίας, ἢ ὀρθότερον τὴν Κάρυστον, μεθ' ἧς συνείχετο καὶ ἡ Αἴγινα, ἀπαντῶμεν ἐν τῇ διηγήσει τοῦ Μοντανέρου περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, ἕνα τῶν μύθων ἐκείνων, καθ' οὓς οἱ δοῦκες τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀχαΐας κατήγοντο ἐκ δύο ἀδελφῶν, υἱῶν τοῦ Δουκὸς τῆς Βραϋμῶνος. Δι' ὃ πρέπει ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῆς πρώτης φραγκικῆς κατακτήσεως, ἐξ ἧς παρατίθημι ἐνταῦθα μόνα ὅσα χρήσιμα πρὸς κατάληψιν τῶν κατὰ τὴν Κάρυστον, ἐπιφυλαττόμενος νὰ πραγματευθῶ ἄλλοτε ἰδίως τὴν ἱστορίαν ταύτην.

(1) L. I. cap. 244. pag. 435—438.

Ὁ πρῶτος κατακτητὴς τῆς Εὐβοίας ἦν ὁ Φλαμανδὸς *Ἰάκωβος ὁ Ἀβένιος*, κυριεύσας τὴν νῆσον ἐκ 1205 ὡς ὑποστράτηγος τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης *Βονιφακίου τοῦ Μονφεράτου*. Ἐν Αὐγούστῳ 1205 (1) διένειμεν οὗτος αὐτὴν εἰς τρία τιμάρια, καὶ παρεχώρησεν αὐτὰ τοῖς φίλοις καὶ συστρατιώταις του, τοῖς Λομβαρδοῖς Ῥαβάνῳ δαλλε Κάρκερη (Ravano dalle Carceri), *Πεκοράρῳ δεῖ Πεκοράρι ἐκ Μερκανόβου* (Peccoraro de' Peccorari di Mercanovo), καὶ *Γιβέρτῳ*, οὗ τὸ ἐπωνύμιον εἶναι ἄγνωστον, ὅστις, ὅμως, ὡς καὶ οἱ ἕτεροι δύω ἦν ἐκ Βερόνης, καὶ ἴσως ἐπίσης κατήγετο ἐκ τῶν δάλλε Κάρκερη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰακώβου, συμβάντα ἐν 1210, ἀντικατέστησεν αὐτὸν ὁ Ῥαβάνος δάλλε Κάρκερη (2), καὶ ἐπιζήσας καὶ τοῖς ἑτέροις, συνήνωσε τέλος πᾶσαν τὴν τῆς νήσου κυριαρχίαν εἰς χεῖράς του. Ἀλλ' ἤδη ἐν 1216, μετὰ τὸν θάνατόν του, διῃρέθη ἐκ νέου ἡ νῆσος εἰς τρεῖς ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας, δι' ἐνεργείας τῆς Ἐνετίας (3). Μέρος κατελείφθη τῇ χήρᾳ τοῦ Ῥαβάνου *Ἰσαβέλλᾳ*, καὶ τῇ θυγατρὶ αὐτῆς; *Βέρθᾳ*· ἦν δὲ τοῦτο τὸ μεσημβρινώτερον μέρος, περιλαμβάνον καὶ τὴν *Κάρυστον*. Ἕτερον μέρος ἐδόθη τῷ *Μαρίνῳ* καὶ *Ῥιζάρδῳ δάλλε Κάρκερη*, υἱοῖς τοῦ Ῥεδονδέλλου, καὶ ἀνεψιοῖς τοῦ Ῥαβάνου· τοῦτο δ' ἦν τὸ μέσον τῆς νήσου, ἐν ᾧ ᾠκοδομήθη καὶ ἡ πρωτεύουσα *Νεγρεπόντη* ἢ *Ἔγριπος*, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Χαλκίδος. Τέλος δὲ τὸ τρίτον καὶ βορειότερον μέρος μετὰ τοῦ *Ὠρεοῦ*, ἐδόθη τῷ *Γουλιέλμῳ* καὶ τῷ *Ἀλβέρτῳ*, υἱοῖς τοῦ προμνημονευθέντος Γιβέρτου ἐκ *Βερόνης*. Προσδιετάχθη δὲ ὅτι θανόντος ἑνὸς τῶν ἓξ ἡγεμόνων, ἡ μερὶς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ περιέλθῃ οὐχὶ εἰς τοὺς φυσικοὺς κληρονόμους του, ἀλλ' εἰς τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ συνάρχοντας. Ἡ διάταξις αὕτη διετηρήθη πιστῶς, καὶ οὕτω βλέπομεν τὴν νῆσον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τριχῇ διῃρημένην εἰς τοὺς ἡγεμόνας τοὺς γαλλιστὶ λεγομένους « les tierciers de Negripont », ἐνίοτε ὅμως ὑποτεταγμένην καὶ εἰς 4, 5 ἢ 6 ἄρχοντας. Τὴν τιμαριωτικὴν κυριαρχίαν μετεβίβασεν ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἀμέσως εἰς τὸν αὐθέντην τοῦ Μωρέως (4), καὶ βεβαίως ἐπεκυρώθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου, ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῆς *Ῥαβεννικῆς* ἐν ἔτει 1210, καθ' ἣν διετάχθησαν αἱ συγκεχυμέναι ὑποθέσεις τοῦ ἐφημέρου βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ τρίαρχοι ἔλαβον τὰ δικαιώματα πατρικίων τῆς αὐθεντίας Ἀχαΐας, περὶ ὧν δικαιωμάτων ἐξηγεῖται ἡ νομοθεσία τῆς Ῥωμανίας (1), καὶ ἐξεπλήρωσαν πιστῶς τὰ τῆς ὑποταγῆς καθήκοντα, διότι ἐπὶ τῆς κατακτήσεως τοῦ Ἀκροκορίνθου, τῆς Ναυπλίας καὶ τῆς Μονεμβασίας, ἀπαντῶνται ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ κυριάρχου των (2). Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀνεφύησαν περιστάσεις, συνταράξασαι μέχρι τέλους τὴν σύμπνοιαν ταύτην· διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1209 εἶχεν ὡς ἡ Κωνσταντινούπολις, οὕτω καὶ ἡ Ἐνετία ἐν Εὐβοίᾳ ἴδιον Βαΰλον ἢ τοποτηρητὴν (3), κατ' ἀρχὰς προωρισμένον νὰ ὑπερασπίζηται τὰ ἐμπορικὰ δικαιώματα τῆς Ἐνετίας, καὶ ἐν ἀμφισβητήσεσι μεταξὺ αὐτῶν νὰ δικάζῃ. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἤρχισεν ἀναμιγνύμενος εἰς τὴν τῆς νήσου διοίκησιν, καὶ κατέλαβε θέσιν ὅλως διῃρουμένην ἀπέναντι τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀχαΐας. Τέλος δ' ἀφ' οὗ ἀπεσβέσθη ὁ ἄρρην κλάδος τῶν Βιλλαρδουΐνων τῆς Ἀχαΐας, καὶ ὁ τόπος ἐκυβερνᾶτο μακρόθεν ὑπὸ ἡγεμόνων ἐχόντων ἢ καὶ μὴ ἐχόντων δικαίωμα, βαθμηδὸν διελύθη ἐντελῶς ὁ δεσμὸς τῆς κυριαρχίας. Διαπραγματεύσεις ἤρχισαν ἔκτοτε περὶ παραχωρήσεως τῆς νήσου εἰς τὴν Ἐνετίαν (4), καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ ἰσχυρὰ δημοκρατία τὴν κατέλαβεν ἐντελῶς, καὶ εἴτε διπλωματικῶς εἴτε διὰ τῆς βίας, οὐδετέρωσεν ἐντελῶς τὴν ἰσχὺν τῆς ἐπὶ πολὺ ἔτι διαμεινάσης τριαρχίας. Ἡ τοιαύτη σύγκρουσις μεταξὺ Ἐνετίας καὶ Ἀχαΐας ἐφάνη ἐν ἔτει 1254, ὅταν ὁ φιλοπόλεμος αὐθέντης *Γουλιέλμος Β' ὁ Βιλλαρδουΐνος* (1246—1277), μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀτέκνου συζύγου του *Καραντάνας* (ἥτις ἦν ἀναμφιβόλως αὐτὴ ἡ θυγάτηρ τοῦ Ῥαβάνου *Βέρθα*), ἠθέλησε νὰ οἰκειοποιηθῇ τὸ αὐτῇ ἀνῆκον τῆς Εὐβοίας μέρος. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντέστησαν οἱ ἄλλοι τῆς Εὐβοίας ἡγεμόνες, ὁ *Ναρζότος δάλλε Κάρκερη*, οἱ υἱοὶ τοῦ Μαρίνου, καὶ ὁ προμνημονευθεὶς *Γουλιέλμος ὁ Βεγκαῖος*. Διάδοχος τῆς Βέρθας ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ νεωτέρα αὐτῆς ἀδελφὴ Γραπέλλα (5). Αὕτη δὲ εἶχε νυμφευθῆ τὸν ἱππότην *Ὄθωνα τὸν Κικόνσιον* (Othon de Cicons), ἐν Franche Comté, συγγενῆ τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις προγενεστέρως ἤδη εἶχε λάβει παρὰ Βιλλαρδουΐνου ὡς τιμάριον τὸ φρούριον τῆς Καρύστου, χωρὶς ὅμως διὰ τοῦτο ν' ἀποκτήσῃ δικαίωμα εἰς ἡγεμονίαν μερίδος τινὸς τῆς νήσου, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους δευτεροτόκους τοῦ οἴκου Κάρκερη. Κατεῖχε δὲ ἁπλῶς τὸ φρούριον ὡς τιμαριώτης τῆς γυναικαδέλφης του Βέρθας, καὶ ἐμμέσως, τοῦ αὐθέντου τῆς Ἀχαΐας. Ἤδη ἐν ἔτει 1250 κατεῖχε τὴν Κάρυστον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ ἐν Δεκεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους χρονολογεῖ ἐκ τῆς νήσου ταύτης (6) ἔγγραφον δωρητήριον κληροδοτημάτων εἰς τὸ ἐν Γαλλίᾳ μοναστήριον Βαλλεβῶ, τὸ περιέχον τοὺς τάφους τῶν προγόνων του. Τοῦτο λοιπὸν τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς τῷ ἠφισβήτησεν ὁ αὐθέντης Γουλιέλμος Β'., ὑπὸ μηδαμινὴν πρόφασιν προσεκάλεσε τὸν Ναρζότον καὶ τὸν Γουλιέλμον εἰς τὴν αὐλήν του, τοὺς συνέλαβε (1), καὶ ἐκινήθη πολεμικῶς κατὰ τῆς νήσου, ἀψηφήσας τὸν ἀφορισμὸν τῆς Ῥώμης. Ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἀντέστη ὁ Βαΰλος τῆς Ἐνετίας, Πάολος Γραδενίγος, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐξερράγη σφοδρὸς πόλεμος μεταξὺ Ἐνετίας καὶ Βιλλαρδουΐνου. Τότε Γουΐδος Α'., ὁ μέγας Κὺρ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ὃ συγγενὴς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καρύστου, ἠρνήσατο μετὰ τῶν λοιπῶν ἱππότων τῆς μέσης Ἑλλάδος ὑποταγὴν πρὸς τὸν κυριάρχην του, ὅστις, πανταχόθεν πιεζόμενος, ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῦ. Οὗτοι δὲ, τὴν 22 Ἰανουαρίου καὶ τὴν 14 Ἰουνίου, τοῦ ἔτους 1256 (2), ὤμωσαν πίστιν εἰς τὴν δημοκρατίαν, καὶ μετὰ δύω ἔτη ἐπανέλαβον τὸν ὅρκον τοῦτον (3), καὶ ὑπεσχέθησαν συγχρόνως νὰ πολεμήσωσιν ἐκθύμως κατὰ τοῦ Βιλλαρδουΐνου (facere vivam guerram). Καὶ οὗτος μὲν ἐθριάμβευσεν εἰς Καρίδι κατὰ τοῦ ἐπαναστάτου ἡγεμόνος τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἡ Ἐνετία ἐξηκολούθησεν ἀνενδότως τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ τότε αἰφνιδία ἐπῆλθε καταστροφὴ κατὰ τῆς φραγκικῆς ἐν Ἑλλάδι κυριαρχίας, ὅτε ἐν ἔτει 1261 ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνεκτήσατο τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ δύω τῆς Εὐβοίας ἡγεμόνες (4) μετὰ τῶν λοιπῶν ἱππότων τῆς φραγκικῆς Ἑλλάδος, μάτην ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπικουρίαν τῆς Ἐνετίας· καὶ μετ' οὐ πολὺ κατετροπώθη ὁ Βιλλαρδουΐνος ἐν Καστορίᾳ, καὶ ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατηγῶν (5). Τὸ μέγα τοῦτο συμβὰν ἐπεράτωσε τὰς ἐν Εὐβοίᾳ διαφωνίας, διότι, ἐλευθερωθεὶς ὁ ἡγεμὼν, ἐπαύσατο πάσης ἀπαιτήσεως εἰς μερίδα τοῦ τόπου ἐκείνου, ἡ δ' Ἐνετία τῷ ἀφῆκε τὴν τιμὴν τῆς ὑπερτάτης κυριαρχίας. Τὴν 14 Μαρτίου 1262 (6), συμπράξει τῆς Ἐνετίας, οἱ τριαρχοι τῆς νήσου, ἡ *Γραπέλλα δάλλε Κάρκερη*, ὁ *Ναρζότος δάλλε Κάρκερη* καὶ ὁ *Γουλιέλμος ἐκ*

(1) Τὴν χρονολογίαν ταύτην ἐξάγουσιν ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων τὰ Annali Veneti. T. I. fol. 77. (Cod. Forcarin. Vindob. 6239), πραγματευόμενα καὶ ἐν fol. 130—131 περὶ τῆς ἀτονομῆς τῶν 1216.

(2) Du Cange, Histoire de l'empire de Constantinople sous les empereurs Français. 2 édit. par Buchon. Paris. 1826. 8. T. I. pag. 56.

(3) Liber Albus, fol. 100—104. Patti Lib. IV. fol. 300—303; Lawrentii de Monacis Chronicon Lib. VIII. pag. 144 (ed. Flamin. Cornelius. Venetiis. 1753. 4).

(4) Le livre de la Conqueste etc. (ed. Buchon) pag. 102. Βιβλίον τῆς Κογκέστας (ed. Buchon. 1845) στ. 226, 230, 1859. σελ. 59, 60, 118.

(1) Canciani Leges barbarorum. Venetiis, 1785. fol. T. III. pag. 493—534. Ἴδε ἰδίως Titt. 43 καὶ 94.

(2) Livre de la Conqueste, pag. 87 καὶ 89. Βιβλ. 9. κουγκστ. 1470 καὶ 1565. σελ. 104. καὶ 108.

(3) Liber Albus, fol. 92—94. Patti Lib. 1. fol. 188 καὶ 191. Lib. II. fol. 210—213. Codex Travisanus Nr. CLX—CLXI.

(4) Commemtriali Lib. I. fol. 558, 560 καὶ 562.

(5) Moscardo, historia di Verona. Voron. 1668. 4 pag. 549—150.

(6) Τὸ ἔγγραφον φέρει· Et ce fut fait à Aigrepont en ma maison. Cartulaire de Bellevaux, Régistre de Franche-Comté. T. IX. fol. 596. (Archives de l'Empire Français), ἐν Buchon, hist. des conquêtes etc. Paris. 184·. T. I. pag. 250.

(1) Dandolo X. T. 3. Sanudo ἐν Muratori T. XXII, pag. 560. Navagero αὐτόθι. T. XXIII. p. 997—998. Laurentius de Monacis pag. 150. Caroldo Chronica (Cod. Foscarin. Nr. 6153) fol. 85. Dan. Barbaro Cronica (Iod. Foscarin. N. 6173) fol. 150. Annali Veneti T. II. (cod. Foscarin. Nr. 6240), εἰς τὰ ἔτη 1255 καὶ 1256

(2) Lib. Alb. fol. 64 καὶ 105. Patti, T. I. fol. 189—191. Iod. Travis. N. CXC.

(3) Lib. Albus, f. 104 καὶ 106. Patti L. IV, f. 306—309, καὶ πρωτότ. ἔγγρ. εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Βιέννης.

4) « Cum nobilibus viris G. et Narjoto dominatoribus in Nigroponte. » Pacta Ferrariæ fol. 58. Χειρόγρ. ἐν Ἐνετίᾳ· ἐκδοθὲν ἐν ὑποσημειώσει τοῦ Livre de la conqueste, pag. 245.

(5) Τὸ νεοελληνικὸν χρονικὸν ἀπαντᾶται λέγον ὅτι τὸν Γουλιέλμον ἐδοήθουν οἱ τρίαρχοι τῆς Εὐβοίας· βιβλ. 1. Κογκ. στ. 1756 καὶ 2305. σελ. 115 καὶ 134. Μόνον συγγενής τις αὐτῶν, ὁ Λέων δαλλε Κάρκερη συνεμάχει μετὰ τοῦ κυριάρχου του, ὡς φαίνεται ἐν Cod. Vindob. Braydan. Nr. 350 (Pacta Ferrariæ fol. 74.

(6) Ἔγγραφον τῆς 11 Μαΐου 1275 (ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ναρζότου) ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Βιέννης.

Βερόνης, συνωμολόγησαν μετὰ τῆς Ἀχαΐας εἰρήνην, ἣν ἐπεκύρωσεν ἡ Βενετία, τὴν 16 Μαΐου (1). Ἡ Γραπέλλα καὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς, ὅστις ἐν ταῖς διακηρύξεσι τοῦ ἔτους 1256 καλεῖται « Odo de Zuchono » (2), διετήρησαν τὴν Κάρυστον. Ὁ Ὄθων, ὡς πολλοὶ ἄλλοι τῶν πλουσίων τιμαριωτῶν, ἐδάνεισεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Βαλδουΐνον Β΄., ἐπικαλεσάμενον τὴν βοήθειάν του, 9000 ὑπέρπυρα, ἀντὶ πολυτίμων ἐνεχύρων. Ὅταν δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐφυγαδεύθη τῆς πρωτευούσης του, καὶ ἐφιλοξενήθη ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀθήναις, παρὰ Γίδῳ τῷ Α΄., ὅστις εἶχεν ἐπανέλθει ἐκ Γαλλίας, λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ἁγίου τὸν τίτλον δουκὸς, τότε ἐκήρυξεν ὅτι τὰ ἐνέχυρα ταῦτα μένουσιν ὡς κτήματα τοῦ Ὄθωνος· καὶ ἐν Μαρτίῳ 1263 βλέπομεν τῳόντι ὅτι ἓν τῶν ἐνεχύρων τούτων, πολυτίμως δεδεμένον ἅγιον λείψανον, 300 ὑπέρπυρα τιμώμενον, ἐπρόσφερεν ὁ Ὄθων εἰς τὸ ἐν Γαλλίᾳ μοναστήριον Citeaux (3). Ἐνταῦθα τὸν εὑρίσκομεν τὸ ἔσχατον μνημονευόμενον. Υἱὸς εἶχε γεννηθῆ αὐτῷ Σιεγβὶν (Siegwin) ὁ Καρύστιος (4), ἀποθανὼν πολὺ πρὸ τοῦ πατρός του. Τῷ ἔμεινε δὲ μία μόνον θυγάτηρ, ἡ *Ἀγνὴ δε Κικονσία* (Agnés de Cicons) (5). Πιθανῶς ἐν ἔτει 1264 ὑπεστήριζε τὸν ποτὲ ἀντίπαλόν του Γουλιέλμον Β΄., κατὰ τῶν ἐν τῇ Λακωνικῇ ἐπικειμένων Ἑλλήνων (6), καὶ ἦν ἀναμφιβόλως εἷς τῶν τριαρχῶν τῆς Εὐβοίας, οἵτινες ἐν ἔτει 1278 ὑπερασπίσθησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των κατὰ τοῦ Βαΰλου τῆς Ἀχαΐας, Οὔγου τοῦ Ρουσσὼ ἐκ Σουλλύου (Hugo le Rousseau de Sully) (7). Ἐν τοῖς ἐγγράφοις ὅμως τῶν καιρῶν ἐκείνων, τὸ ὄνομά του οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται. Ἡ θυγάτηρ του κατὰ τὸν Μοντανέρον, ἔμεινεν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ἦν δὲ αὕτη μία τῶν πλουσιωτέρων ἐπικλήρων τῆς Ἑλλάδος, διότι ὁ μὲν πατήρ της τῇ κατέλιπε 13 φρούρια ἐπὶ τῆς στερεᾶς, ἡ δὲ μήτηρ της μεγάλην βαρονίαν ἐπὶ τῆς Εὐβοίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐφάνη εἰς τὴν αὐλὴν Γουλιέλμου τοῦ Α΄., δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν (1275—1286) ὁ ἱππότης *Βονιφάκιος ἐκ Βερόνης* (8), εἰς οὗ τὴν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν μεγάλους ἀποδίδει ὁ Μοντάνηρ ἐπαίνους. Ἦν υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου τοῦ ἐκ Βερόνης, τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος ἡγεμόνος τοῦ Ὠρεοῦ, καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἑλένης τῆς Μονφεράτης (9), ἥτις ἔφερεν εἰς τὸν ἄνδρα της τὸ κενὸν μεῖναν βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθησαν, ἐκτὸς μιᾶς θυγατρὸς, τῆς Ἀγνῆς, νυμφευθείσης συγγενῆ τινα τῆς οἰκίας, τὸν *Γαετάνον δάλλε Κάρκερη*, τρεῖς υἱοί, ὁ Κονράδ, ὁ Φραγκίσκος καὶ ὁ Βονιφάκιος (1), ἐπώνυμοι τοῦ πάππου τοῦ Βονιφακίου Δ΄., τοῦ Μονφερράτου (1225—1254). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, τελευτήσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν αἰχμαλωσίᾳ, κατὰ τὸ ἔτος 1265, ἐδόθη τῷ Βονιφακίῳ, ὡς τῷ ὑστεροτόκῳ υἱῷ, μικρὸς καὶ ἄσημος κλῆρος. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ζῇ ἐκ τοῦ ἐλέους τῶν ἀδελφῶν του, ἐπροτίμησε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν τότε ἐξάκουστον διὰ τὴν ἱπποτικὴν καὶ λοιπὴν αὐτῆς λαμπρότητα. Ἐνταῦθα ὁ δοὺξ Γουλιέλμος ὁ Α΄., ἐκτιμήσας τὴν γενναιότητα καὶ τὴν φρόνησίν του, τῷ ἐχορήγησε πᾶσαν εὐγνωμοσύνην. Ἔτι δὲ μᾶλλον ηὔξησεν ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Γουλιέλμου, τοῦ νέου Γουΐδου Β΄., τοῦ ἐσχάτου ἀπογόνου τῆς οἰκίας τῶν Δελαρόσων. Αὐτῷ κατὰ προτίμησιν ὅλων τῶν ἄλλων ἱππότων, ὅσοι ἐκόσμουν τὴν αὐλὴν τοῦ Γουΐδου κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, καθ' οὓς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Μοντάνηρ καὶ ὁ Βιλλάνης, οἱ ἱππόται τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ λαμπρότεροι τῶν ἱππότων τῆς οἰκουμένης, αὐτῷ ἀπεδόθη ἡ τιμὴ νὰ ξιφοτυπήσῃ ἱππότην τὸν κύριόν του ἐν ἔτει 1292. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τούτου τῷ ἐχάρισεν ὁ Γουΐδος πλείονα κτήματα ἔν τε Ἀττικῇ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ κλήρου τῆς μητρός του Ἑλένης Ἀγγελο-Κομνηνῆς, τῷ ἔδωκε τὸ Γαρδίκι καὶ τὸ Σελιζίρ ἐν Φθιώτιδι. Εἰς σύζυγον δὲ τῷ ἔδωκε τὴν Ἀγνὴν Κικονσίαν, κληρονόμον τῆς Καρύστου καὶ τῆς Αἰγίνης, ὥστε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἔγινεν ὁ Βονιφάκιος εἷς τῶν ἐπισημοτάτων βαρόνων τῆς Ἀττικῆς, καὶ προσεκτήσατο μέγα μέρος τῆς Εὐβοίας. Κατὰ τὴν ἐν 1301 ἐκστρατείαν τοῦ Γουΐδου Β΄., εἰς Θεσσαλίαν (τότε καλουμένην δουκίαν Νέων Πατρῶν), ὁ Βονιφάκιος τὸν παρηκολούθησε (2)· λέγει δ' ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ Γαλλικοῦ « Βιβλίου τῆς κατακτήσεως », ὅτι τὸν δοῦκα ὑπήντησεν ὁ Βονιφάκιος ἐκ Βερόνης (3), « εἷς τῶν εὐγενῶν ἱππότων τῆς νήσου Εὐβοίας, ὅστις εἶχε παρὰ τοῦ δουκὸς δύω φρούρια εἰς τιμάριον, καὶ ὅστις τῷ ἦτον ὁ προσφιλέστερος τῶν βαρόνων. » Εἰς τὴν περίφημον ἐν Κορίνθῳ συνέλευσιν ἐν ἔτει 1303 ἐνεφανίσθη καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐβοίας (4). Ἐν τοῖς ἀττικοῖς ἐγγράφοις τῶν ἐτῶν 1305 καὶ 1309, ἅτινα ἄλλοτε διετηροῦντο ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς πόλεως Μὸνς, ὑπογράφεται ὡς « Sire de Cariste et Gardice » (5). Ἔν τινι δὲ περιερ-

(1) Lib. Alb. fol. 98—100.

(2) L. I. « usque ad domum domini Odonis de Zuchono. »

(3 Ducanye l, 1. T. I. p. 366.

(4) « Possessiones, quæ fuerunt nobilis viri Sivini de Chariste. » Lib. alb. f. 9812. Καὶ τὸ πρωτότυπον ἔγγρ. τῆς 14 Μαρτ. 1262.

(5) Buch. Hist. etc. T. I. p. 250—251.

(6) Liv. de la conq. p. 160. Βιβλ. 9. κουγκ. στ. 3286, σελ. 168.

(7) L. de la Conqu. p. 260. Βιβλ. 9. Κογκ. στ. 65 79. σελ. 285.

(8) Muntaner, 1. I. cap. 244. p. 435—438.

(9) Innocentii papæ IV. cap. T. I. 636 ἐν Raynaldi.

(1) Histoire nouvelle des anciens ducs et autres souverains de l'Archipel (par Jauger de Tarillon). Paris, 1699. 12. p. 129. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι σπανιώτατον, καὶ οὐδόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πηγή, διότι ἡ χρονολογία ἐν αὐτῷ εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη, καὶ διότι ἐφευρίσκει καὶ διηγεῖται ἄπειρον πλῆθος μύθων.

(2) L. de la Conq. p. 407—408.

(3) « Monseignor Boniface de Veronne un des nobles chevaliers de l'isle de Negripont qui tenoit du duc deux Chastiaux et l'avoit plus chier que baron que il enst. » L. de la cong. p. 415.

(4) L. de la conq. p. 465.

(5 St. Génois, droits primitifs etc. T. I. p. CCXV. καὶ CCCXXXIIICCCXXXV. Archives de Mons. Layette B. 18· E. 25, 58 καὶ 52.

γοτάτῳ ἐγγράφῳ τοῦ ἔτους 1311, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν τότε ἐπισήμων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης σημειοῦται ὡς « Ser Bonifacius de Verona, dominator Caristi et Gardichie, Selizirij et Egne » (1). Ἀποθανόντος δὲ τοῦ δουκὸς Γουΐδου εἰς τὰς ἀγκάλας του, ὁ Βονιφάκιος διώκησε τὴν Ἀττικὴν, μέχρις οὗ ἦλθεν ὁ νέος δοὺξ Βάλθηρ ὁ Βριέννιος, ὃν καὶ πιστῶς παρηκολούθησεν εἰς τὴν ἐναγώνιον μάχην τοῦ Κηφισοῦ, ἐν ᾗ ἐφονεύθη ὁ κυριάρχης του, ἡ δ' Ἀττική, « ἡ χαρὰ τῶν Λατίνων » (2), παρεδόθη εἰς τὴν Μεγάλην Καταλονικὴν ἑταιρίαν. Κατὰ Μουντενάρον (3), ὃν ὅμως ἀναιροῦσιν ἔγγραφα τοῦ Βιενναίου ἀρχείου, τὴν ἡμέραν ἐκείνην διέφυγον τὸν θάνατον μόνον δύω ἱππόται, ὁ *Ρογέρος Δεσλάουρος* (Roger Deslauro) καὶ ὁ *Βονιφάκιος ἐκ Βερόνης*. Τοῦτον ἠθέλησεν ἡ ἑταιρία νὰ δεχθῇ ὡς ἀρχηγόν της μετὰ τὸν τραγικὸν τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς θάνατον. Ἀλλ' αὐτὸς ἀπέφυγε τὴν τιμὴν ταύτην, συνετάχθη ὅμως μετὰ τῶν κατακτητῶν οἵτινες, ὡς προεῤῥέθη, ἔταξαν προσωπικῶς τὸν Δεσλάουρον ὡς διοικητὴν τῶν νέων των κτήσεων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀπευθύνθησαν οἱ Καταλῶνιοι πρὸς τὸν Κυριάρχην των, τὸν Βασιλέα τῆς Σικελίας, Φρεδερῖκον Β΄. ὅπως τοῖς πέμψῃ ἐκ τοῦ οἴκου ἀρχηγὸν καὶ Δοῦκα. Ὁ Βασιλεὺς ἐξελέξατο πρὸς τοῦτο τὸν δεύτερον υἱόν του *Μαργρέδον*, καὶ ὡς ἐπίτροπος αὐτοῦ ἐξελέγη κατ' ἀρχὰς *Βερεγκὰρ ὁ Ἐστανυὸλ*, μεθ' οὗ τὸν θάνατον, ἐν ἔτει 1314 ἐπέμφθη ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Βασιλέως, Ἀλφόνσος ὁ Φαδρίκος. Ἐν τῷ ἅμα ἐσφενδονίσθησαν ἀφορισμοὶ κατὰ τῶν αὐθαδῶν λῃστῶν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὲρ τὸ Ἰόνιον πέλαγος· ἀλλὰ καὶ ὁ Φρεδερῖκος καὶ ὁ υἱός του ἠψήφησαν τοὺς κεραυνοὺς τούτους.

Μόνη δ' ἡ Ἐνετία, συμφέρον πρὸς τοῦτο καὶ ἐξ αἰτίας τῶν Εὐβοϊκῶν αὐτῆς κτήσεων ἔχουσα, ἐφάνη θέλουσα νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς παπικὰς διαταγάς. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἑταιρίας συνεδέθη στενώτερον ὁ Βονιφάκιος, καὶ τοῦτο ἐπέφερε συγκρούσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐνετίας. Οὕτως ἐν ἔτει 1313 (4) ἠρνήθη νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν σύστασιν Εὐβοϊκοῦ στόλου, ἀπῄτησεν, ἄνευ δικαιώματος, Ἰουδαίαν τινα, ὡς ἰδίαν του δῆθεν δούλην, καὶ ἐπέτρεψε νὰ λεηλατήσωσιν οἱ κάτοικοι « cujusdam insulæ » ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένης, βεβαίως τῆς Αἰγίνης, πλοῖον ἔχον ἐρεβίνθων φορτίον, καὶ ἀνῆκον τῷ Ἐνετῷ Ἰακώβῳ Βουτιλλάρου. Μάτην ἐζήτησεν ἀποζημίωσιν ὁ Βαΰλος Λουδοβίκος Μοροζίνης· δι' ὃ ἀντεξεδικήθη κατὰ τῶν κτημάτων αὐτοῦ. Ὁ *Ἀνδρέας Κορνάρος*, κτήτωρ τῆς νήσου *Σκαρπάτου* (Καρπάθου), καὶ δι' ἐπιγαμίας τῆς ἡμισείας κομητίας Βοδονίτζης, καὶ τοῦ ἕκτου τῆς Εὐβοίας, ἐπροστάθησε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς Ἐνετίας ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς κτήτορας τῆς νήσου, οἵτινες ἦσαν ὁ Ἰωάννης δε Νοϋέρος ἐκ Μασίου (J. de Noyer de Masi), ὁ Βαρθολομαῖος Α (Β) Γίζης, καὶ ὁ Πέτρος δελλε-Κάρκερη. Διὰ τοῦτο πόλεμος ἐξερράγη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βονιφακίου. Ἐν 1319 ἐπῆλθεν ἀνακωχὴ (1), καθ' ἣν ὁ Βονιφάκιος διῆλθε μετὰ διαχιλίων τοὐλάχιστον Καταλωνίων τὴν περίφημον *Μαύρην* λεγομένην *γέφυραν* (2), καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ Ἐνετία δὲν εἶχε τότε στρατὸν ἱκανὸν ἐκεῖ πρὸς ἀντίστασιν. Μάτην ἔγραψε τὴν 20 Μαρτίου ἡ *Μαθίλθη ἐξ Ἐνεγὼ* (Mattilde de Hennegau), ὡς κυριάρχις τῆς νήσου, καθ' ὃ ἡγεμονὶς τότε τῆς Ἀχαΐας, πρὸς τὸν Δόγην Ἰωάννην Σοράντζον, ἐξαιτουμένη νὰ διατάξῃ αὐτὸς τῷ Κορνάρῳ τὴν παῦσιν τῆς ἀνακωχῆς. Ἡ ἐπιῤῥοὴ πᾶσα τῆς Ἐνετίας διέτρεχε τὸν μέγιστον κίνδυνον· ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Βονιφακίου τὴν ἔσωσε, διότι ἔριδες μεταξὺ τῶν κληρονόμων του ἐνεψύχωσαν τὴν δημοκρατίαν. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἀγνῆς τῆς Κικονσίας, ἀπέκτησε δύω τέκνα, ἕνα υἱὸν *Θωμᾶν*, καὶ μίαν θυγατέραν *Μαρίαν* (συνήθως *Μαρούλλαν* καλουμένην). Ταύτην δ' ἐνύμφευσεν ὁ πατήρ της, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του μετ' Ἀλφόνσου Φαδρίκου ἐξ Ἀραγῶνος, τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀθηνῶν (3). Ταύτῃ δὲ ἐδόθη ἡ Κάρυστος, ἀδικηθέντος τοῦ ἀδελφοῦ της, διότι ὁ σύζυγος της ἦτον ὁ ἰσχυρότερος. Τοῦ φρουρίου τὸ τιμάριον ἔλαβεν ὁ Ἀλφόνσος, παρὰ τοῦ Ἰωάννου δὲ Νοϋέρου τοῦ ἐκ Μεσίου, ὅστις ἦν ὁ ἄρχων τοῦ τριτημορίου τῆς νήσου, ἐν ᾧ ἔκειτο καὶ ἡ Κάρυστος. Ὁ δὲ Θωμᾶς, εἰς ὃν ἐδόθησαν ἄσημα μόνον τιμάρια, ἀνεγνώρισε μὲν τὴν ἀδελφήν του ὡς ἡγεμονίδα τῆς Καρύστου καὶ τῆς παρακειμένης *Λαρμίνης*· ἀλλὰ παντὶ σθένει ἐπροσπάθει διὰ βοηθείας τῆς Ἐνετίας ν' ἀποβάλῃ τῶν κτήσεων τούτων τὸν γαμβρόν του. Οὕτως ἐξερράγη ἐν ἔτει 1317 σφοδρὸς πόλεμος (4) μεταξὺ Θωμᾶ καὶ Ἀλφόνσου, μεταξὺ Ἐνετίας καὶ Ἀθηνῶν διότι ἀφ' οὗ ὁ τελευταῖος Δοὺξ *Μαργρὲδ* ἀπέθανεν ἐν Τραπανίῳ ἄτεκνος τὴν 9 Νοεμβρίου 1317 (5), ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν ἔμεινεν ἐν τούτοις εἰς τὸν Ἰνφάντην Ἀλφόνσον· Ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΒ ἐπετίμησεν αὐτὸν αὐστηρῶς, διότι ἡ κτῆσις τῆς Καρύστου καὶ τῆς Λαρμίνης ἀνῆκε δικαιωματικῶς τῷ γυναικαδέλφῳ του (6), καὶ

(1) Patti Lib. III, fol. 120. Κακῶς δὲ γράφεται «Egue. »

(2) Giov. Villani Lib. VIII, c. 51 ἔκδοσ. Dragomanni (Firanze. 1845. 8) T. II. p. 55.

(3 L. I. cop. 240. p 429—431· Durenge 1. I. T. II. p. 449 καὶ 453.

(4) Commem. L. I. f. 462.

(1) Commem. L. II. f. 10: « que pour la descordance qui ha heste antre messer Andren Cournair et messer Boniffase de Verone et pour les parties, qui aut este entre Vastre Bail de Negrepont, et messer Andrica Cournair a fait Paix, et a cort alla Compagne des Castellains, qui sunt en Ducaume de Staines, et le1 ha mis dedans le Cite de Negrepont touz ceus della Compaigne a Cheval et a pie plus de dus milla. »

(2) Εὔριπος. Egripo, Negripo, Negreponto.

(3 L. de Monacis liv. VIII. p. 1.4. Ducange, 1. I. T II. p. 199. Κατὰ λάθος λέγει ὁ Σαβέλλιος (Dec. 1. Lib. IX. p. 169), καὶ ἐν Ἐνετικὸν χρονικὸν, ἄλλως καλῶς συνηρανισμένον, (lod. Forcarin. N. 6253, f. 211), ὅτι ἡ Ἐνετία ἐπολέμησε τὸν Βονιφάκιον, ὡς συνταχθέντα μετὰ τῶν Παλαιολόγων. Ἴδ. καὶ Zurita 1. 1. T. II. f. 17.

(4) Navagoro ἐν Muratori scriptores etc. T. XXIII p 1022.

(5) Chronicon Siviliæ anongm. cap. 72. ἐν Muratori. T. X. p. 865.

(6) Commem. L. II. f. 99 καὶ 105.

τὸν κατηγόρησεν, οὐχὶ ἀδίκως, ὅτι συνωμολόγησε δεσμὸν μετὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες πρὸ χρόνων ἤδη ὑπηρέτουν ἐν τῇ ἑταιρίᾳ. Ὁ Βαΰλος Φραγκῖσκος Λάνδολος προφασισθεὶς λεηλασίαν πλοίου, ἔλαβεν ἀντεκδίκησιν (1). Εἰς δὲ τὴν πρεσβείαν αὐτοῦ, ἀπήντησεν ὁ Ἀλφόνσος τὴν 18ην Ἰουν. 1318, ὡς ἂν οὐδὲν ἐγνώριζεν περὶ τούτου (2), ὅτι αὐτὸς οὐδόλως ἔσφαλεν, ὡς καὶ οὐδέποτε θὰ ἐπέτρεπε τοιοῦτόν τι τοῖς ἄλλοις. « Διότι γέγραπται· ὅτι ὁ θέλων νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοῦ φίλου του, ζητεῖ πάντοτε πρόφασιν. *Ἡμεῖς*, τὴν εἰρήνην φιλοῦντες, θέλομεν ἀνακωχὴν καὶ ἡτυχίαν μεθ' ὑμῶν καὶ τῶν ὑμετέρων. Ἀλλ' ἂν ἐκ μέρους *ὑμῶν*, ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, γίνῃ ἄδικόν τι πρὸς ἡμᾶς, (εἰ καὶ παρ' ὑμῶν προσδοκῶμεν δικαιοσύνην, ἀγάπην καὶ ὀρθὴν κρίσιν), θέλει δυσαρεστήσει μεγάλως ἡμᾶς καὶ τὸν Θεὸν, καὶ ἔσται προφανὲς τοῖς ἀνθρώποις· *διότι* ἡ ὑμετέρα φρόνησις θέλει σκεφθῇ ὅτι τοῦ πολέμου ἡ ἔκβασις εἶναι ἀσταθὴς καὶ ἀμφίβολος, καὶ οἷόν ἐστι τὸ ῥηγνύειν τοιαύτην καὶ ἐπὶ τοιοῦτον μακρὸν χρόνον μεταξὺ ἡμῶν διαρκέσασαν φιλίαν. » (3). Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη διακήρυξις ἐξῆψεν ἔτι μᾶλλον τὸν πόλεμον. Συγχρόνως ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλφόνσου, Φρεδερῖκος ὁ Β', βασιλεὺς τῆς Σικελίας, ἔπεμψε πρέσβεις εἰς Ἐνετίαν (4), ἵνα ἀποδείξωσι τὸ δίκαιον τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ, αἵτινες ἄλλως τε ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν τιμαριωτῶν τῆς Εὐβοίας, Ἰωάννου τοῦ Μεσίου καὶ Πέτρου δαλλε-Κάρκερη. Οἱ αὐτοὶ δ' ἐδικαιολόγησαν ὅσα ὁ Ἀλφόνσος ἔπραξεν ὡς αὐθέντης τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐνετίας ὑπερασπιζομένων. Οἱ πληρεξούσιοι τοῦ βασιλέως, ὁ δικαστὴς Βαρθολομαῖος δε παραγρόνος, καὶ ὁ Νοτάριος Θωμᾶς δὲ Μάουρος ὑπεσχέθησαν ἀποζημίωσιν τῆς προσγενομένης βλάβης (5). Ἀλλ' ἡ Ἐνετία ἀπήτει παράδοσιν τῆς Καρύστου καὶ τῆς Λαρμίνης, καὶ ἤθελε μετὰ ταῦτα νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν μέχρι τῆς 1 Ἀπριλ. τοῦ ἑπομένου ἔτους (6). Καὶ τῷ ὄντι συνωμολογήθη αὕτη κατὰ τὴν 9 Ἰουν. 1319 (7). Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἶναι σπουδαιότερον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν· δι' αὐτῆς δ' ἔμεινεν ἡ Κάρυστος προσωρινῶς εἰς τοῦ Ἰνφάντου τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐπεκυρώθη αὐτῷ ὅτε ἀνενεώθη ἡ συνθήκη κατὰ τὴν 11 Μαΐου 1321 (8). Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ενετία ἐνόει τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως, ἤρχισε διὰ τοῦ Βαΰλου της νέας διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Μαρούλλας καὶ τοῦ Ἀλφόνσου, καὶ ἔδωκε 30,000 ὑπερπύρων ἵν' ἀγοράσῃ τὴν πόλιν ἐκείνην. Ἀλλ' ἡ διαπραγμάτευσις δὲν ἐπέτυχε. Ἐν ἔτει 1323 ἀνενέωσεν ἡ Ἐνετία τὰς προτάσεις της πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Σικελίας Φρεδερῖκον, διὰ τοῦ πρέσβεώς της Μάρκου Μιχιέλη (1), ἀλλὰ τὸ μόνον ὃ κατώρθωσεν ἦν νὰ παραχωρήσῃ ὁ Ἀλφόνσος ἐν ἔτει 1324 τὴν Λάρμιναν εἰς τὸν γυναικάδελφόν του (2). Ἀλλ' ὅτε ἀπέθανεν Θωμᾶς ὁ ἐκ Βερόνης ἐν ἔτει 1326, ὁ Ἀλφόνσος δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὴν κληρονομίαν του εἰς τὴν θυγατέρα του Ἀγνῆν ἥτις εἶχε νυμφευθῇ τὸν εὐγενῆ Ἐνετὸν *Ἀγνολέτον Σανοῦδον*, καὶ ἐξεστράτευσεν αὐτὸς μετὰ τῆς Μαρούλλας πρὸς τὴν Εὔριπον ὅπως καταλάβῃ τὸ Σαμάριον διὰ βίας. Ἀλλ' οἱ τρίαρχοι *Βαρθολομαῖος Γίζης*, *Πέτρος δαλλε-Κάρκερη*, καὶ ἡ *Βεατρὶξ δὲ Νουέρη* ἀντέστησαν εἰς τὴν εἴσοδόν των, ἀποφασισθεῖσαν νὰ γίνῃ τὴν 1ην Μαρτίου, καὶ ἀντὶ νὰ ἀνοίξωσι τὴν γέφυραν τοῖς Καταλωνίοις, ἀνέφερον ἀμέσως τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Ἐνετίαν (3). Ἐνταῦθα δὲ ἐνεκρίθη ἐντελῶς ἡ διαγωγὴ αὐτῶν, διότι ἡ Μαρία δι' ἀπιστίας εἶχεν ἀπολέσει τὴν κτῆσιν (4), δοθεῖσαν τῇ Ἀγνῇ τῇ ἐκ Βερόνης, ἣν καὶ συνέστησε ῥητῶς ὁ δῆμος τῷ ἐν Εὐβοίᾳ διαμένοντι (καθολικῷ) πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (5). Τότε ἀνενεώθη ὁ μεταξὺ Ἀλφόνσου καὶ Ἐνετίας πόλεμος, καὶ διήρκεσε πολλὰ ἔτη (6). Ἐν ἔτει 1328 ἠθέλησεν αὖθις ὁ δῆμος ν' ἀγοράσῃ τὸ φρούριον, ἀλλὰ αἱ νέαι διαπραγματεύσεις ἀπέτυχον ὡς καὶ αἱ ἀρχαιότεραι. Ἐνεψύχωσε δὲ τὸν Ἀραγώνιον πρῶτον ἰδιαιτέρα συνθήκη ἣν συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Πέτρου (7) δαλλε-Κάρκερη (8), καὶ ὁ δεσμὸς ὃς τὸν συνήνωσε μετὰ τοῦ Βαρθολομαίου Γίζη, ἐξ ὅτου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος, ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς ἐνστάσεις τῆς Ἐνετίας, ἐνυμφεύθη τοῦ Ἀλφόνσου τὴν θυγατέρα, Σιμόναν τὴν Ἀραγωνίαν (9), καθ' ἣν περίστασιν ἀναμφισβήτως ἔλαβεν ὁ μέγας Κοντόσταυλος Βαρθολομαῖος τὸ τιμάριον φρουρίου τῶν Θηβῶν, καὶ τὸ ἡγεμονικὸν φρούριον Σαντομώρου (10). Τὰς ἔριδας δὲ ταύτας ἔπαυσε σύμβασις τῆς 4 Ἀπρ. 1331 (11), δι' ἧς συνωμολογήθη ἀνακωχὴ διετὴς μεταξὺ Ενετίας καὶ τῶν ἐν Ἀττικῇ Καταλωνίων, οὓς ἀντιπροσώπευεν ὁ Ἰνφάντης *Ἀλφόνσος ὁ Φαδρῖκος*, ὁ *τοποτηρητὴς* Ἀθηνῶν *Νικόλαος Λάγκια*, ὁ Βικάριος Θηβῶν *Γουλλέλμος δε-Ποιΐγ*, καὶ ὁ Μαρεσάλος ἢ στρατηγὸς τῆς Ἑταιρίας *Ὄδων ὁ Νοβέλλης*.

(Ἕπεται συνέχεια.)

—o—

(1) Comm. L. II. f. 100.
(2) Comm. L. II f. 103.
(3 L. I. « Datum in Athenis decimi octavo Junii primæ inditrionis. »
(4) Comm. L. II. f. 118.
(5) Comm. L. II. f. 121.
(6) Comm. L. II. f. 122.
(7) Comm. L. II. f. 164. Misti. T. V. f. 77, 93, 173 (κατὰ τὸν πίνακα f. 200).
(8) Cod. Travis. Nr. CCLX. f. 434.

(1) Misti. T. VII. f. 18 (Index f 12 καὶ 52).
(2 Misti. T. VII. f. 95. (Ind. f. 201).
(3) Commem. Lib. III. f. 10 καὶ 11.
(4) Misti T. IX. f. 81. T. X. f. 19. (Index f 202—203).
(5) Misti. T. X f. 47. (Ind. f. 204).
(6) Marini Sanuti Torselli Sicreta fidelium Crucis. (Bongars Gesta Dei Francos. Hanoviae. 1611. f). T. II. p. 315. Epist. XXIII.
(7) Misti. T. X f 139 (Index. f. 205). T. XXV. f 94.
(8) Mist. T. X f. 95 καὶ 111. (Ind. f. 205).
(9) Mist T. X. f 52 καὶ 69. (Ind. f. 204).
(10) Livre de la long. p. 1.
(11) Πρωτότυπον χειρόγρ. τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχείου.